

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ
NAXÇIVAN DÖVLƏT UNİVERSİTETİ**

**XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİSİ VƏ TƏDQIQINDƏ
ƏNƏNƏVİLİYİN VƏ MÜASİRLİYİN
VƏHDƏTİ MÖVZUSUNDA
RESPUBLİKA ELMİ KONFRANSI**

NAXÇIVAN -2022

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ
NAXÇIVAN DÖVLƏT UNİVERSİTETİ**

***“XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİSİ VƏ TƏDQIQINDƏ
ƏNƏNƏVİLİYİN VƏ MÜASİRLİYİN VƏHDƏTİ”***

MÖVZUSUNDA RESPUBLİKA ELMİ KONFRANSI

NAXÇIVAN-2022

*Naxçıvan Dövlət Universitetinin
Elmi Şurasının 29 dekabr 2022-ci il tarixli
05 sayılı qərarı ilə nəşr edilib.*

KONFRANSIN TƏŞKİLAT KOMİTƏSİ

Elbrus İsayev, *Naxçıvan Dövlət Universitetinin rektoru,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent – sədr*

Üzvlər:

Şirməmməd Qulubəyli- *filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

Ceyran Quliyeva- *filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

İlhamə Məmmədova- *filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

Elnaz Əliyeva- *filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

Məhsəti Əsgərova- *filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

Əli Allahverdiyev- *filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

BURAXILIŞA MƏSUL: **Rza Məmmədov**
*NDU-nun Elm və innovasiyalar bölməsinin müdiri,
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru*

Naxçıvan Dövlət Universiteti. "Xarici dillərin tədrisi və tədqiqində ənənəviliyin və müasirliyin vəhdəti" mövzusunda Respublika elmi konfransının materialları, Naxçıvan, "Qeyrət" nəşriyyatı, 2022, 77 səh.

PLENAR İCLAS

PASHA TEVFİK JEPHE

Gazi Universiteti

pcephe@gazi.edu.tr

SEGREGATED AND INTEGRATED TEACHING OF LANGUAGE SKILLS

Although traditional ESL/EFL programs isolate language skills for instructional purposes, developing one or two skills fully in the absence of all the other skills would not bring about success in language use (Oxford, 2001). In segregated-skill ESL/EFL classes, learners are provided with some skill-linked learning strategies. However, associating a given strategy with just one specific language skill can be misleading since most of the strategies are applicable across skill areas (Oxford, 1990). As Oxford (2001) notes, the emphasis of segregated-skill approach is not on learning language for authentic communication. Myers and Hilliard (1997) also propose that a segregated approach does not offer a meaningful understanding of language or a motivating style to learning a foreign language. For these reasons, it is important to interweave all the skills for ideal ESL communication.

There are certain advantages in providing students with integrated skills. As Read (1990) points out, these advantages include continuity in teaching learning program, allowing for the development of four skills within a realistic communicative framework, giving learners opportunities to redeploy the language in different contexts and modes, allowing for the recycling and revision of language which has already been taught and providing variety and increasing motivation of learners. Furthermore, Richard-Amato (1996) states that integrated-skill approach creates a dynamic and exciting classroom environment. Myers and Hilliard (1997) also claim that an integrated-skills class helps learners to have a more realistic access to authentic language learning.

There are at least two forms of integrated-skill approach, which are content-based language instruction and task-based instruction. (Oxford, 2001). While the former focuses on learning content through language, the latter emphasizes doing tasks that require communicative language use. In Content-based Language Instruction, “students practice all the language skills in a highly integrated, communicative fashion while learning content such as science, mathematics, and social studies” (Oxford, 2001, p.9). On the other hand, task-based instruction is based on the use of tasks as the core unit of planning and instruction in language teaching (Richards & Rodgers, 2001).

While integrating language skills into ESL/EFL instruction, Oxford (2001) suggests teachers search different approaches to integrating language skills in the classroom, examine their existing strategy and the degree to which the skills are integrated, choose materials that encourage the integration of four skills and other language-related skills like grammar and vocabulary.

REFERENCES

1. Myers, J. W., & Hilliard, R. D. (1997). Holistic language learning at the middle level: Our last, best chance. *Childhood Education*, 73, 286-289
2. Oxford, R. (1990). *Language learning strategies: What every teacher should know*. Boston, MA: Heinle & Heinle
3. Oxford, R.L. (2001). Integrated Skills in the ESL/EFL Classroom. *ESL Magazine*, 4, 18-20
4. Read, C. (1990). *At the Chalkface: Practical Techniques in Language Teaching* *ELT Methodology*, Alan Matthews, Mary Spratt, Les Dangerfield (Eds): Longman
5. Richards, J., & Rodgers, T. (2001). *Approaches and methods in language teaching (2nd Ed.)* Cambridge: Cambridge University Press.
6. Richard-Amato, P., A. (1996) *Making it happen*. New York: Addison Wesley Publishing Group, 192-199

ŞİRMƏMMƏD QULUBƏYLİ
Naxçıvan Dövlət Universiteti
sirmemmedqulubeyli@gmail.com

POEZİYA TƏRCÜMƏSİNİN BƏZİ XÜSUSİYYƏTLƏRİNƏ DAİR

Bədii ədəbiyyatın bir növü olan bədii tərcümə dedikdə hər hansı bir dildə olan müəyyən bir əsərin başqa bir dilin ifadə vasitələri ilə obrazlı təcəssümündən ibarət yaradıcılıq prosesi nəzərdə tutulur. Bədii tərcümənin, bədii tərcüməyə dair nəzəri fikirlərin tarixi bədii ədəbiyyatın tarixi qədər qədimdir. Ta qədim dövrlərdən etibarən tərcümə nəzəriyyəsi ilə bağlı bir-birinə zidd iki fikir hökm sürmüşdür: tərcümə olunan əsərin orijinal mətninə yaxınlıq və oxucuların bədii qavrayışına yaxınlıq. Təbii ki, hər iki amilin nəzərə alınması daha adekvat, daha mükəmməl tərcümə nümunəsinin ortaya çıxmasını şərtləndirir.

Bədii tərcümə dedikdə, hər şeydən əvvəl, bədii əsərlərin, bədii təbiətə malik yaradıcılıq nümunələrinin (nəzm və nəsr) tərcüməsi nəzərdə tutulur. Bununla bərabər, film ssenariləri, opera librettoları, reklamla bağlı şüarlar və s. də buraya daxildir. Bütün bunların hamısı ümumi bir cəhətə - məcazlar sisteminə malikdir ki, onları gündəlik danışmaq sistemindən fərqləndirir. Bu komponentlərin uyğun transmissiyası zəngin dünyagörüşü, səriştə, bacarıq, erudisiya, adekvat təcrübə tələb edir. Hər bir bədii mətn özünəməxsus xüsusiyyətlərə malikdir və tərcümə prosesində bu xüsusiyyətlər nəzərə alınmalıdır.

Qeyd edək ki, Azərbaycan ədəbiyyatının ayrı-ayrı nümunələrinin xarici dillərə tərcüməsinin bir neçə əsrlik tarixi vardır. Əlbəttə ki, Azərbaycan ədəbiyyatının xarici dillərə tərcümə olunmasından bəhs edərkən xalqımızın ən böyük ədəbi abidəsi olan “Kitabi-Dədə Qorqud”un əcnəbi dillərə tərcüməsini xüsusi ilə qeyd etmək lazımdır.

Qeyd olunmalıdır ki, tərcümə çətin sənətdir. Və bu çətin sənətin ən çətin növü bədii tərcümədir. Bədii tərcümədə isə ən çətin sahə poeziya tərcüməsidir.

Poeziya tərcüməsindən danışarkən birinci qarşıya çıxan sual bundan ibarət olur: poeziya tərcümə oluna bilərmi? Bu suala birbaşa, mütləq cavab vermək çətinidir. Bununla belə, bu suala müxtəlif cavablar verilib. İndinin özündə də cavablar müxtəlifdir. Lakin fakt ondan ibarətdir ki, poeziya uzun əsrlərdən bəri tərcümə olunur və olunmaqdadır. Bir anlığa təsəvvür edək ki, tərcümə sənəti mövcud deyil. Belə olan təqdirdə biz nə oxuyarıdıq?

Poeziyanın əsas xüsusiyyətləri olan ölçü, qafiyə, alliterasiya, metafora və digər xüsusiyyətlərin, dəqiq şəkildə digər dillərə tərcüməsi demək olar ki, praktik şəkildə mümkün deyil. Bununla belə, poeziya bütün dillərə tərcümə olunur və orijinal müəllifinə çoxlu sayda oxucu qazandırır. Məhz bədii tərcümənin sayəsində müxtəlif dünya ölkələrinin yazarlarının əsərləri müxtəlif dillərdə, o cümlədən, ana dilimizdə mövcuddur. Bədii tərcümənin mövcud olmadığı təqdirdə, insanlar dünya yazarlarının klassik əsərləri ilə tanış olmaqdan məhrum olardılar. Halbuki, əgər musiqi məhəbbətin qidasıdırsa, poeziya, şübhəsiz, qəlbin qidasıdır.

Poeziya tərcüməsinin son dərəcə çətin bir peşə olması aksiomadır. Bu isə onunla bağlıdır ki, tərcüməçi sadəcə olaraq dili tərcümə etmir, o, eyni zamanda, ölçünü, ritmi, qafiyə sistemini, eləcə də, poeziyanın digər struktur elementlərini nəzərə almalıdır. Həmçinin nəzərə alınmalıdır ki, tərcümə olunan söz mətnindəki yerindən və üslubi xüsusiyyətlərdən asılı olaraq müxtəlif mənə variantlarına malik ola bilər. Tərcüməçi mətnindəki sözün məhz nəsr yaxud poeziya nümunəsindəki mənasını müəyyənləşdirir. Aşağıda Lənqston Hyuzun “Proem” və Corc Qordon Bayronun “When we two parted” əsərlərinin orijinaldan tərcümələrini təqdim edirik.

Langston Hughes

Proem

Let all who will

Eat quietly the bread of shame.

I cannot,

Without complaining loud and long,
Tasting its bitterness in my long throat,
And feeling to my very soul
It's wrong.
For honest work
You proffer me poor pay,
For honest dreams
Your spit is in my face,
And so my fist is clenched
Today—
To strike your face.

Lənqston Hyuz

İftixar

O minnətli çörək gərəyim deyil,
Keçməz boğazımdan, uda bilmərəm-
Xörəyim deyil.
Udsam, boğazımı yandırır-b-yaxar,
Bir zəhərə dönüb qəlbimə axar.
Sarsılar varlığım, sızlayar ürək,
Tapdar mənliyimi qaxıncı çörək.
Namuslu əməyim, alın tərimeçün
Bir dilənçi payı verirsən mənə.
Ən müqəddəs, ülvi diləklərimçün
Nəsibim – tüpürçək, təhqir və tənə.
Yetər, çox barışdım məhkumluğumla,
Artıq öz haqqımı duydum bu gündən.
Daş kimi sıxılan bu yumruğumla,
Bil, cəllad, başını əzəcəyəm mən.

GEORGE GORDON BYRON

When We Two Parted

When we two parted
In silence and tears,
Half broken hearted
To sever for years,
Pale grew thy cheek and cold,
Colder thy kiss;
Truly that hour foretold
Sorrow to this.
The dew of the morning
Sunk chill on my brow-
It felt like the warning
Of what I feel now.
Thy vows are all broken,

And light is thy fame;
I hear thy name spoken,
And share in its shame.
They name thee before me,
A knell to mine ear;
A shudder comes o'er me-

Why wert thou so dear?
They know not L knew thee.
Who knew thee too well-
Long, long shall I rue thee,
Too deeply to tell.
In secret we met
In silence I grieve,
That thy heart could forget,
Thy spirit deceive,
If I should meet thee
After long years, how should I greet you? -
With silence and tear?

CORC QORDON BAYRON

Ayrılanda biz

Qanlı göz yaşları, sükut içində
Səssiz yana-yana ayrılanda biz,
Dözməkçün illərin həsrət yükünə
İkiyə bölündü ürəklərimiz.
Buz yağdı o solmuş yanaqlarından,
Sanki öpüşlərin ələyirdi qar,
O vida saati, o hüznü an
Duydum görəcəkli günlərimiz var.
Səhərin ilk şəhi elə ağladı,
Çulğadı qəlbimi həsrət - son qismət.
Bütün varlığımla onda anladım,
Hələ qarşıdadır əsil müsibət.
Anda xilaf çıxdın, ey ilqarı kəm,
Yaman ad çıxartdın: əhlikef qadın.
İndi xəcalətdən yerə girirəm,
Elə ki, bir yerdə çəkilir adın.
Adını çəkirlər mənim yanımda,
Sanki qərq oluram matəm səsinə.
Titrəmə, üşütmə gəzir canımda,
Necə əziz idin bir zaman mənə.
Səni ən yaxından tanıyan belə
Bilmir səni mən tək tanıyan olmaz.
Bir məqam axtarır qəlb gəlsin dilə,
Ürəyin qəm yükü azalsın bir az.
Bir gün yolum üstə çıxsan yenə sən
Həyatın bu sonsuz keşməkeşində,
Necə qarşılarım səni görəsən? –
Yenə göz yaşları, sükut içində.
Qeyd edək ki, şeirlər orijinaldan Azərbaycan dilinə şair-tərcüməçi Şirməmməd Qulubəyli tərəfindən tərcümə olunub.

I BÖLMƏ. XARİCİ DİLİN TƏDRİSİ METODİKASI

JAVİD BABAYEV

Nakhchivan State University

javidbabayev@yahoo.com

ABOUT THE CORRELATION OF LANGUAGE SKILLS ON THE BASIS OF TRADITIONAL METHODS

When we say traditional teaching methods, we don't consider them old-fashioned. Despite the long age of some traditional methods, they are still actual and successful in teaching process. For example, though grammar-translation method is regarded as an old method, most of English language teachers are still using this while teaching a foreign language. In order to be able to understand and comprehend the depth of language input, grammar-translation method is the most ideal among other traditional methods. Writing and reading skills are developed successfully while learning a foreign language through this method. However, speaking and listening skills don't develop considerably in application of grammar-translation method. The major focus is usually on the precise usage of grammatical constructions in this method. This method partially encompasses increasing word stock or to develop reading skill. To boost listening skill is out of learning process because there is no much practice in listening. The perception of the world and interpretation of experience occurs through listening [2]. Actually, speaking and listening skills are correlated with each other. Since while speaking, we willy-nilly hear sounds or voices. In the meanwhile, we unconsciously develop listening skill, as well.

Another correlation process is observed in reading and writing. While writing something, we inevitably read it. It means that reading and writing skills develop in a parallel way. If we render attention to the question which one appears first, we can confidently claim that reading occurs after writing process. First we write, then we see the letters and read the words. From philosophical point of view, it is possible to set forth such a hypothesis that reading is formed as a result of writing. Hence writing is cause while reading is result logically. While reading something we pronounce sounds including consonants and vowels which results in development of speaking skill. In this case, the correlation happens in a parallel way. Pearson and Fielding linked listening with reading skill. They argued that like reading, listening involves phonological, syntactic and semantic orchestration of skill and the knowledge controlled by cognitive processes at the same time [3].

While learning English through the Direct method, we mainly develop reading and listening skills. Because we hear and see something on the screen or face-to-face. But when we hear something, we unconsciously develop our speaking skill at the same time. When we see any letters written on the screen or somewhere, it influences our writing skill, as well. So we observe a confidential correlation between skills here. If we approach the phenomenon from philosophical point of view, we can claim that speaking appears on the basis of listening. If nothing was heard, it would be impossible to speak. Speaking is the result, while the listening is considered to be cause. Floyed defines listening as a process entailing hearing, attending to, understanding, evaluating and responding to spoken messages [1].

It has been concluded that all language skills including reading, listening, writing and speaking skills are correlated with each other in a parallel way. Speaking skill forms as a result of listening process while writing skill formalizes as a result of reading process. When we see a letter or when we read something, it may help develop our writing skill. If we don't see, we cannot read, and if we cannot read we cannot speak and if we cannot speak, we cannot develop our listening skill.

REFERENCES

1. Floyed, J. (1985). Listening a practical approach. Glenview, Illinois: Scott Foreswan and Company.
2. Linebarger, D. L. (2001). Beginning literacy with language: Young children learning at home and school. Topics in Early Childhood Special Education, 21, 188-192
3. Pearson, P. D., & Fielding, L. (1991). comprehension instruction. In R. Bar, et al (eds.) Handbook of Reading Research. vols. 2815-860. New York: Longman

XÜLASƏ

Cavid Babayev

ƏNƏNƏVİ METODLARA ƏSASLANAN DİL BACARIQLARININ QARŞILIQLI ƏLAQƏSİ HAQQINDA

Tezis ənənəvi metodlara əsaslanan dil bacarıqlarının qarşılıqlı əlaqəsinə həsr edilmişdir. Burada yazı, danışma, oxu və dinləmə bacarıqlarının qarşılıqlı əlaqəsi təhlil edilir.

Açar sözlər: dinləmə, danışma, yazı, oxu, qarşılıqlı əlaqə

NAZLI GUNGOR

Gazi University

nazlidemirbas@gazi.edu.tr

CONTEXTUALIZED THEMATIC INSTRUCTION IN THE YOUNG LEARNER CLASSROOM

This paper presents the adaptation of thematic unit planning into storytelling in teaching English to young learners (TEYL). It starts with the importance of contextualized instruction, discusses the advantages of thematic units and lesson plans based on contextualized instruction, and finally concludes with suggestions to which teachers and prospective teachers must pay attention in their young learner classrooms.

For Shin and Crandall (2014) a contextualized class offers opportunities for children to use English with a meaningful purpose, build on knowledge and skills gained in the native language, and so links the classroom with local culture, prioritize themes relating to children’s home and local experiences, makes use of a variety of visual and audio materials to convey meaning in the target language, allows space for communication in the classroom, and takes children’s attention on the games, songs, and other age-appropriate activities rather than the language itself. Among the ways to contextualize instruction, arranging a theme which is engaging and meaningful to young learners in a unit or lesson plan is highly suggested in the field of TEYL.

Thematic instruction requires a specific focus on the content, the appreciation of local and national culture, and the carefully chosen themes in TEYL (Gilzow, 2002). Here, the content can be linked to language through content and language integrated learning (CLIL) or content-based instruction (CBI) (Larsen-Freeman & Anderson, 2011). These methods help children use English in other parts of their academic lives; in other words, they need to study a subject via the medium of English. The subject sometimes may come from children’s local or national culture instead of a discipline. The local culture in this context may refer to children’s daily lives, their parents’ jobs, the festivals they celebrate, or the types of food they eat. Alternatively, the unit may center around a well-chosen theme which helps to create a meaningful context and a purpose to communicate their thoughts, emotions, and experiences. Through these themes, teachers can present the target vocabulary and grammar points in context.

Considering the importance and advantages of thematic instruction, teachers must develop a unit around a theme to be used during a week. For this reason, they must first select a theme from the course book or from children’s interests and needs. The theme should be chosen carefully because children should be able to use the theme in a number of favorite activities such as games, stories or songs. The theme should also be recycled in other subjects such as math, science, music, social studies so that children can do an activity by using English in different disciplines. Second, teachers must identify the language components: vocabulary and grammar, and the functions to pre-teach at the beginning of the lesson plan. Third, the theme should be clearly linked to content objectives to deepen their understanding of the theme in the use of other subjects. Fourth, the language activities should include critical thinking skills such as predicting, listening for the main idea, reading for details, guessing the meaning from the text, or classifying the information. Fifth, the unit or the lesson plan should also have activities which necessitate the use of authentic language use, integrate the use of four language skills, and address children’s needs and interests. Finally, the sequence of activities should start with receptive tasks, then productive tasks, pre-teach the vocabulary, and transit from one activity to another smoothly.

A sample thematic lesson plan for contextualized instruction may include visuals of the theme, realia, daily classroom routines and relating meaningful themes to the lesson objectives. Any story can be adapted for thematic instruction in the TEYL classroom. For this, teachers are firstly required to determine content and language objectives based on the story. Secondly, they need to arrange tasks and activities to help children engage in real-life situations. In conclusion, teachers are expected to

reflect on their thematic unit experience with reference to classroom environment, lesson sequencing, students' participation, motivation and interest (Shin & Crandall, 2014).

REFERENCES

1. Gilzow, D.F. (2002). *Model early foreign language programs: Key elements*. Washington, DC. Available at www.cal.org/resources/digest/0211gilzow.html
2. Larsen-Freeman, D. & Anderson, M. (2011). *Techniques and principles in language teaching*. OUP: China.
3. Shin, J. & Crandall, J.A. (2014). *Teaching young learners English: from theory to practice*. National Geographic Learning & Heinle Cengage Learning.

BƏYİM TARVERDİYEVA
Naxçıvan Müəllimlər İnstitutu
tarverdiyevabeyim1982@gmail.com

İNGİLİS DİLİNİN TƏDRİSİNDƏ TƏLƏBƏLƏRƏ DÜZGÜN TƏLƏFFÜZ VƏRDIŞLƏRİNİN AŞILANMASININ VACİBLİYİ VƏ TƏLƏBƏLƏRDƏ MOTİVASİYANIN FORMALAŞDIRILMASI MƏSƏLLƏRİNƏ DAİR

Ümumiyyətlə, hər hansı bir xarici dilin tədrisi qrammatik və leksik materialın tədrisi ilə yekunlaşmamalıdır. İngilis dilinin tədrisində mövcud olan çətinliklərdən biri düzgün tələffüz vərdişlərinin aşılınması məsələsidir. Səsləri düzgün tələffüz etməyən tələbələrin təffüzündə hələ orta məktəbdən özünə kök salmış müəyyən problemləri sonradan aradan qaldırmaq həm müəllim, həm də tələbənin özü üçün problemə çevrilir. Orta məktəblərdə şagirdlərin düzgün tələffüz vərdişlərinin formalaşdırılması məsələsinə ciddi əhəmiyyət verilmir. Elə buna görə də, fikrimizcə dilöyrənənlərə düzgün tələffüz vərdişlərinin aşılınması prosesi tədrisin ilk mərhələsindən, yəni orta məktəbin aşağı siniflərindən başlanmalıdır. Orta məktəblərdə xarici dillərin tədrisi praktik əhəmiyyət daşıdığından şagirdlərin şifahi nitq vərdişlərinin inkişaf etdirilməsi əsas məqsəd kimi qarşıya qoyulur. Ancaq unutmamaq olmur ki, şifahi nitqin inkişafı məhz düzgün tələffüz vərdişlərinin inkişaf etdirilməsi ilə birbaşa əlaqəlidir. Belə ki, səsləri düzgün tələffüz edə bilməyən tələbələr həmin səsləri eşitdikdə başa düşməkdə çətinlik çəkirlər [2, s.155]. Orta məktəbdə onlarda bu vərdiş ya heç aşılınmır, ya da dərindən öyrədilmir. Orta məktəblərdə fonetik çalışmaların yerinə yetirilməməsi, onlara lazımı diqqətin ayrılınması təəssüf ki, bu günümüzdə də problem kimi qalır. Dili kompleks şəkildə tədris edildiyi şəraitdə şifahi nitqi inkişaf etdirmək daha əlverişlidir. Məlumdur ki, kompleks təlim fonetik, leksik və qrammatik materialların ayrı-ayrılıqda deyil, bir-biri ilə əlaqədə təlimini ön plana çəkir və müasir dərslər də məhz bu əsasda tərtib olunub [1, s.136].

Öyrənmə prosesini inkişaf etdirmək üçün motivasiya böyük əhəmiyyət kəsb edir. Tələbələrin fərdi ehtiyacları və onların müxtəlif hədəflərinin olması tədris prosesi zamanı motivasiyanın düzgün formalaşdırılmasını tələb edir. Tələbələrdə motivasiyanın formalaşdırılması zamanı 5 əsas komponent nəzərdə tutulur: tələbə, müəllim, mövzu, metod, təlim mühiti. İngilis dili dərslərində tələbələrin özlərinin dərslərini idarə edə bilmələri, təlim fəaliyyətlərinin seçilməsi və öyrənməni təmin edəcək metodların tətbiqi motivasiyanın formalaşdırılması üçün vacib hesab edilir. Bu zaman tələbələrin fəallığı artır və onlarda özünəinam hissi formalaşır [3, p.11]. İngilis dili dərslərində motivasiyanın formalaşdırılması üçün təlimin interaktiv formada təşkili böyük əhəmiyyət kəsb edir. Təlim zamanı mövzuya uyğun mühitlə bağlı situasiyaların dərslərdə müzakirəsi tələbələrin motivasiyasını artırmaq üçün effektiv vasitə hesab edilir. Bu zaman tələbələr təbii dil hadisələrini təhlil edir və özləri həmin prosesin idarəedicilərinə çevrilirlər. Bu isə onlarda təlim motivasiyasının artırılması üçün mühüm əhəmiyyətə malikdir [3, p.13].

Bununla yanaşı bu metodların tətbiqi zamanı müəyyən problemlər yarana bilər. Belə problemlər içərisində aşağıdakıları qeyd etmək olar: tələbələrin təlim maraqlarının az olması, onların dil biliklərinin zəif olması, tapşırıqların onların bilik səviyyəsinə uyğun olmaması və təlimin müəllimləyənlik təşkili.

Təlimin səmərəliliyini artırmaq üçün dərslərin tələbəyönümlü təşkilinə diqqət etmək lazımdır. Tələbələrin dərslə həvəsini artırmaq üçün dilöyrənənləri fərdi işləyə biləcəkləri layihələrə cəlb etmək və onları müxtəlif təqdimatlar hazırlamağa istiqamətləndirmək vacibdir [1, s.248-249].

Ümumiyyətlə, ingilis dili dərslərində tələbələrdə motivasiyanı artırmaq üçün onların özlərinin təlim fəaliyyətlərini və strategiyaları seçməsinə imkan yaratmaq lazımdır. Bu zaman müəllim dilöyrənənlərin fərdi xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir və akademik təlim nəticələrini artırmaq üçün fəaliyyətlərini onların istəklərinə uyğun olaraq qurmaq imkanını əldə edir.

ƏDƏBİYYAT

1. I Beynəlxalq Humanitar və İctimai Elmlərin Əsasları Konfransının Materialları (24 dekabr 2021).
2. D.İsmayilova. Teaching English as a Foreign Language. Bakı: 2011.
3. C.Williams. Five key ingredients for improving student motivation. Research in Higher Education Journal №11 / New York: 2011.
4. J.Harmer. The Practice of English Language Teaching. England, 2015.

SUMMARY

Bayim Tarverdiyeva

ABOUT THE IMPORTANCE OF INSTILLING CORRECT PRONUNCIATION SKILLS IN TEACHING ENGLISH AND THE FORMATION OF MOTIVATION IN STUDENTS

Studies have shown that although newly admitted first-year university students have adequate grammatical knowledge and some vocabulary, they are reluctant to engage in communication to express their opinions. The main reason for this is the feeling of shyness, which occurs in students because they cannot pronounce the words correctly. That is why it should be noted that in the process of teaching English, it is important to instill in first-year students the skills of correct pronunciation, because students must be able to pronounce words correctly in order to be able to express their thoughts verbally and to be comfortable in communication. One of the most important aspects of developing language skills in students, more specifically, perhaps, is teaching first-time students how to pronounce words correctly.

Key words: *comprehensive training, student-oriented teaching, pronunciation skills, key components of motivation, teacher-student cooperation*

GÜLNAR ƏLİYEVƏ
Naxçıvan Müəllimlər İnstitutu
gulnar.aliyeva.1986@internet.ru

RUS VƏ AZƏRBAYCAN DİLLƏRİNDƏ TERMINOLOGİYANIN BƏZİ MƏSƏLƏLƏRİNƏ DAİR

“Bəzi dillər terminoloji söz birləşmələrinin yaranmasına daha çox uyğun olur, digərləri isə az. Bir xalq biliyin bəzi sahələrini digərindən daha dərin peşəkarlıqla inkişaf etdirir. Bəzi dillərin terminoloji sözyaradıcılığa daha çox təsiri var. Nəticədə, bəzi dillər digər dillərlə müqayisədə ayrı-ayrı terminologiyaların inkişafına daha əhəmiyyətli töhfələr verirlər” [4, s. 171].

Bildiyiniz kimi, hər hansı bir dilin ən vacib tematik qruplarından biri fauna leksikasıdır. Zooloji terminologiya həm rus, həm də Azərbaycan dillərinin leksik fondunun tərkib hissəsi olaraq mənə baxımından əhəmiyyətli və qədim mənşə baxımından kifayət qədər geniş vahid kateqoriyasıdır. Onun tədqiqatı hər hansı bir aspektdə böyük linqvokulturoloji maraq doğurur. Rus və Azərbaycan dillərinin terminoloji, ensiklopedik və izahlı lüğətlərinin materialına əsaslanan bu məqalədə bitki adlarından - fitonimlərdən yaranan zooloji terminlər sistemləşdirilib təhlil edilmişdir.

"Fitonimlər dilin leksik-semantik sistemində fəaliyyət göstərir, burada onlar yalnız nominativ deyil, həm də praqmatik və qiymətləndirmə funksiyasını yerinə yetirirlər, dil daşıyıcılar tərəfindən hər hansı bir başqa sözlə yanaşı istifadə olunurlar. Fitonimiya -onu təşkil edən vahidlər arasındakı həqiqi dil əlaqələrini xarakterizə edən, tərkibində xüsusi leksik-semantik qruplar təmsil olunan, integral semantik xüsusiyyətə malik oxşar denotativ istiqamətdə leksemlərin birləşməsidir [2].

Bitki aləmi haqqında biliklərin yalnız obrazlı vasitələr sisteminə, frazeologiya, paremiologiya sisteminə deyil, həm də terminyaradıcılığın daxil edilməsi tamamilə təbii və qanunauyğun prosesdir. Rus və Azərbaycan dillərinin bitki adlarından əmələ gələn zoonimlərinin müqayisəli təhlili hərtərəfli motivoloji tədqiqatın əsasını təşkil edir. Zoonimlər ətrafdakı gerçəkliyin dərk edilməsinin etnomədəni xüsusiyyətlərini ifadə edir, çünki bir mədəniyyətdə heyvan obrazları bir sıra hallarda digər mədəniyyət nümayəndələri üçün məntiqi cəhətdən əsassız və ya hətta müəyyən dərəcədə bu heyvanların qəbul edilməsi stereotiplərinə zidd görünə biləcək xüsusiyyətlərə malik ola bilər.

Müşahidələr göstərir ki, rus və Azərbaycan dillərində Zooloji terminologiya sisteminin formalaşması müxtəlif ekstralinqvistik amillərin təsirinə məruz qalır. N.V.Solnçeva düzgün qeyd etdiyi kimi, "zooleksikada dildənkənar reallığın dərk edilməsinin xüsusiyyətləri, müxtəlif dillərdə olan heyvanların obrazları (gerçəkliyin mənimsənilməsi və onun ətraf aləmə təsiri baxımından) ilk baxışdan tamamilə əsaslandırılmış olmayan və bəzən hətta məntiqə zidd olan şeylər nəzərə çarpır. Bu obrazlar və fantaziyalar insan şüurunun dərinliklərinə, inanclarına və mifologiyasına aiddir” [3, s.3]. Elmi-nəzəri ədəbiyyatla və lüğətlərin materialları ilə tanışlıq göstərdi ki, linqvistik tədqiqatlarda son zamanlar konnotasiyanın ikili xarakteri –linqvistik və ekstralinqvistik xarakter getdikcə daha çox vurğulanır. Həm rus dilində, həm də Azərbaycan dilində zoonimlərin ekstralinqvistik bazası olduqca müxtəlifdir. Hesab edirik ki, qarışıq fikir ayrılığının səbəblərini dildən kənar -dəyərlər, adətlər, ənənələr sistemində və müəyyən bir linqvokultural cəmiyyətin xüsusiyyətlərində axtarmaq lazımdır.

Bir çox bilik sahələrinin xüsusi leksikası öz dil vasitələrini hər yerdən mənimsəyərək vahidlərinin tərkibini rəngarəng edir. Buna baxmayaraq, bəzi terminoloji sistemlərdə müəyyən bir dil oriyentasiyası görünür.

Hər iki dildə fitonimlərdən əmələ gələn analiz edilmiş zooloji terminlərin formalaşmasında müəyyən bir qanunauyğunluq tapılmışdır: struktur vahidliklə "yaşayış və qidalanma mühiti" motivləri ilə adlandırılır, yanında və üzərində bir növün yaşayış qidalanması (məsələn “kələm və ya gicitkan kəpənəkləri adları kələm və gicitkanın yarpaqları ilə qidalandıqları üçün verilib). Azərbaycan dilində *almaqurdu* - alma ağaclarının qabığı ilə qidalanır və almaların qabığında sürfələrini qoyur. [1, s.85]; Rənginə görə yalnız: *бабочка-лимонница* limon-kəpənəyi (qanadların limon-sarı rənginə görə) və Mandarin ördəyi (mandarin rənginin çalarları üstünlük təşkil edən gözəl parlaq lələklərinə görə).

Şübhəsiz ki, zooleksikada dilin digər sahələrindən daha parlaq şəkildə dildənkənar gerçəkliyi

qavrama və anlama xüsusiyyətləri əks olunur.

Rus və Azərbaycan dilləri də daxil olmaqla dünyanın bütün dillərində fitonimlər və zoonimlər ən zəngin linqvokulturoloji materialı özündə cəmləşdirir ki, bu da milli dil şüurunun əhəmiyyətli bir hissəsini təşkil etməklə yanaşı, həm də xalqın mədəniyyətinin fərqli xüsusiyyətlərini özündə əks etdirir. Bundan başqa, müxtəlif dillərin materialında terminlərin müqayisəli tədqiqi onlarda biliklərin bu və ya digər sahəsinin leksikasına təsir edən ümumlinqvistik qanunauyğunluqların və spesifik amillərin özünəməxsus xüsusiyyətlərinin bir-birinə qarışmasını aşkar etməyə imkan verir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti: 4 cildə. I cild /Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası /tərt. B. Abdullayev, N. Rəhimzadə Bakı: Şərq-Qərb, 2006, 744 s.
2. Коновалова Н.И. Народная фитонимия как фрагмент языковой картины мира. Екатеринбург: Дом учителя 2001, 186 с.
3. Солнцева Н.В. Сопоставительный анализ зоонимов русского, французского и немецкого языков в этно-семантическом аспекте: /дис. ...канд. филол. наук/Омск 2004, 220 с.
4. Суперанский А.В., Подольская И.В., Васильева Н.В. Общая терминология: Вопросы теории М.: Наука, 1989, 246 с.

SUMMARY

Gulnar Aliyeva

ABOUT SOME FEATURES OF TERMINOLOGY IN RUSSIAN AND AZERBAIJANI LANGUAGES

It is known that terminology as a set of terms is an important part of the lexicon of any language, including Russian and Azerbaijani. However, terms do not arise in the same way in every language.

Key words: *terminology, terms, phytonyms, lexicon, Russian language*

ELNAZ ƏLİYEVƏ
Naxçıvan Dövlət Universiteti
elnazela@gmail.com

XARİCİ DİLİN TƏDRİSİNDƏ KOMMUNİKATİV METODLARDAN İSTİFADƏYƏ DAİR

Son illərdə Azərbaycanda milli təhsil sisteminin inkişafı, təkmilləşdirilməsi, humanistləşdirilməsi və müasirləşdirilməsi istiqamətində mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir. Təhsil sahəsində həyata keçirilən islahatların məqsədi təlim-tərbiyə prosesinin yüksək səmərəliliyini təmin etməkdir. Bunun üçün ilk növbədə təlimin strukturunun, məzmununun, formalarının, metodlarının dəyişdirilməsi, təlimin yeni modellərinin hazırlanması tələb olunur.

Dünyanın dilçilik xəritəsinə nəzər salsaq ikidilliliyin çox geniş yayıldığını görə bilərik. Cəmiyyətimizin inkişafı, mövcud iqtisadi-ictimai şərait gəncləri daha çox dil öyrənməyə həvəsləndirir. Çünki, onlar başa düşürlər ki, xarici dilin öyrənilməsi işgüzar və mədəni əlaqələrin genişlənməsini, xalqlar arasındakı dostluğun möhkəmlənməsini və qarşılıqlı anlaşmanı asanlaşdırır. Dilin öyrənilməsi eyni zamanda xarici ədəbiyyatla müstəqil işləmək, elmi-texniki və bədii ədəbiyyatdan sərbəst istifadə etmək imkanı da yaradır. Bütün bunlar xarici dil tədrisinin müasir dövrdə nə qədər aktual olduğunu bir daha təsdiq edir [1].

Qloballaşan dünyamızda özünə beynəlxalq status qazanmış ingilis dili insanlar arasında ünsiyyət vasitəsi, bir-birini anlayan daha çox millətlərin danışdığı dildir. Müxtəlif xalqları, sivilizasiyaları və mədəniyyətləri birləşdirən ingilis dili artıq həyatımızın əsas hissəsinə çevrilmiş və hər kəsə dünyaya hərtərəfli baxmaq imkanı verir. Bu gün xarici dilin tədrisinin əsas məqsədlərindən biri şifahi nitqə yiyələnməkdir. Xarici dili öyrənən şəxs həmin dildə danışanın nitqini başa düşüb bu dildə öz fikrini ifadə etməyi bacarmalıdır.

Tələbələrin xarici dil dərslərində şifahi nitq bacarıq və vərdislərinin formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsi üçün kommunikativ motivasiya nəzərə alınmalıdır. İngilis dilində ünsiyyət qurmaq istəyən hər hansısa bir şəxs, eləcə də tələbə konkret motivə malik olduqda danışır. Motiv həmişə ünsiyyət və onun tərkib hissələri ilə sıx əlaqəlidir [2].

Tələbələrə kommunikativ-situativ xarakter daşıyan tapşırıqlar verilməli, oxunulmalı və dinlənilməli mətnlər əsasında şəxsi fikirlərin yazılı formada ifadə edilməsi kimi fəaliyyət növləri eksperimentə cəlb olunmalıdır. Tədris planına görə öyrənilmiş mövzuların tələbələrə bir daha çatdırılmasında əsas məqsəd isə burada motivasiyanın səviyyəsini müəyyənləşdirməkdir. Tələbələrdən mətnlərin başlıca ideyası, müzakirə mövzusu haqqında münasibət bildirmək, müzakirə edilənlərlə bağlı öz şəxsi fikirlərini yazılı formada izah etmək tələb olunmalı, bu istiqamətdə motivasiya izlənilməlidir.

Tələbələrə səssiz oxu, video, audio sistemləri vasitəsilə yeni mətnlərin, hekayə və dialoqların ötürülməsi, bunların əsasında leksik vahidlərdən düzgün istifadə edərək, danışq zamanı yaranan səhvləri aradan qaldırmaqda motivasiyanın olmasının vacibliyi qeyd edilməlidir. Yuxarı kursa adladığıca tələbələrdə daha artıq motivasiyanın yaranması, öz fikirlərini bildirmək bacarıqlarının artmasını və mürəkkəbləşməsini başlıca səbəb kimi göstərə bilərik.

Kommunikativ metodun strukturuna tələbənin maarifləndirilməsinə yönəlmiş idrak, inkişaf və tədris aspektləri daxildir. Bu metodun aparıcı istiqaməti ünsiyyətdir. Xarici dil ünsiyyətinin öyrədilməsi prosesi əsas parametrlərə görə real ünsiyyət prosesinin modelidir: motivasiya, məqsədyönlülük, ünsiyyət prosesinin informasiya məzmunu, yenilik, situasiya, funksionallıq, kommunikanın qarşılıqlı əlaqəsinin xarakteri və ünsiyyət, nitq vasitələri sistemi. Bunun sayəsində real olanlara adekvat olan təlim şəraiti yaradılır ki, bu da bacarıqların müvəffəqiyyətlə mənimsənilməsini və onların real ünsiyyət şəraitində istifadəsini təmin edir. Tələbələr öz dil qabiliyyəti və bacarıqlarını real xarici dil ünsiyyəti vəziyyətlərində tətbiq edirlər. Belə imkanlar sayəsində tələbələr əvvəllər dərslərdə əldə etdikləri müvafiq bilik və bacarıqlardan istifadə edərək öz fikirlərini xarici dildə sərbəst ifadə edə bilirlər [3].

Xarici dilin kommunikativ səriştəlilik kontekstində həyata keçirilməsində tələbələrin şifahi şəkildə eşitdiyini və oxuduğunu başa düşmələri, öz fikrini şifahi və yazılı ifadə edə bilmələri, tələbə və müəllim arasında danışıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi, tələbələrin verilən dil və nitq materialları üzərində iş apara bilmələri, dil materiallarının məzmununun necə şərh edilməsi, şəkillər üzrə müsahibə, ekskursiyalar, filmlərin müzakirəsi, bədii əsərlərin təhlili və s. dil vərdişləri əsas rol oynayır [4].

Xarici dillərin tədrisinin əsas məzmunu və məqsədi tələbələrin şəxsiyyətinin inkişaf etdirilməsi ilə yanaşı onların linqvistik qabiliyyətlərinin üzə çıxarılmasına, xarici dildə nitq inkişafına böyük maraq və həvəsin yaradılmasına, tələbədə müstəqil öyrənmək bacarığı və vərdişlərinin aşılmasına yönəlməlidir. Xarici dilin öyrənilməsində şifahi nitq fəaliyyətinin əsas bu növlərinə riayət olunmalıdır:

1. - reseptiv (oxuyub anlama və dinləyib anlama);
2. - produktiv (öz fikrini şifahi və yazılı ifadə edə bilmə);

Kommunikativ təlim zamanı produktiv fəaliyyət mütləq reseptiv fəaliyyətlə vəhdət təşkil etməlidir. Produktiv fəaliyyət zamanı tələbələr aşağıdakı hallarda öz fikirlərini yazılı və şifahi ifadə edə bilmək vərdişləri qazanırlar:

- nitqin dialoji və ya monoloji formasından istifadə etməklə;
- gündəlik həyatda rast gəldiyi hər bir hadisəni başa düşüləcək tərzdə şərh etməklə;
- öyrəndiyi səsləri düzgün tələffüz etməyi, cümlənin ritmi, səs tonu və səslənməsi, vurğu kimi danışıq üçün vacib olan elementləri yerli-yerində işlətməklə;

3. - interaktiv (iki və daha çox fərd arasında reseptiv və produktiv fəaliyyətlərin qarşılıqlı mübadiləsi və dəyişməsi);

4. - mediasiya-əlaqələndirici fəaliyyət (interpretasiya və tərcümələrlə mənimsəmə) [5].

Kommunikativ təlim zamanı tələbələr üçün lazımı sosial-psixoloji atmosferin yaradılması vacibdir. Kommunikativ təlim prosesində tələbələr yavaş-yavaş müstəqilliyə alışıq, sərbəst düşüncə fikir söyləməyə can atırlar. Bu prosesdə müəllim daim tələbələrin fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə almalı, öyrədilən dildə gözəl danışmağı bacarmalı və bununla tələbələrə misilsiz nümunə olmalıdır.

Nəticə etibarilə, sonda onu da qeyd etmək lazımdır ki, xarici dillərin tədrisinin kommunikativ metodu müasir dünyada insanın ehtiyac və tələblərinə tam cavab verir. Kommunikativ metodologiyada dil ünsiyyət metodu və vasitəsi kimi qəbul edilir, ona görə də ünsiyyət prosesinin özü dil öyrənməyin ən yaxşı yolu hesab olunur. Təlimin məqsədi dildən öz fikirlərini və niyyətlərini ifadə etmək vasitəsi kimi istifadə etməyi və ünsiyyətin digər iştirakçıları ilə qarşılıqlı əlaqə prosesində müxtəlif situasiyalarda onların mübadiləsini öyrənməkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Aygul Agabalayeva. Avtoreferat - şifahi nitq – xarici dilin tədrisində məqsəd və vasitə kimi. Bakı, 2020.
2. Fəridə Hüseynova. Tədrisdə kommunikativ bacarıqların formalaşmasına dair, // “Azərbaycan məktəbi”, 2017, №1.
3. İsmayılova D. Everyday Dialogues. Bakı: Mütərcim, 2001.
4. "The Total Physical Response Approach to Second Language Learning" by James J. Asher. The Modern Language Journal, Vol. 53, No. 1 (Jan., 1969).

SUMMARY

Elnaz Aliyeva

ABOUT THE USE OF COMMUNICATIVE METHODS IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

The teaching of foreign languages differs from the teaching of other humanities in its specificity. Such specificity is primarily due to the fact that foreign language lessons are based on previous knowledge and there is a chain link between lessons.

The teaching of foreign languages differs from the teaching of other humanities in its specificity. Such specificity is primarily due to the fact that foreign language lessons are based on previous knowledge and there is a chain link between lessons.

The article discusses the methodology of teaching a foreign language by communicative methods. It is well-known that today, while foreign languages are taught in the world for special purposes, they must be taught for communicative purposes. Adequately, all skills and methods used should serve to increase students' communicative competence and be integrated into the process.

In the article it is noted that the process of teaching foreign languages should be based on a communicative-functional approach.

Key words: *communicative method, competence, language, speech, context, communication, word, skill, approach*

ƏNƏNƏVİ METODLARLA XARİCİ DİLİN TƏDRİSİNİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ HAQQINDA

Tədris metodlarının bir sıra təsnifatları aparılıb və xarici dilin tədrisi ilə bağlı müəyyən ənənəvi metodlar da mövcuddur. Ənənəvi metodologiyanın çox tipik xüsusiyyəti, G.Broughton və onun həmkarlarının iddia etdiyi kimi, “*müəllimlərin üstünlük təşkil etdiyi qarşılıqlı əlaqədir*” [1, s.34]. Ənənəvi metod və yanaşmaların istifadə edildiyi tədris prosesi müəllim mərkəzlidir. Prof.Dr. Abdullah Kuzu, bunun “*müəllimlərin bilik mənbəyi, öyrənmələrin isə passiv qəbul edənlər kimi xidmət etdiyi*” ənənəvi təhsil baxışına əsaslandığını iddia edir [4, s.2]. Bu fikir Cim Skrivenerin bənzətməsinə uyğun gəlir, o, ənənəvi təlimi “*jug and mug*” adlandırır, yəni “*biliklərin bir qəbaldən digər boş bir qəbala tökülməsi*” kimi izah edir. Bu geniş yayılmış münasibət “*öyrənmənin baş tutmasını təmin etmək üçün sinifdə müəllimin iştirakı ilə olmaq və “diqqətlə dinləmək” kifayətdir*” ilkin şərtinə əsaslanır [3, s.18]. Cek C.Riçards özünün “*Bu gün Kommunikativ Dil Tədrisi*” adlı kitabında vurğulayır ki, ənənəvi metodologiyada “*öyrənmə daha çox müəllimin nəzarəti altında görünürdü*” [2, s.4]. Xülasə, ənənəvi metodologiya tədris və təlim məsuliyyətini əsasən müəllimin üzərinə qoyur və belə hesab olunur ki, tələbələr dərstdə iştirak edib müəllimin izahat və misallarını dinləsələr, biliklərdən istifadə edə biləcəklər.

Ənənəvi dil tədrisi metod və yanaşmalarından ən çox tanınan və bu gün də istifadə olunanlardan bir neçəsinə qısaca nəzər salaq:

1) Qrammatika və tərcümə üsulu. Bu, XIX əsrdə xüsusilə təsirli olan latın və yunan dillərinin tədrisinə ənənəvi yanaşmadan irəli gəlir. O, yazılı dilin diqqətlə təhlilinə əsaslanır, burada tərcümə işləri, oxuyub-anlama və mətnlərin yazılı təqlidi əsas rol oynayır. Öyrənmə əsasən qrammatik qaydaların mənimsənilməsinə və ya dil çətinlik səviyyəsinə görə daha çox prestijli məzmununa görə seçilən mətnlərlə əlaqəli ədəbi lüğətin uzun siyahılarını yadda saxlamağı əhatə edir. Dinləmə və ya danışma fəaliyyətlərinə çox az diqqət yetirilir.

2) Şifahi və ya təbii metod kimi də tanınan birbaşa metod, real gündəlik vəziyyətlərdə şagirdin xarici dildə danışmaq və dinləmə prosesində fəal iştirakına əsaslanır. Öyrənmənin ana dilindən istifadə edilmir; öyrənmələr xarici dildə düşünməyə və ona tərcümə etməməyə təşviq edilir. Yaxşı tələffüzə böyük diqqət yetirilir, tələbələr adətən standart orfoqrafiyanı görməzdən əvvəl fonetik transkripsiya ilə tanış olurlar. Formal qrammatik qaydalardan və terminologiyadan qaçınılır.

3) Audio-lingual metod İkinci Dünya Müharibəsi zamanı Amerika hərbi qulluqçularına verilən danışmaq dillərində intensiv təlimdən irəli gəlir ki, bu da nisbətən qısa zaman kəsiyində yüksək səviyyədə dinləmə və danışma bacarığına nail olunması ilə nəticələnir. Əsas diqqət gündəlik danışmaq söhbətinə verilir, təbii tələffüzə xüsusi diqqət yetirilir: gündəlik vəziyyətlə bağlı dialoqda struktur nümunələri təqlid edilir və öyrənmənin cavabları avtomatikləşənə qədər (əvvəlcə xor nitqində, sonra fərdi olaraq) işlənir. Birinci və ikinci dillər arasında struktur kontrast sahələrinə xüsusi diqqət yetirilir. Qrammatik qaydaların müzakirəsi azdır. Dil işi əvvəlcə eşidilir, sonra şifahi şəkildə həyata keçirilir [2].

Beləliklə, ənənəvi metodologiya əsasən xarici dildən istifadənin inteqrasiya prosesinin diskret bacarıq və bilik sahələrinin alt qruplarına endirilməsinə əsaslanır. Bu, əsasən bacarıq və bilik sahələrinə təcrid olunmuş şəkildə yönəlmiş funksional prosedurdur.

ƏDƏBİYYAT

1. Broughton Geoffrey, et al. Teaching English as a Foreign Language. 2nd ed. London: Routledge, 1994.
2. Richards Jack. Communicative Language Teaching Today. Cambridge University Press: Cambridge, 2006.
3. Scrivener Jim. Learning Teaching. Oxford: Macmillan, 2005.
4. <https://traditional-and-modern%20pdf.PDF>.

SUMMARY

Bulbul Hajiyeva

ON THE CHARACTERISTICS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING WITH TRADITIONAL METHODS

There are several ways to achieve the goal of foreign language proficiency, and teachers must be aware of a range of methods to find the one that best suits the needs and circumstances of the student and the objectives of the course. Each method is based on a specific vision of language learning and usually recommends the use of specific techniques and materials that should be implemented in a certain sequence. Traditional methods and approaches used in teaching foreign languages are reviewed here.

Key words: *foreign language teaching, traditional teaching, traditional methods, main features*

RÜBABƏ MƏMMƏDOVA
Naxçıvan Dövlət Universiteti
selcan724@gmail.com

TAPŞIRIQ ƏSASLI DİL TƏDRİSİ VASİTƏSİ İLƏ İNGİLİS DİLİNİN ÖYRƏDİLMƏSİNƏ DAİR

Tapşırıq əsaslı öyrənmə dilləri tədris etməyin fərqli bir yoludur. Bu üsul sayəsində tələbə özünü real həyatda olduğu kimi müəyyən bir işi yerinə yetirmək üçün şifahi ünsiyyətin vacib olduğu bir şəraitdə hiss edir. Tapşırıq əsaslı öyrənmə tələbəyə mövcud vəziyyətdə öyrəndiyi xarici dil bacarıqlarından istifadə edərək dili inkişaf etdirmək imkanı verir. Bu üsul tələbənin qarşısına dilin bir vasitəyə çevrilməsi və dildən istifadənin zəruri olması məqsədini qoyur.

Tapşırıqlara əsaslanan təlim metodunun seçilməsinin əsas məqsədlərindən biri tələbə fəallığının artırılmasıdır. Tapşırıqlara əsaslanan təlim metodu tamamilə tələbə mərkəzli xarici dil tədrisi metodudur və qətiyyən müəllim yönümlü fəaliyyətlə əlaqəli deyil. Bu üsul müəllimə tələbənin öyrəndiyi xarici dili anında və fərdi şəkildə istifadə etməsi üçün müxtəlif tapşırıqlar yaratmağa imkan verir.

Hər bir tapşırıq tələbəyə xarici dildən istifadə etməklə yeni şəxsi təcrübə qazandırır və bu prosesdə müəllim çox mühüm rol oynayır. Müəllim xarici dilin öyrənilməsi ilə bağlı maarifləndirmə prosesi üçün məsuliyyət daşıyır. Tapşırıqlara əsaslanan təlim metodunun bir hissəsi olan maarifləndirmə prosesi bu metodun müvəffəqiyyəti üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu zaman müəllim tələbəyə oxşar və fərqli cəhətləri görməyə, tələbənin xarici dil qavrayışlarını düzəltməyə, aydınlaşdırmağa və dərinləşdirməyə kömək etməlidir. Buradan belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, tapşırıqlara əsaslanan təlim metodunun mahiyyəti xarici dili çalışmaq və səhv etməkdən çəkinməyərək öyrənməkdir. Başqa sözlə, müəyyən mənada tapşırıq əsaslanan öyrənmə xarici dili təcrübədən keçirərək öyrənmə üsuludur. Bu üsul tələbələrə öz dillərindən və lüğətlərindən istifadə etməyə təşviq etdiyi üçün şagirdlərin istifadə etdiyi dil və lüğət strukturlarını zənginləşdirməsi vacib olur. Əks halda tələbələr özbaşına yeni sözləri öyrənmə bilməzlər. Bununla belə, onlar daha əvvəl sahib olduqları dildən istifadə bacarıqlarını təkmilləşdirirlər [2].

Tapşırıq əsaslı öyrənmənin bəzi üstünlükləri vardır:

1. Tapşırıq əsasında öyrənmə metodunda təlim prosesində diqqət müəllimdən tələbəyə keçir, başqa sözlə təlim prosesi tələbəyönümlü olur;
2. Tələbəyə dili konkret məqsəd kimi deyil, bir vasitə kimi başa düşmək üçün fərqli bir anlayış təqdim edilir;
3. Tapşırıq əsasında öyrənmə metodunda tədris mücərrəd bilikdən gündəlik həyat tətbiqinə çevrilərək konkretləşir;
4. Tapşırıqlar tələbələrin ehtiyaclarını ödəmək üçün faydalıdır və tələbələrə onların maraq və ehtiyaclarına cavab verə bilən dərslərlə təmin etməyə kömək edir.

Tapşırıq dövrü öyrənenlərə tapşırığı yerinə yetirmək üçün artıq bildikləri dildən istifadə etmək, sonra isə tapşırıqla bağlı hesabatlarını planlaşdırarkən müəllimin rəhbərliyi altında dili təkmilləşdirmək şansı verir. Tapşırıq mərhələsində şagirdlər tapşırığı cüt-cüt yerinə yetirirlər və müəllim dialoqları dinləyir. Sonra müəllim yerinə yetirilmiş tapşırıqlardakı səhvləri şifahi və ya yazılı şəkildə düzəltməyə kömək edir. Cütlüklərdən biri sinif qarşısında dialoqu ifa etdikdən sonra tələbələr ana dilində danışan müəllimlərin eyni dialoqu təkrarlamasını eşidərək onu öz dialoqları ilə müqayisə edirlər.

ƏDƏBİYYAT

1. Büyükkarcı K. (2009). A critical analysis of task-based learning. *Kastamonu Egitim Dergisi*, 17(1), 313-320.
2. Cameron L. (2001). *Teaching languages to young learners*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Rod Ellis (2003). “Task-based language learning and teaching” Oxford: Oxford University Press

SUMMARY

Rubaba Mammadova

TEACHING ENGLISH THROUGH TASK-BASED LANGUAGE TEACHING

The thesis deals with the importance of task based language learning activities. The purpose of choosing task based language learning activities is to increase learner activity. Task based language learning is concerned with learner and not teacher activity. The author has shown that there is less anxiety and learning is more effective if language form per se is not the priority. If task-based instruction takes place, language learning is more meaningful and natural.

Key words: *task-based language teaching, assignment stage, student, teacher*

FATİMƏ KAZIMOVA
Naxçıvan Müəllimlər İnstitutu
fatimakazimzade52gmail.com

XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİSİ VƏ TƏDQIQINDƏ ƏNƏNƏVİLİYİN VƏ MÜASİRLİYİN VƏHDƏTİ HAQQINDA

Tədris prosesi uzunsürən, mürəkkəb və çoxşaxəli prosesdir. Hər proses, inkişaf özündən əvvəlki vəziyyət üzərində baş verir, formalaşır və yenini yaradır. Ötən illər ərzində yaradılan və istifadə olunan məzmunu, təlim üsullarını, bilmədən yenini yaratmaq, onu qavramaq, irəlindəki perspektivləri görə bilmək mümkün deyildir. Yalnız keçilmiş yollardan varis qalanları ortaya qoyub, təhlil edərək müasir yollar yaratmaq olar. Bu baxımdan tədris olunan digər fənlərə nisbətən xarici dillərin tədrisi daha mürəkkəb prosesdir.

Müasir dövrdə xarici dillərin tədrisi yeni metod və texnologiyaların tətbiqini tələb edir. Dünya ölkələri ilə siyasi, iqtisadi, mədəni sahədə əlaqələr, millətlər arası münasibətlər tədris prosesində yeni mərhələlər açır. Bu da öz növbəsində xarici dillərin tədrisində qarşıya nəzəri və praktik problemlərin qoyulmasını, həlli yollarının tapılmasını tələb edir.

Xarici dillərin tədrisi prosesində təbii situasiyalar quraraq, real diskussiyalar apararaq tədris olunan dili tam real ünsiyyət vasitəsi kimi mənimsətmək lazımdır. Tədris prosesində vizualizasiya və praktikaya nə qədər çox yer verilərsə nəticə o qədər yüksək olar. Tarixə, ənənəvi tədrisin höküm sürdüyü məktəblərə nəzər salsaq auditoriyalarda praktikaya az hallarda yer verildiyinin, diskussiyalar aparılmadığının şahidi oluruq, bu tədrisin səmərəliliyini aşağı salır.

Müasir dövrdə xarici dillərin tədrisi zamanı dilin qrammatik, leksik, semantik strukturlarını analiz etməklə yanaşı, tədris edilən dilin cəmiyyətinə, insanlarına xas mədəni faktorlar da nəzərə alınmalıdır. Bu faktorlara səs tonu, yaxınlıq, jest və mimikalar, punktuallıq, tabu mövzuları və s. daxildir. Qeyd etdiyimiz bu mədəni xüsusiyyətləri xarici dillərin tədrisində nəzərə almaqla mənimsədiməlidir. Bu isə müasir dövrə xas olan və tez-tez baş verən mədəni və işgüzar səfərlər zamanı, təhsillə bağlı səyahətlərdə ünsiyyət zamanı mədəni fərqlərdən yaranan çətinlikləri dəf etməkdə təhsilalanlara köməklik edəcəkdir.

Xarici dillərin tədrisində ənənəvilik əzbərçilik və əzbərdən danışma ilə bağlı olduğundan öyrənmələrin hafizəsindən qısa zamanda silinir. Buna görə müasir təlimdə öyrənmə prosesi interaktiv üsullarla həyata keçirilir, tədris qarşılıqlı əlaqə üzərində qurulur. Şagirdlər dərəcə maksimum cəlb olunmağa həvəsləndirilir, onlarda müzakirə etməyə motivasiya yaradılır, praktik tətbiqə sövq edən suallar verilir, işçi qrupu atmosferi yaradılır.

XXI əsrdə baş verən yeniliklər, təlimin təşkilinə verilən tələblər, istifadə olunan informasiya kommunikasiya texnologiyaları öyrənmələrlə yanaşı, xarici dil müəllimlərinin də fəallığını artırmış, yaradıcı axtarışlarını gücləndirmişdir. Müasir tədris prosesində tətbiq edilən təlim üsulları, təşkil olunan qeyri-ənənəvi dərslər, innovasiya elementlərini əks etdirən yazılar həmin axtarışların nəticəsidir.

Tədrisdə müasirlik özünü xarici dillərin tədrisində də aydın şəkildə göstərir. Burada informasiya texnologiyalarından düzgün istifadə olunmasının bir sıra üstünlükləri var. Belə ki, internet şəbəkəsi xarici dillərin öyrənilməsinə xidmət edən materiallarla zəngindir ki, bununla hər kəs öz maraq dairəsinə uyğun informasiya əldə edir, internet vasitəsi ilə dünya miqyasında baş verən yeniliklərlə tanış olur, dünyagörüşlərini zənginləşdirir, həmyaşıdlarla ünsiyyət isə onları püxtələşdirir.

Xarici dillərin ənənəvi tədrisində isə monoton dərslərin höküm sürdüyünün, müəllimlərin avtoritar mövqə tutduğunun, konseptual biliklərin müəllimdən öyrənmələrə əzbərçiliklə ötürüldüyünün şahidi oluruq. Bu, xarici dil öyrənmələrin bəzən nitqində, bəzən dinləyib-anlamasında, bəzənsə oxu və yazı bacarıqlarında çatışmazlıqlar yaradır. Lakin müasir tədris bizdən öyrənmələrin hərtərəfli inkişafını tələb edir.

Qeyd olunanları ümumiləşdirsək görərik ki, xarici dillərin tədrisi prosesində yeni ilə köhnə,

başqa sözlə ənənəvilik və müasirlik vəhdət təşkil etməli, birlikdə inkişaf edərək yeni imkanlara yol açmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Ağzadə N.A. Xarici dillərin tədrisi metodikası və dilçilik. Metodika və dilçilik. Bakı: 1974.
2. Axundov A. Ümumidilçilik. Aliməktəblər üçün dərslik. Bakı: Maarif, 1979.
3. Barsuk R.Y. Azərbaycan məktəblərində xarici dil tədrisinin bəzi problemləri. Bakı: Maarif, 1967.
4. <http://dspace.khazar.org/bitstream/20.500>
5. <http://prezi.com/galo9efdpcv-/xaricidiller>

SUMMARY

Fatima Kazımova

THE UNITY OF TRADITIONALISM AND MODERNITY IN TEACHING AND STUDYING FOREIGN LANGUAGES

The article deals with the issue of how to teach foreign languages, as well as clarified the negative and positive aspects of traditionalism and modernity in teaching foreign languages, and provided information on how educators and educators influence this process.

Key words: *language, traditionalism, modernity*

SANAM PASHAYEVA
Nakhchivan State University
senempasha@gmail.com

ADVANTAGES OF THE FOREIGN LANGUAGE LEARNING IN HIGH SCHOOL

There are many advantages of learning a foreign language at high school. The students who take a foreign language class perform better academically than students who don't learn a foreign language. Take a look at how learning a foreign language supports academic achievement as well as other benefits you may have never considered.

Studies show that learning a second language improves your memory. As you memorize vocabulary and rules, the mental "muscles" in your brain are stretched and strengthened. If you regularly exercise your memory, you can often remember sequences and lists better. Other cognitive benefits include better problem solving skills, better critical thinking skills, and better multi-tasking abilities. Along the same lines of the cognitive benefits mentioned above, learning a foreign language can also provide many academic benefits [1].

Foreign language learning improves students' reading abilities. Foreign language learning improves student's ability to learn other languages. Not surprisingly, students who are able to learn one foreign language find it significantly easier to learn another foreign language. It seems that learning a foreign language also yields improvements in students' native language. Speaking more than one language is a skill which will increase your marketability [3]. Colleges and employers tend to prefer candidates who speak one or more foreign languages. For example, big companies tend to have business relationships with other, international companies. In order to communicate with those international partners, companies hire employees who can fluently speak a second language.

Learning a foreign language opens doors that would not otherwise be available. Not only can a foreign language provide a competitive edge in the workforce, but it creates a deeper understanding of and appreciation for humanity and culture.

Learning a foreign language increases linguistic awareness. Children who are immersed in a bilingual environment have an enhanced ability to manipulate morpho-syntactic structure. That is, these children are able to interpret and comprehend written language with greater ease than monolingual children and are better at grammatical judgment and word recognition.

Students who learn a foreign language in high school perform better academically in college [4]. There is a strong correlation between extended study of a foreign language in high classes and improved academic performance in college relative to students of equal academic ability who have not studied a foreign language.

Learning a foreign language may improve problems solving abilities. Bilingualism may also contribute to improved social problem solving among children. The children from senior classes showed that bilingual children had a greater ability to solve social problems than their monolingual counterparts. Bilingualism may contribute to improved episodic memory and semantic memory among children at all age levels.

REFERENCES

1. Ahmad, N., S. Ahmad, M.A. Bukhari and T.A. Bukhari, 2011. The nature of difficulties in learning English by the students at secondary school
2. Batool, A., 2008. The role of aural and visual aids in improving the tenses at secondary level.
3. Kershner, R., 2010. Developing student teachers' understanding of strategies for teaching children.
4. Larsen, F.D., 2010. Technique and principles in language teaching.

XÜLASƏ

Sənəm Paşayeva

ORTA MƏKTƏBDƏ XARİCİ DİL ÖYRƏNMƏYİN FAYDALARI

Məqalədə hər hansı bir xarici dilin öyrənilməsi arzusu və məqsədi nəzərdən keçirilir. Müasir dövrdə gənclər bir, bəzən də bir neçə xarici dil öyrənməyə çalışırlar. Bu, təbiidir, çünki onlar gəlirli iş əldə etmək və ya xaricdə təhsil almaqda uğur qazanmağa çalışırlar.

Açar sözlər: xarici dil öyrənmək, üstünlüklər, ana dili, tələbələr, qarşılıqlı əlaqə

SƏKİNƏ PAŞAYEVA
Naxçıvan Dövlət Universiteti
pasayevasakina8@gmail.com

XARİCİ DİLİN TƏDRİSİNDƏ MÜASİR TƏLİM METODLARI HAQQINDA

Tədris prosesində ənənəvi üsullarla yanaşı, innovativ təlim forma və metodlarından da istifadə etmək xüsusilə vacibdir, çünki onlar tələbələrin yaradıcılıq fəaliyyətini stimullaşdırır, onlara düşünməyi öyrədir, təraddüdləri aradan qaldırmağa kömək edir, özünü təsdiq etməyi təşviq edir, təlim prosesini həyəcanlı və maraqlı edir, ən əsası isə tələbələri xarici dildə peşəkar ünsiyyətdə dialoqa cəlb edir.

Uğur və bu məqsədə çatmaq tətbiq olunan metodlardan və müəllimin peşəkarlığından asılıdır. İnformasiya texnologiyalarından və müasir tədris metodlarından istifadə etmək bacarığı yeni materialın tez başa düşülməsinə kömək edir. Bunu nəzərə alaraq, müəllim və tələbələr xarici dillərin tədrisinin müasir metodları ilə tanış olmalıdırlar. Beləliklə, onlar öz məqsədlərinə çatmaq üçün ən təsirli üsulları seçə bilərlər.

Müasir mərhələ xarici dillərin tədrisi metodlarının diqqətlə seçilməsi ilə xarakterizə olunur. Bu gün müasir informasiya texnologiyalarına və aktual tendensiyalara xüsusi diqqət yetirilir. Müxtəlif sahələrdə mütəxəssislərin hazırlanması zamanı ən təsirli üsulların, texnikaların və vasitələrin bir növ seçimi var. Tələbələr yeni bir dili əsaslı şəkildə yeni səviyyəyə aparmalıdırlar. Bunun üçün qavrayışda səhvlərə yol verməmək üçün onu ana dilindən ayırmaq vacibdir [2, s.51].

Tədris materialları, tədris texnologiyaları ikinci dil öyrənənlərin marağına uyğun yenilənməlidir. Oyunlardan istifadə, rol oyunu, qəzet oxumaq, televizora baxmaq, lüğətə istinad etmək və s. kimi innovativ metodologiyalardan dərs zamanı tədris vasitəsi kimi istifadə edilməlidir. Bacarıq və biliyə əsaslanan öyrənmə tələbələrin inkişafı üçün vacibdir. S.Kraşenin ikinci dil mənimsəmə (input hypothesis) nəzəriyyəsi bütün səviyyələrdə sinifdə inteqrasiya olunmuş vasitələrin inkişafına təsir göstərmişdir. S.Kraşen təklif edir ki, şərtlər birinci dilin mənimsənilməsində mövcud olanlara oxşar olduqda, ikinci dil müvəffəqiyyətlə mənimsənilir: yəni təlimdə diqqət struktur deyil, məna üzərində olduqda; dil mənimsəməsi öyrənənin biliyi səviyyəsində və ya ondan bir qədər yuxarı olduqda; və nisbətən əlverişli, rahat, stressiz bir mühitdə həmin dildən mənalı istifadə etmək üçün kifayət qədər imkan olduqda [3, s.7]. Bu onu göstərir ki, ikinci dilin öyrənilməsinə diqqət yetirilməsi tələbələrin məşğulluq bacarıqlarını təkmilləşdirməlidir.

İnnovativ metodların seçilməsi zamanı aşağıdakı meyarlar nəzərə alınır:

- Tələbə üçün rahat və dəstəkləyici atmosfer yaratmaq, təbii maraq və yeni xarici dil öyrənmək istəyini təşviq etmək;
- Şifahi, yazılı və yaradıcı qabiliyyətləri stimullaşdırmaq üçün emosiyaların, hisslərin, təcrübələrin təhsil prosesinə cəlb edilməsi;
- Tədris prosesində koqnitiv yanaşmadan istifadə;
- Emosional və fiziki imkanlar səviyyəsində dillə təkbəşməyə cəlb etmək.

Müxtəlif iş formaları bu məqsədlərə çatmağa kömək edəcəkdir. Praktiki təcrübə tələbənin şəxsiyyəti və maraqlarının xarici dili başa düşmə keyfiyyətinə birbaşa təsir etdiyi qənaətinə gəlməyə imkan verir. Bunun üçün müxtəlif texnika və təlim vasitələrindən istifadə etmək vacibdir.

XX əsrin sonlarına qədər pedaqogikada çoxlu maraqlı və effektiv metod və yanaşmalar toplanmışdır. Alimlər xarici dillərin tədrisi metodikasını zənginləşdirmişlər, ona görə də o, mürəkkəb və çoxşaxəli elmə çevrilmişdir [1, s.44].

ƏDƏBİYYAT

1. Fazeli S.H. The role of personality traits in the choice and use of the compensation category of English language learning strategies. *Indian Journal of Science and Technology*: 2012, pp.2938–44.
2. Galskova N.D. *Modern methods of foreign languages teaching*. Moscow: ARKTI; 2003.
3. Krashen S. *Second language acquisition and second language learning*. Oxford: Oxford University Press, 1981.

SUMMARY

Sakina Pashayeva

MODERN METHODS IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

In the system of innovative changes taking place in society, updating the content of higher education is one of the first places in order to train competent and competitive graduates thanks to high-quality foreign language training. So, in such conditions, the effective study of foreign languages through the use of innovative forms and methods of teaching in the educational process is of particular importance.

Key words: *educational process, foreign language, knowledge and skills, modern training methods*

İNGİLİS DİLİNDƏ KOMMUNİKATİV BACARIQLARIN FORMALAŞMASINDA AUTENTİK DİALOQLARIN ROLUNA DAİR

Müasir dövrdə xarici dilin tədrisində qarşıya qoyulan məqsədlərdən biri tələbələrdə kommunikativ səriştənin formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsidir. Bu gün tələbələr auditoriyada deyil, sinifdən kənarında gündəlik həyatda spontan ingilis dilindən istifadə etməyə böyük maraq göstərirlər. Təcrübə göstərir ki, ingilis dilini öyrənmək təkcə linqvistik bacarıqları inkişaf etdirmək deyil, həm də planlaşdırılmamış kontekstdə real söhbət qurmaqdır. Buna görə də tələbələr arasında orijinal dialoqlardan istifadə dil bacarıqlarının inkişafında daha çox aktualdır. Kommunikativ kompetensiyanın inkişafında orijinal dialoqdan öyrənmə fəaliyyəti kimi istifadə tələbələrə məna qurmağa və onları real söhbətə cəlb etməyə imkan verir. Dialoq olmasaydı, tələbələr hekayədəki personajlar və ya mövzunun məzmunu haqqında çox məhdud bir anlayışa sahib olardılar. Orijinal dialoqlar vasitəsi ilə qurulan nitq prosesində tərəflər bir-birini düşünür, hiss edir və tanımaq istəyirlər [1]. Təlim prosesinin əsas amili kimi müəllimlər verilmiş mövzu üzrə orijinal söhbətin qurulmasında mühüm rol oynayırlar. Bu zaman müəllim tələbələrə aydın ünsiyyət qurmaq üçün lazımı ifadələri xatırlamağa kömək etməli və onlara söhbətdə fasilələr etməyə, tonları, ritmləri dəyişməyə imkan verməlidir. Prosesin bu cür həyata keçirilməsi tələbələri sərbəst düşünməyə və hərəkət etməyə məcbur edir. Tələbələrin orijinal söhbətə bənzər hər hansı bir hekayə və ya ssenarini oxuması da kommunikativ səriştənin inkişafı üçün olduqca əhəmiyyətlidir. Daha sonra hansı mövzunun maraqlı, darıxdırıcı, qorxulu və ya gülməli olduğu halda onun bəzi şərhlər verməsi gözlənilir. Bu hallarda tələbələr mövzuya münasibətini göstərmək üçün bəzi qısa ifadələrdən və ya parçalardan istifadə edirlər. Bu vəziyyətdə müəllim real həyat söhbətlərindən istifadə edərək emosional hissələri nümayiş etdirməlidir. Tələbələr orijinal dialoqlardan istifadə edərək, xarakter təqdim edən situasiya yaratmaqda səsləri, vokal fleksiyaları təqlid etməli olurlar. Tələbələr üçün real romanlarda, bədii ədəbiyyatda, hekayələrdə dialoq nümunələri götürərək onları dərinləndirən oxumaq və realist şouda istifadə etmək maraqlıdır. Bu zaman tələbələr dialoqlardan istifadə etməklə həm oxu bacarıqları əldə edəcək, həm də nitqdə bəzi personajları fərdiləşdirəcəklər [3].

Yuxarıdakı bütün fikirləri yekunlaşdıraraq qeyd etmək lazımdır ki, autentik dialoqdan istifadə tələbələrin partnyorları ilə söhbətdə fəal iştirakının ən yaxşı yoludur. “Autentik dialoq” məfhumu kortəbii dil və ya planlaşdırılmamış söhbət kimi başa düşülür. Buna baxmayaraq əksər ingilis dili müəllimləri hesab edir ki, ingilis dilinin tədrisi sinifdən kənar heç bir planlaşdırma olmadan mövcud ola bilməz. Lakin ingilis dilinin öyrənilməsində bəzi siniflərdə tətbiq olunan yazılı dialoqlar tələbələri sərbəst danışmağa və səmərəli ünsiyyət qurmağa təşviq etmir. Orijinal dialoqlardan istifadə tələbələrin qarşılıqlı asılılığını, öz müqəddəratını təyin etmə qərarını, sosial quruluşunu inkişaf etdirməklə yanaşı, real vəziyyəti və əməkdaşlığı nümayiş etdirir [2]. Orijinal dialoqların tətbiqində müasir strategiyaların həyata keçirilməsi tələbələrə hər yerdə səlis ingilis dilini əldə etmək üçün danışmaq, ünsiyyət və tənqidi düşünmə bacarıqlarını təkmilləşdirməyin effektiv yollarını təklif edir.

ƏDƏBİYYAT

1. J. Raelin, "The manager as facilitator of dialogue," *Organization*, vol. 20, no. 6, pp. 818-839, 2012.
2. Hidayati., & Pratiwi, L. A. S. (2016). The use of authentic material in teaching vocabulary: An experimental study the first grader of SMAN 1 Batukliang in the academic year 2015/2016. pp. 71-79. Retrieved from: journal.ummat.ac.id.
3. İsmayılova D.Ə. *Everyday Dialogues*. Bakı: Mütərcim, 2001, 167 s.

SUMMARY

Narmin İbrahimli

ABOUT THE ROLE OF AUTHENTIC DIALOGUES IN THE FORMATION OF COMMUNICATIVE SKILLS IN ENGLISH

The thesis deals with the role and importance of authentic dialogues in the formation of communicative competence in English language teaching. Using authentic dialogues demonstrates real-life situations and cooperation while developing students' interdependence, self-determination, and social structure.

Key words: *original, dialogue, communication, oral speech*

YEGANA BABASOY
Nakhchivan State University
yegane.babasoy.ndu90@gmail.com

ON THE APPLICATION OF NEW TEACHING METHODS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Different methods are used in the teaching process. Among them there are passive, active, interactive method and etc. The passive method was mostly used in the past and now is almost no longer used. In this method, the student only listens to the lesson, the teacher speaks.

The active method has been used in teaching a foreign language for many years [2]. This method has been widely used in Azerbaijan in recent years. In the past, the passive method prevailed, but now the active method prevails. In the active method, when the teacher speaks, any student can join the discussion of the topic and there is an activity in the classroom [1]. This is good for both students and teachers.

Then an interactive method was developed all over the world. The educational experience of developed countries shows that the best way to train modern people is to use student-oriented interactive teaching methods that accept the student not as an object of learning in the classroom, but as a subject [3]. The interactive method is already used as the main method in European education system. In this method, during the discussion of the topic, along with the discussion between the teacher and the student, there is also a discussion between the students. For example, a teacher teaches a lesson on any subject. The fact that discussions have already started among students during the lecture is an indication of this interactive method. The computer knowledge is required when applying the interactive method. Of course, it is important to use the interactive method during in all lessons. But this is especially important in language classes. In the process of teaching, not only the teacher, but also the students should have discussions among themselves. A computer should be used, various short films should be watched, music should be listened to, and practical work should be applied. At the same time interactive methods increase the learning effectiveness. There are some types of innovative methods used in teaching a foreign language.

- a) Creative problem solving- the beginning of the story is read and the end is given to students
- b) Merry riddles- students learn unfamiliar words and find the answer to a riddle that is important part of teaching English to students
- c) Quick answers-help increasing the effectiveness of the lesson
- d) Warm-up exercises-to use different games in the classroom to engage the students
- e) A chain story-to help developing students' oral skills
- f) Quiz cards-to use according to the number of students to attend classes at the same time, which saves time

In conclusion, we see that each innovative method has its own advantages. All of these methods involve collaboration between the teacher and student, especially active participation of the student. Other than that, it helps to develop students' logical thinking skills, fluency and the ability to respond quickly and correctly.

REFERENCES

1. Damodharan, V. S. "Innovative Methods of Teaching"
2. S.A.Aminova, J.Umida "The use of methods of teaching foreign language process"
3. Kashina ES. Tradition and innovation in the methods of teaching foreign languages. Samara: Univers-Grupp; 2006

XÜLASƏ

Yeganə Babasoy

XARİCİ DİLİN TƏDRİSİNDƏ YENİ TƏLİM METODLARININ TƏTBİQİNƏ DAİR

Tezisdə tədris prosesində istifadə olunan müxtəlif metodlardan bəhs edilir və interaktiv metodun xüsusi əhəmiyyəti vurğulanır.

Açar sözlər: tədris prosesi, innovativ metod, təlim prosesi, müəllim, tələbə

XARİCİ DİLİN TƏDRİSİNDƏ TƏRCÜMƏNİN ROLUNA DAİR

Tərcümə xarici dil öyrətmə metodu kimi çox müzakirə olunan ənənəvi tərcümə anlayışından imtina edərək kommunikativ fəaliyyət kimi meydana çıxır [2, s.4]. Baxmayaraq və ya bəlkə də bu artan marağa görə, alimlər, tədqiqatçılar və müəllimlər arasında onun dəqiq təbiəti və bu sahədəki statusu ilə bağlı xeyli uyğunsuzluqlar mövcuddur. Rəsmi xarici dil kurikulumlarında tərcümə tez-tez nəzərdən qaçırılsa da, aparılan araşdırmalara görə, ondan sinif otaqlarında istifadə olunur. Bu vəziyyət, birincisi, dil sinfində tərcümənin tamamilə fərqli forma və növlərinin tez-tez gözdən keçirilən reallığını qəbul etməyi, beləliklə də əsas mübarizələrdən birini: xarici dil pedaqogikasında “*tərcümə*”nin mənası və rolunu aydınlaşdırmağı tələb edir.

G.Kukun qeyd etdiyi kimi, “*dil öyrənməkdə tərcümə*” bir neçə səbəbə görə ikinci dilin mənimsənilməsində diqqətdən kənar qalan bir sahədir. Birincisi, tərcümənin avtoritar tədris metodu ilə köhnə əlaqəsini silmək çətin olmuşdur. Qrammatika və tərcümə üsullarının tənqidindən sonra ikinci dilin mənimsənilməsində tərcümə kifayət qədər mənfi hesab olunur. İkincisi, tərcümə çox vaxt tədrisin məqsədi və ya son məhsulu kimi qəbul edilir, lakin nadir hallarda dil öyrənmə vasitəsi və ya katalizatoru kimi görünür [3, s.396-401]. Beləliklə, tərcümənin məqsəd kimi öyrədilməsi ilə bağlı kifayət qədər ədəbiyyat mövcud olduğu halda, dil öyrənmə vasitəsi və ya katalizatoru kimi tərcümə üzrə tədqiqatlar azdır. İnsanlar onlara məlum olmayan hər hansı bir dili görəndə və ya eşitdikdə, təbii olaraq onu müəyyən etməyə çalışa bilər və ya sadəcə söz və ya cümləyə məhəl qoymurlar. Xarici dildə dil vahidini müəyyən etmək və ona məna vermək aktının özü tərcümə aktını ehtiva edir. Onların bilikləri öz ana dillərində qurulur. Başqa sözlə desək, ideya və məna xüsusi dil istifadəsinə və ya ilk dilin ifadəsinə bağlanır və ya onlardan yeni fikirlər və ya mənalara yarana bilər. Beləliklə, insanlar yeni bir xarici dildə fikirləri və ya mənasını anlamağa çalışdıqda, təbii olaraq ilk dil onların başa düşməklərində böyük rol oynayacaqdır.

Tərcümə aktı öyrənmələrin iki dil, yəni ana dili və xarici dil arasındakı boşluğu dolduran bir prosesdir. Ana dili ilə xarici dil arasında tərcümə aktı öyrənmələrdən eyni dərəcədə inkişaf etməmiş iki dillə işləməyi tələb edir. Onların arasında tərcümə etmək üçün daha az inkişaf etmiş dilin digər tam inkişaf etmiş dilin linqvistik, koqnitiv, sosial və mədəni sistemlərinə cavab vermək üçün daha da inkişaf etdirilməsi lazımdır [4, s.743]. Beləliklə, tərcümə aktı öyrənmələrdən təkə yeni leksika və s. öyrənməklə öz xarici dil linqvistik sistemini inkişaf etdirməklə kifayətlənmir, həm də qeyri-linqvistik konseptual bilikləri (məsələn, ardıcılıq) və daha çox ritorik strukturları öyrənməyi, daha çox mövzu və mənşəyi araşdırmağı tələb edir. Xarici dildən tərcümə həm də öyrənmələrə təkə dili “*dərk etmək*” deyil, həm də mədəni və sosial cəhətdən müəyyən edilmiş situasiyalarda istifadə olunan dili “*təcrübə etmək*” imkanları yaradır [1]. Bir sözlə, tərcümə aktı həm dilin inkişafı, metalingvistik şüurun və metakoqnitiv bacarıqların (planlaşdırma, monitorinq və icra), həm də xarici dilin aid olduğu mədəniyyət və cəmiyyətin öyrənilməsi yolu ilə xarici dil öyrənilməsini genişləndirir. Tərcümə aktı insanların fərqli bir dildə necə ünsiyyət qurduğunu çox yaxından təhlil etməyi tələb edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Campell S. Translation into the second language. London & New York: Longman, 1998
2. Colina S. 2002. Second language acquisition, foreign language teaching and translation studies. The Translator 8, 2002, pp.1–24
3. Cook G. A thing of the future: translation in language learning. International Journal of Applied Linguistics, 2007, pp.396- 401
4. <https://www.academypublication.com/issues/past/jltr/vol02/04/02.pdf>

SUMMARY

Sevinj Azız

**ON THE ROLE OF TRANSLATION IN TEACHING A
FOREIGN LANGUAGE**

The role of translation in a foreign language or second language class has been extensively revised over the past few decades. A significant increase in publications in this area since the beginning of the 2000s indicates its resurgence, since new approaches to translation in the language class and its pedagogical aspects are explored.

Key words: *foreign language learning, translation, foreign language comprehension, teaching methodology*

ROYA GULİYEVA
Nakhchivan State University
roya.q90@gmail.com

ABOUT LANGUAGE TEACHING METHODOLOGY

One of the major foci of applied linguistic scholarship for the last half a century has been the foreign or second language classroom. A glance through the past century or so of language teaching gives us an interesting picture of varied interpretations of the best way to teach a foreign language. As schools of thought have come and gone, so have language teaching trends waxed and waned in popularity.

Albert Marckwardt saw these “changing winds and shifting sands” as a cyclical pattern in which a new paradigm of teaching methodology emerged about every quarter of a century, with each new method breaking from the old but at the same time taking with it some of the positive aspects of the previous paradigm[3]. One of the best examples of the cyclical nature of methods is seen in the revolutionary Audiolingual Method (ALM) of the late 1940s and 1950s. The ALM borrowed tenets from its predecessor by almost half a century, the Direct Method, while breaking away entirely from the Grammar-Translation paradigm. Within a short time, however, ALM critics were advocating more attention to rules and to the “cognitive code” of language, which, to some, smacked of a return to Grammar Translation! Shifting sands indeed.

Since the early 1970s, the relationship of theoretical disciplines to teaching methodology has been especially evident. The field of psychology has witnessed a growing interest in interpersonal relationships, in the value of group work, and in the use of numerous self-help strategies for attaining desired goals.[2]The same era has seen linguists searching ever more deeply for answers to the nature of communication and communicative competence and for explanations of the interactive process of language. The language teaching profession responded to these theoretical trends with approaches and techniques that have stressed the importance of self-esteem, of students cooperatively learning together, of developing individual strategies for success, and above all of focusing on the communicative process in language learning. Today the term “communicative language teaching” is a byword for language teachers. Indeed, the single greatest challenge in the profession is to move significantly beyond the teaching of rules, patterns, definitions, and other knowledge “about” language to the point that we are teaching our students to communicate genuinely, spontaneously, and meaningfully in the second language.

Today, language teaching is not easily categorized into methods and trends. Instead, each teacher is called on to develop a sound overall approach to various language classrooms. This approach is a principled basis upon which the teacher can choose particular designs and techniques for teaching a foreign language in a particular context. Such a prospect may seem formidable. There are no instant recipes. No quick and easy method is guaranteed to provide success. Every learner is unique. Every teacher is unique. Every learner-teacher relationship is unique, and every context is unique. Your task as a teacher is to understand the properties of those relationships. Using a cautious, enlightened, eclectic approach, you can build a theory based on principles of second language learning and teaching. One of the methods of the language teaching is the grammar translation method.[1]

A glance back in history reveals few if any research-based language teaching methods prior to the twentieth century. In the Western world, “foreign” language learning in schools was synonymous with the learning of Latin or Greek. Latin, thought to promote intellectuality through “mental gymnastics,” was until relatively recently held to be indispensable to an adequate higher education. Latin was taught by means of what has been called the Classical Method: focus on grammatical rules, memorization of vocabulary and of various declensions and conjugations, translation of texts, doing written exercises. As other languages began to be taught in educational institutions in the eighteenth and nineteenth centuries, the Classical Method was adopted as the chief means for teaching foreign

languages. Little thought was given at the time to teaching oral use of languages; after all, languages were not being taught primarily to learn oral/aural communication, but to learn for the sake of being "scholarly" or, in some instances, for gaining a reading proficiency in a foreign language. Since there was little if any theoretical research on second language acquisition in general, or on the acquisition of reading proficiency, foreign languages were taught as any other skill was taught.

REFERENCES

1. B.F. Skinner, (1964).New methods and new aims in teaching, No. 392
2. Nunan, David. (1991) Language Teaching Methodology: A Textbook for Teachers. New York: Prentice-Hall.
3. Albert Marckwardt.(1998) A Cognitive Approach to Language Learning. Oxford: Oxford University Press.

XÜLASƏ

Röya Guliyeva

DİL TƏDRİSİ METODİKASI HAQQINDA

Metodologiya müəllimin öyrətmək üçün istifadə etdiyi təcrübə və prosedurlar sistemidir. Dil tədrisində metodologiya müxtəlif yollarla xarakterizə edilmişdir. Tədris metodu termini sinifdə təlim üçün istifadə olunan ümumi prinsiplərə, pedaqogika və idarəetmə strategiyalarına aiddir.

Açar sözlər: dil tədrisi, tədris metodologiyası, yeni metodlar

TƏRCÜMƏ PROSESİNİN PEDAQOJİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ HAQQINDA

Son bir neçə onillikdə tərcümələrin tədrisən xarici dil dərslərinə qayıtması müəllimlər və alimlər arasında böyük maraq doğurmuşdur. Tərcümə prosesin' yenidən diqqət yetirilməsi dil tədrisinin bir aspekti olaraq eyni dövrdə ortaya çıxdı və "pedaqoji tərcümə"ni faydalı və getdikcə populyarlaşan təcrübə kimi tanıyan nəzəri və empirik tədqiqatların, eləcə də monoqrafiyaların dərcinə səbəb oldu. Bu məqalədə "xarici dil" ikinci dil olaraq siniflərdə tədrisi və öyrənilməsi ilə bağlı məsələləri müzakirə etmək üçün seçilmiş ümumi termindir. "İkinci dil" müəyyən bir müəllif tərəfindən və ya empirik tədqiqatda istifadə edildikdə saxlanılır.[6] Pedaqoji tərcümə xarici dilin (FL) tədrisi və öyrənilməsinə daxil edilən tərcümə fəaliyyətlərinə və/yaxud tapşırıqlara aiddir. Bu tapşırıqlar xüsusi dil və tərcümə bacarıqlarının inkişafını təkmilləşdirir və tərcümənin müxtəlif aspektlərinə və FL sinifində mərkəzi olan digər praqmatik məsələlərə əsaslanır: dili anlama, dəqiqlik, praqmatik və mədəniyyətlərarası səriştə, yaradıcılıq, problemlərin həlli, müstəqillik və əməkdaşlıq, sadəcə bir neçə. [1] Tərcümə əsaslı bu fəaliyyətlər dil öyrənənlərə dildə daha bacarıqlı olmağa kömək edir və dil istifadəçiləri üçün əsas bacarıq kimi tərcümə olunur. Buraya təkcə yazılı fəaliyyət deyil, həm də ümumi material, o cümlədən şifahi xüsusiyyətləri əks etdirən mətnlər daxildir. [8] Bununla belə, dil dərslərində tərcümədən istifadənin ümumi ideyası ilə tərcümə tapşırıqları ("pedaqoji tərcümə" kimi də tanınır) və ya kodun dəyişdirilməsi ilə bağlı daha spesifik təcrübələr arasındakı sərhədləri bulandıran konseptual və terminoloji uyğunsuzluqlar yaranır.[3] Tələbənin səhvi yalnız o zaman pedaqoji cəhətdən faydalı ola bilər, o zaman ardıcıl olaraq kursun strukturu və müəllimin peşəkarlığı kimi öyrənmə kontekstini təşkil edən digər dəyişənlərlə əlaqələndirilsin.[2] Bu mövzunun əsas məqsədi tərcümənin tədrisi vəziyyətini yenidən nəzərdən keçirməkdir. Bu, həm nəzəri, həm də praktikada işlənmiş yeni metodlar işığında yeni tərcümə təlimi proqramının hazırlanması cəhədidir. [7] Müxtəlif fənlərarası fokuslar vasitəsilə dilin tədrisində tərcümə üzrə tədqiqat işi müxtəlif məqsəd və mexanizmləri aktivləşdirən mürəkkəb prosesləri özündə cəmləşdirən bütöv bir konsepsiya kimi sinifdə L1 / L2-nin tərcüməsini və istifadəsini ortaya qoyur [4]. Dil pedaqogikasında və onun alt kateqoriyalarında tərcümədən sistemli istifadə dil proqramında pedaqoji tərcümənin əsaslandırılmış şəkildə inkişafına və səmərəli istifadəsinə kömək edəcək – ilkin müzakirələr əvvəllər təqdim olunan xəritə əsasında aparıla bilər. Bu sahədə standart terminologiyanın mütərəqqi istifadəsi dil sinfində tərcümənin yeni müəyyən edilmiş aspektlərə uyğun olaraq və bu sahədə ən son tendensiyalara və müvafiq təcrübəyə uyğun olaraq yenidən müəyyənləşdirilməsinə imkan verəcəkdir [5].

Tezisdə bu terminoloji uyğunsuzluqlardan bəhs olunaraq, tərcümənin konseptuallaşdırılmasının dil təhsilinə təsiri və xüsusən də onun pedaqoji tərcümədə istifadəsi araşdırılır. Məqsəd dil tədrisində tərcümə ilə bağlı bir çox anlayışları nəzərdən keçirmək və onların dil pedaqogikasında tərcümənin yenidən nəzərdən keçirilməsi ilə necə əlaqəli ola biləcəyini araşdırmaqdır. Bu, xüsusilə orta məktəb və kollec səviyyələrində tərcümənin xarici dil tədrisinə daha əsaslı şəkildə daxil edilməsi üçün faydalı imkanlar açacaq və tədqiqat və tədris təcrübəsi üçün gələcək istiqamətləri təklif edəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Becker, A.L. 1995. Beyond Translation: An Essay on Modern Philosophy. Ann Arbor: University Michigan Press. Butzkamm W. və J. Caldwell. 2009. İkidilli İslahat: Xarici Dillərin Tədrisində Paradiqmanın Dəyişməsi. Tübingen: Narr Studienbücher
2. Cook, W. 2001. Sınıfda ilk dildən istifadə. Kanada Müasir Dil İcmalı 57: 402–23. doi: 10. 3138/cmlr. 57.3.402
3. Hall G. və G. Kuk. 2012. Dil tədrisində və öyrənilməsində ana dilinin istifadəsi: ən müasir vəziyyət. Dil Tədrisi 45: 271–308. doi: 10.1017/S0261444812000067
4. Howatt, A.P.R. 1984. İngilis dilinin tədrisi tarixi. New York: Oxford University Press.
5. Leonardi, V. 2010. İkinci dilin mənimsənilməsində pedaqoji tərcümənin rolu. Nəzəriyyədən praktikaya. Frankfurt: Peter Lang
6. Laviosa, S. 2014. Tərcümə və Dil Təhsili: Pedaqoji yanaşmaların araşdırılması. Nyu York: Routledge/Taylor & Francie

SUMMARY

Sahila Guliyeva

ON THE PEDAGOGICAL FEATURES OF THE TRANSLATION PROCESS

The thesis deals with the pedagogical peculiarities of translation process. It is sometimes treated as pedagogical translation for this reason.

Key words: *pedagogical translation, translation in language teaching, translation studies, code switching; teaching and learning of foreign languages, pedagogy*

XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİSİNİN PEDAQOJİ-PSIXOLOJİ ASPEKTLƏRİ

Qloballaşma və multikultural mühit kontekstində xüsusilə vacib olan mədəniyyətlərarası təmaslar sahəsində gələcək mütəxəssislər tərəfindən mədəniyyətlərarası ünsiyyətin mühüm komponenti kimi xarici dilin (FL) mənimsənilməsi ilə bağlı problem təhlil edilir.

Mədəniyyətlərarası qarşılıqlı əlaqənin miqyasının genişlənməsi beynəlxalq birlik çərçivəsində əməkdaşlıq zamanı həll oluna bilən qlobal problemlərin artmasına səbəb olur. Bu baxımdan dil təhsilinin yenilənməsinin əsas strateji istiqaməti mədəniyyətlərarası ünsiyyət bacarıqlarının inkişafı kontekstində xarici dillərin tədrisində prioritetlərə yenidən baxılmasıdır. Təhsilin sosial-mədəni oriyentasiyasına, tələbələrin mədəniyyətlərin dialoquna daxil edilməsinə xüsusi diqqət yetirilir ki, bu da hədəf münasibətlərinin, təlim məzmununun, xarici dillərin tədrisi metod və texnologiyalarının dəyişməsinə nəzərdə tutur. Mədəniyyətlərarası ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirməklə xarici dillərin öyrədilməsi fərqli mədəniyyətin daşıyıcıları ilə ünsiyyət zamanı mümkün mənfi nəticələri aradan qaldırır, lakin xarici dilin mənimsənilməsi prosesinin daha ətraflı psixoloji və pedaqoji dəstəyinin yeni problemini qoyur.

Müəllim və tələbələrin sorğu vərəqələrinin nəticələri, habelə tələbələrin sınaq imtahanlarının nəticələri əsasında tədris təcrübəsinin müqayisəsi və təhlili üsullarından istifadə olunur.

Fərqli xüsusiyyəti şəxsiyyətyönlü təlim texnologiyalarının optimal birləşməsindən istifadə etməklə kommunikativ səriştənin psixoloji xüsusiyyətlərinin diaqnostikasından onların keyfiyyətlərinin təkmilləşdirilməsinə keçid olan müəllif yanaşması təklif olunur. Tələbələri hədəf dildə danışanların dünyasının linqvistik mənzərəsi və mədəniyyətinin incəlikləri ilə daha fəal şəkildə tanış edən, başqa həyat tərzini ana dili və doğma mədəniyyətlə müqayisə edərək tənqidi şəkildə dərk etməyə imkan verən mədəniyyətlərin dialoqudur [1].

Bu araşdırma ingilis dilini öyrənmək üçün təhsil və psixoloji ehtiyacı araşdırır və müxtəlif narahatlıqları başa düşür. Birinci bölmə, ədəbiyyat icmalı, ingilis dilinin öyrənilməsi və narahatlığı üçün təhsil və psixoloji ehtiyacların nəzəri əsaslarını araşdırır. Bu araşdırmanın əsas mövzusu anksiyetenin ingilis dilinin öyrənilməsində necə rol oynamasıdır. Hər iki tərəfdən tələbənin psixoloji vəziyyəti ingilis dilinin öyrənilməsinə təsir göstərə bilər. Psixoloji amil tələbənin öyrənməsinin emosional və ya mənəvi komponentlərinə diqqət yetirir [2]. Xarici dil öyrənmə mühiti kimi ingilis dilində öz müqəddəratını təyin etmə nəzəriyyəsində qeyd olunan dörd əsas psixoloji ehtiyac (yəni, muxtariyyət, səriştə, əlaqəlilik və yenilik) qarşılır. Bu tədqiqatın əsas məqsədi kəmiyyət texnikasından istifadə etməklə əldə edilmişdir. Bu tədqiqat üçün həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət metodlarını özündə birləşdirən qarışıq metodologiya seçilmişdir. Bu tədqiqatda ingilis dili üzrə ümumilikdə 70 qeydiyyatdan keçmiş tələbə iştirak etmişdir. Tədqiqatda iştirak edən tələbələrin EFL siniflərində narahat olduqları üçün danışmaqda çətinlik çəkdiyi müəyyən edilmişdir. Bu göstərir ki, xarici dil narahatlığı hələ də dil nailiyyətlərini izah etməkdə əhəmiyyətli bir gücə malikdir. Məlum olub ki, təhsil və psixoloji ehtiyaclar tələbələri ingilis dilini öyrənməyə həvəsləndirir. Məlumatlar həmçinin göstərirdi ki, demək olar ki, bütün psixoloji elementlər bir-biri ilə bağlıdır və kontekstdə tələbələrin nitq performansına əhəmiyyətli təsir göstərir [4].

ƏDƏBİYYAT

1. American Psychological Association, “Educational psychology promotes teaching and learning,” *Haettu*, vol. 20, p. 2018, 2018. View at: Google Scholar
2. H. A. Al-Daihani, A. Al-Yaman, and A. S. Almutairi, “Review of factors affecting second language learning,” *International Journal of Education, Learning and Development*, vol. 4, no. 2, pp. 26–34, 2016
3. Bayramov Ə.S. Şagirdlərdə təfəkkürün inkişafı. B.: 1982.
4. Bayramov Ə.S. Şagirdlərdə əqli keyfiyyətlərin inkişaf xüsusiyyətləri. B.: 1987.

SUMMARY

Dilbər Orucova

PEDAGOGICAL-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES

The thesis examines the educational and psychological need for learning English. The first section examines the theoretical underpinnings of educational and psychological needs for English language learning. A psychological factor focuses on the emotional or spiritual components of a student’s learning. In English as a foreign language-learning setting, the four essential psychological needs as stated in self-determination theory.

Key words: *intercultural communication, Foreign Language Teaching, sociocultural context, dialogue of cultures*

**XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİSİNƏ PSIXOLOJİ NÖQTEYİ NƏZƏRDƏN
YANAŞMAYA DAİR**

Bildiyimiz kimi, psixologiya heyvan və insan davranışlarını öyrənir. İnsan dedikdə dili insan davranışından ayırmaq mümkün deyil. Ona görə də psixologiyanın dillə çox əlaqəsi olması təbiidir. Xarici dillərin tədrisi ilə məşğul olan bütün alimlər vurğulayırlar ki, xarici dillərin tədrisində müəllimin peşəkar dil sərəştəsinin, tədris subyektinin xüsusiyyətlərinin və öyrənənlərin fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması amillərinin, xüsusən də xarici dillərin öyrənilməsində motivasiyanın bərabər əhəmiyyəti vardır.

Xarici dillərin tədrisi metodologiyası fəlsəfə, fiziologiya, psixologiya, dilçilik, pedaqogika kimi bir sıra digər elmlərlə bağlıdır və onların müəyyən etdiyi qanunlara əsaslanır. G.E.Vedelin qeyd etdiyi kimi *“heç bir başqa metodda dilin öyrədilməsi metodunda olduğu qədər mübahisəli və ziddiyyətli məqamlar yoxdur”* [1, s.56]. Xarici dil əslində gündəlik və sistemli iş tələb edir. Tələbə bunu niyə etdiyini bilməli və xarici dil öyrənmək üçün dəqiq müəyyən edilmiş konkret məqsədi olmalıdır. Bu baxımdan universitetdə xarici dil öyrənməyin ilk psixoloji aspekti tələbənin motivasiyasıdır. Xarici dil öyrənməkdə motivasiyanın idarə edilməsi tədris metodologiyasının mərkəzi problemlərindən biridir. Motivasiya tələbələri məhsuldar idrak fəaliyyətinə həvəsləndirən proseslərin, metodların, vasitələrin ümumi adıdır. Şəxsiyyətin inkişafına və onun düzgün istiqamətdə hərəkətinə rəhbərlik edən mövcud motivlərin öyrənilməsi və düzgün istifadə edilməsi pedaqoji prosesin əsasını təşkil edir.

Müasir müəllim peşəkar əhəmiyyətli şəxsi keyfiyyətləri inkişaf etdirməlidir: əqidə, peşəkar etika, xoşməramlılıq, dürüstlük, fəal həyat mövqeyi. Tələbə şəxsiyyətinin tərbiyəsində və təhsilində mühüm amil həyatın əsas vəzifəsi kimi peşəyə münasibət və həvəsidir. Maraqların və mənəvi ehtiyacların müxtəlifliyini, özünə hörmətin obyektivliyini, nikbinliyi, səbri, peşəkar özünü təkmilləşdirməyi və davranış mədəniyyətini də unutmamalıyıq. Peşəkar fəaliyyətin uğuru bu komponentlərdən, müəllimin peşəkar keyfiyyətlərinin formalaşma səviyyəsindən asılıdır [4]. Müəllim bütün təhsil prosesinin bir növ filtri kimi çıxış edir. Onun ən mühüm vəzifəsi tələbələrin özünü təhlil etmə, özünə hörmət və özünü inkişaf etdirmə ehtiyaclarını inkişaf etdirməkdir. Tələbələrin daxili fəaliyyətini oyatmaq, həyatın bütün sahələrində onların müstəqilliyini maksimum dərəcədə inkişaf etdirmək lazımdır. Bu problemlərin uğurlu həlli müəllimdən empatiya, yəni başqa bir insanın gözü ilə görmək, özünü onun yerinə qoymaq bacarığını tələb edir.

Xarici dillərin tədrisi psixologiyasında hissələrin həssaslığına və qavrayışın fərdi xüsusiyyətlərinə böyük əhəmiyyət verilir. Sübut edilmişdir ki, aşağı səviyyədə olan tələbələr şifahi xarici nitqi mənimsəməkdə ciddi fəsadlar yaşayırlar. Bənzər çətinliklər artikulyasiya aparatının qeyri-kafi plastikliyi olan tələbələrdə də yaranır [3]. Qavrayışın psixoloji qanunauyğunluqlarından biri onu deməyə əsas verir ki, qavranılan şey insan tərəfindən həmişə öz əvvəlki təcrübəsi nöqtəyi-nəzərindən şərh edilir. İdrakın insanın əvvəlki təcrübəsindən bu asılılığına appersepsiya deyilir. Müəllim gələcəyin dərk edilməsini təmin etmək üçün effektiv assimilyasiyaya nail olmaqla, yeni materialı artıq keçilənlərlə məharətlə əlaqələndirməlidir [2, s.247]. Tədris materialının səmərəli mənimsənilməsi tələbələrdən yaddaşlarını (əməliyyat, eşitmə, məntiqi, mexaniki) möhkəmləndirməyi tələb edir. Psixoloqlar müəyyən ediblər ki, bir şeyin mənalı-məntiqi yadda saxlanması mexaniki yaddaşdan xeyli dərəcədə üstündür. Buradan belə nəticə çıxır ki, xarici dil müəyyən dil xüsusiyyətlərini ilkin dərk etməklə tələbələri nitq fəaliyyətinə öyrətməklə mənimsənilməlidir.

Bu halda ali məktəblərdə dil ixtisasları üzrə xarici dilin tədrisi metodikası təkcə bu konkret dil materialının tədrisinə deyil, həm də xarici dilin öyrənilməsinin psixoloji aspektlərinə əsaslanır. Xarici dilin öyrənilməsinin xüsusiyyətləri tələbədən materialın mənimsənilməsinə sərf olunan vaxt, öz

fəaliyyətlərini təşkil etmək bacarığı kimi bir sıra tələblərə malikdir. Ona görə də tədris zamanı fərdi psixoloji və psixoloji aspektləri nəzərə almaq lazımdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Ведель Г.Е. Из истории методов преподавания иностранных языков. Воронеж, Изд-во Воронеж, ун-та, 1979. 56 с.
2. Кинякин О.Н. и др. Мозг на 100%. Интеллект. Память. Креатив. Интуиция. М.: Экспо, 2010. 848 с.
3. Кутейников А.Н. Психологические факторы обучаемости студентов иностранному языку, 2002
4. Томахин Г. Д. Лингвострановедение: что это такое? // ИЯШ. 1996.

SUMMARY

Alaviyya Nuri

ON THE PSYCHOLOGICAL APPROACH TO TEACHING FOREIGN LANGUAGES

In the new conditions of the development of modern society, knowledge of a foreign language and its skillful practice are becoming an indispensable component necessary for the practical and intellectual activity of a person. However, it is known that there is a foreign language - it means learning to think in this language. There are a number of scholars in the history of foreign languages, such as psychology, social science, as you know. We consider the prospects of pedagogy-psychology.

Key words: *psychology, foreign language teaching methodology, motivation, perception, teacher's qualities*

İXTİSASYÖNÜMLÜ XARİCİ DİLİN TƏDRİSİNDƏ QARŞIYA ÇIXAN ÇƏTİNLİKLƏR

Müasirləşmə və inteqrasiya tendensiyasında ingilis dili dünyada 335 milyon istifadəçinin ana dili, 110 ölkədə isə rəsmi dil kimi istifadə etdiyi üçüncü geniş istifadə olunan dildir [3]. Həmçinin, ingilis dili bütün dünyada ən çox öyrəniləri cəlb edir. O, elmin, texnologiyanın, siyasətin, iqtisadiyyatın, mədəniyyətin və beynəlxalq əlaqələrin inkişafında getdikcə daha mühüm rol oynayır. Buna görə də, ingilis dilinə təkcə ünsiyyət məqsədi ilə deyil, həm də ixtisasyönümlü tədrisdə tələbat artır. Xüsusən də universitetlərdə ixtisasyönümlü ingilis dilinin tədrisinə çox diqqət yetirilir.

İxtisasyönümlü ingilis dilinin tədrisində çətinliklərlə bağlı bir neçə araşdırma var. Bunlar 3 əsas qrupa bölünür: (1) tələbələrə bağlı çətinliklər; (2) müəllimlərlə bağlı çətinliklər; (3) ətraf mühit və digərləri ilə bağlı çətinliklər [3].

S.Suzani və digərlərinin fikrincə, tələbələrin ixtisasyönümlü ingilis dilinin tədrisinə olan tələbləri adekvat şəkildə qarşılanmır. Belə ki, tələbələr ixtisasyönümlü ingilis dilinin tədrisinin ümumi ingilis dilindən çox fərqli olduğunu görürlər və bunun üçün müəllimlərin ixtisası qeyri-adekvatdır. Bundan başqa, tələbələrin əksəriyyəti ənənəvi tədris və təlim metodlarına öyrənilər. Bu, tələbələrin ixtisasyönümlü ingilis dili kursları keçərkən utancaq, passiv olması ilə nəticələnir və gələcək işləri üçün ixtisasyönümlü ingilis dilinin tədrisini vacib hesab etmirlər. Bu vəziyyət xüsusilə ayrı-ayrı tələbələrin təlim motivasiyasına və ümumilikdə sinifin öyrənmə mühitinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir [2, s.179].

Müəllimlərlə bağlı çətinliklərə aşağıdakılar daxildir: müəllimlərin ixtisas fərqi, tədris metodu fərqliliyi, xüsusən də xüsusi biliklərin olmaması. Aparılan tədqiqatlara görə, müəllimlər kursun tərtibatı, tapşırıqlar, fəaliyyətlər və tədris metodları ilə bağlı problemlərlə də üzləşirlər. Dərslərdə tələbələr qrup fəaliyyətlərində, təqdimatlarda iştirak etməli, dəqiqələr tutmalı, öyrənilən biliklər/mövzular haqqında esselər yazmalıdırlar. Lakin vaxt azlığı səbəbindən dərslər bəzən yüksək effektiv olmur. Bundan əlavə, imtahanların əksəriyyəti müəllimlər tərəfindən tərtib edildiyi üçün təlimin effektivliyinin qiymətləndirilməsi dəqiq deyil.

İxtisasyönümlü ingilis dilinin tədrisində ən çox qarşılaşılan çətinliklərdən biri tələb olunan terminologiya ilə bağlı lüğətlərin olmamasıdır. Bəzi hallarda müəllimlər özləri bu terminologiyanın bir qismini tələbələrə tərtib etsələr də, bir çox müəllimin bu ixtisaslar üzrə tədris etmək üçün adekvat biliyinin olmaması təqdim edilən materialların keyfiyyətinə təsir göstərir.

Universitetlərdəki qruplarda tələbə sayının çox olması (bəzən bu say 50+ olur) ingilis dilinin effektiv tədrisinə, tələbələrin hər birinin bilikləri mənimsəməsinin təmin edilməsinə çətinliklər yaradır. Belə olan halda sinifin idarə edilməsi, fəaliyyətlərin təşkil edilməsi müəllimlər üçün çətinliklər yaradır və tələbələrin də motivasiyası qırılır [1, s.3].

Xüsusilə yaxşı gələcəyin təmin edilməsi üçün uşaq bağçasından universitetə qədər nüfuzlu məktəbə qəbulun ilkin şərt olduğuna inanılır. Bu, yüksək rəqabətli imtahanlarla nəticələnir. Lakin bu imtahanların effektivliyi yüksək deyil, çünki bu imtahanlardan sonra tələbələr adətən öyrəndikləri bilikləri tez unudurlar.

ƏDƏBİYYAT

1. Maruyama H. Difficulties in Teaching Technical English in Japan. Revista de Lenguas para Fines Específicos, 1996, p.3
2. Suzani S. M., Yarmohammadi L., and Yamini M. A critical review of the current situation of teaching ESP in the Iranian higher education institutions. The Iranian EFL Journal, 7(6), 2011, pp.179-204.
3. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1101357.pdf>

SUMMARY

Birgul Asadova

ABOUT THE CHALLENGES IN TEACHING OF A SPECIALIZED FOREIGN LANGUAGE

In recent years, Azerbaijani universities have attracted a lot of attention from students, teachers and relevant authorities due to the lack of high teaching efficiency of teaching English, especially specialty-oriented English. This results in students not meeting employers' English language requirements after graduation, so unemployment is exacerbated. This is an alarming situation, because English is becoming the almost indispensable language of communication of young people today. Here we look at a number of difficulties related to the teaching of the English language.

Key words: *English language teaching, English language learning, vocational training, difficulties*

HASAN ALISOY

Nakhchivan State University

alisoy1408@gmail.com

ABOUT THE IMPORTANCE OF LISTENING IN LANGUAGE ACQUISITION

The practice of learning one another's languages has been around for a very long time. Most adult learners who are studying a foreign language will say that learning it is tough. Thus, learning a foreign language is pain in the neck for many people. It hasn't been as successful as it could be when it comes to foreign language study. In fact, many foreign languages program learners stop after a while, and give up learning. Approximately 85% of American high school students drop out of foreign language programs by the third year and 95% by the fourth year, according to J.H. Lawson [2].

In another study, John B. Carroll [3] found that students who were studying for two years did not reach a satisfactory level of proficiency on standardized tests, which indicates that the first two years of foreign language study did not prepare them sufficiently for a conversation. In a nutshell, L.A. Jagakovits observed that most students studying foreign languages would never become fluent. Students generally struggle with writing, speaking, reading and listening proficiency. They are also subject to negative learning experiences, which is the biggest headache for most language learners. Negative learning experiences could come along when the learners are criticized, they try much without any good result, they see other better speakers, and so on. As a result of this they will stay away from foreign language materials and see it something impossible. To put it differently, the learners of foreign languages will learn how not to use foreign languages and cultures whenever possible. Language study can be frustrating for them because they experience many failures and frustrations.

It's highly possible that the methods which are used in foreign language programs is a major factor in the lack of success of those programs. The classrooms and the teachers are the other contributing factors to this. After World War II, audio-lingual and grammar-analysis methods became widely used methods for teaching a foreign language. These methods were the main parts of the school curriculums. They focus on memorizing grammar rules and dialogues and practicing various patterns. As language is creative and therefore theoretically infinite, such methods do not create communicative skill. Consequently, it makes sense that language is a medium that has infinite possibilities and that methods of instruction should allow the student to communicate creatively. Several methods have been found to be successful in achieving this goal. There are several effective approaches, including TPR, Focal Skills, ALG, The Natural Approach, TPRS.

Dr. James Asher introduced TPR here as the first method. The acronym stands for "Total Physical Response". Using TPR, you can approximate the acquisition of your native language by learning a foreign language. It is explained that any other language learning process should be as close as to how people learn their native languages. Language acquisition takes place in the following order: listening, then speaking. Language is first developed in a human as a receptive skill, and listening awakens awareness of that skill. It is through listening that one learns the target language. Language can only be properly adapted by listening to its sound, rhythm, intonation, and stress [5]. After developing these two skills then comes reading and writing. "Put the book on the table," or "Don't open the door" are some examples of "sounds" that children hear in the receptive listening stage. Children respond physically as soon as they hear these "sounds". The child starts to speak after approximately 1 to 1.5 years after listening a target language materials regularly. Until many, many years from now, understanding will be a lot ahead of speaking. Listening is therefore the first skill which must be developed during the acquisition of the first language, followed by speaking. Obviously, it makes sense that learning foreign languages should be similar to learning a native language.

During TPR, communication is intentionally postponed until a comprehensive understanding of the target language has been gained. According to Valerian Potoski [1], the theory that speech can

be delayed to achieve fluency and automation is plausible. Based on his research, overall proficiency in Russian significantly improved when oral practice was delayed until extensive internalization of spoken Russian was accomplished at the beginning of language instruction. He calls this the "listen first" principle. Also, the American Alumni University in Bangkok, Thailand, has successfully used his method "listen first" in its Thai language program.

As a result, research and experience have demonstrated that traditional grammar-analysis methods fail approximately 93% of the foreign language learners that use them. It is much more powerful and effective to use natural methods, especially those that put listening first.

As a result, when learning English or another foreign language, foreign language learners should concentrate most of their energy on listening until they can understand native speakers using the language fairly well. Once that is achieved, foreign language learners should begin to concentrate on speaking and writing the language. The reading activity can serve as an excellent complement to listening, so long as the primary focus remains listening.

For students who are at an intermediate or advanced level, but lack good listening skills, it is best to return to square one and focus on listening for 6 months or more until they can fully understand native speakers. After that, they can read extensively, write extensively, and speak extensively.

REFERENCES

1. The Total Physical Response (TPR) as a logical method of foreign language instruction based on patterns of first language acquisition The Total Physical Response (TPR) as a logical method of foreign language instruction based on patterns of first language acquisition: An application to first year German with a required text - ProQuest
2. Should Foreign Language Be Eliminated from the Curriculum? <https://eric.ed.gov/?id=ED039802>
3. Conscious and Automatic Processes in Language Learning
Conscious and Automatic Processes in Language Learning | The Canadian Modern Language Review (utpjournals.press)
4. <http://www.algworld.com>
5. The Role of Listening in Language Acquisition; the Challenges & Strategies in Teaching Listening extension://hmninkgibhdckiaphhmbgcghochdjc/pdfjs/web/viewer.html?file=https%3A%2F%2Fwww.ripublication.com%2Fijeisv1n1%2Fijeisv4n1_13.pdf

XÜLASƏ

Həsən Əlisoy

DİLİN MƏNİMSƏNİLMƏSİNDƏ DİNLƏMƏNİN ƏHƏMİYYƏTİNƏ DAİR

Xarici dil öyrənən yetkin tələbələrin əksəriyyəti bunu öyrənməyin çətin olduğunu söyləyirlər. Hədəf dili tam başa düşülməyə qədər ünsiyyət qəsdən təxirə salınır. Axıclıq və avtomatlaşdırma əldə etmək üçün nitqin təxirə salına biləcəyi nəzəriyyəsi olduqca inandırıcıdır. İngilis və ya başqa bir xarici dil öyrənərkən, xarici dil öyrənənlər bu dildən istifadə edən ana dilində danışanları kifayət qədər yaxşı başa düşməyə qədər enerjilərinin çox hissəsini dinləməyə yönəltməlidirlər. Buna nail olduqdan sonra xarici dil öyrənənlər bu dildə danışmaq və yazı üzərində cəmləşməyə başlamalıdırlar.

Açar sözlər: xarici dil, dinləmə, hədəf dili

II BÖLMƏ. TƏRCÜMƏNİN TƏDRİSİNƏ DAİR

ILHAMA MAMMADOVA

Nakhchivan State University

ilhame85@bk.ru

ABOUT THE METHODOLOGICAL PRINCIPLES FOR ANALYZING THE STRUCTURE OF THE ACTIVITY OF A SIMULTANEOUS INTERPRETER

Before proceeding to the analysis of the structure of the activity of a simultaneous interpreter, it is necessary to state the methodological principles for considering speech activity and the initial theoretical ideas about speech-thinking processes.

The first methodological principle chosen by us for analyzing the activity of a simultaneous interpreter is analysis by units, which means the decomposition of the activity into such parts, each of which carries all the main properties inherent in the activity as a whole, and cannot be further decomposed without losing these properties (3). The study of the units obtained in this way then makes it possible to model the activity that is made up of these units. The study of the units obtained in this way then makes it possible to model the activity that is made up of these units.

The second principle is the proposition about the threefold structure, inherent both in all activity and in each of its constituent units. In accordance with this provision, the activity as a whole and each action can be considered consisting of 1) the phase of orientation in the conditions of the task and the choice of an action plan (action), implementation phases; and 3) phases of comparing the result with the intended goal. It is necessary to dwell on the first phase in more detail, since it is complex in composition. Before the start of the action, the subject must process, compare and synthesize the information necessary to perform an adequate action, develop or select a mode of action and decide when to start the action. Thus, in the first phase, we can assume the presence of three links: a) the link of orientation in the conditions of the task by groping for landmarks relevant to the action, or by recognizing a familiar situation; b) a link in the development or selection of an action plan, respectively, for two different types of orientation; c) a link in making a decision on the implementation of an action (1).

The third important methodological principle, which determines the understanding of the process of speech activity, is the recognition of the heuristic nature of the processes of perception and generation of statements. The foregoing means that when developing a method of action and its implementation, the translator can choose different strategies depending on the specific conditions of activity.

The fourth methodological principle lies in a certain understanding of the procedure for choosing a mode of action and can be called probabilistic forecasting. And the idea of the role of probabilistic forecasting in assessing a situation and choosing a course of action goes back to the concept of a “model of the future” (2).

Before proceeding to the analysis of the structure of the activity of a simultaneous interpreter, it is necessary to state methodological principles of consideration of speech activity and initial theoretical ideas about speech-thinking processes. The code of inner speech is characterized by subjectivity and consists of signs, images and representations, bearing their schematic nature. Thought, realized in the code of inner speech, is organized not in the form of a sequence of signs, but in the form of some kind of groupings or chains. Understanding of speech is interpreted as a transition from natural language to the code of internal speech, and the generation of an utterance is like a reverse transition.

These are the initial theoretical provisions, through the prism of which simultaneous translation will be considered in the future.

REFERENCES

1. Анохин П. К. Кибернетика и интегративная деятельность мозга. «Вопросы психологии», 1996, № 3
2. Chernov G. Y. Simultaneous translation: speech compression-linguistic problem. M., 2009.
3. Longley P. Conference Interpreting. London, 2008

XÜLASƏ

İlhamə Məmmədova

SİNXRON TƏRCÜMƏCİNİN FƏALİYYƏTİNİN STRUKTUR TƏHLİLİNİN METODOLOJİ PRİNSİPLƏRİNƏ DAİR

Təqdim edilmiş tezis sinxron tərcümədə mövcud olan elmi cəhətdən sübut edilmiş nəzəriyyələr və onlara əsaslanan strategiyalardan bəhs edir. Qeyd edilir ki, peşəkar tərcüməçi öz məqsədlərinə çatmaq üçün bu strategiyalardan istifadə etməlidir.

Açar sözlər: sinxron tərcümə, metodologiya, daxili nitq

SEVDA HƏSƏNOVA
Azərbaycan Dillər Universiteti
sevda_teach@mail.ru

VULQARİZMLƏRİN AZƏRBAYCAN DİLİNƏ TRANSFORMASIYASI

Bədii əsərlərin tərcüməsi xalqların bir-birinə yaxınlaşması, onlar arasında müxtəlif əlaqələrin yaranması və ümumiyyətlə cəmiyyətin mədəni inkişafı sahəsində mühüm rol oynayır.

İnsanlar əylənmək və hətta ingilis dilini öyrənmək üçün Amerika filmlərinə baxır və ya hər hansı ingilis yazıçıların əsərlərini oxuyur. Bu zaman söyüş, tabu sözlər və vulqar ifadələrlə qarşılaşmaq normal haldır. Bu sözlər daha çox filmlərdə, əsasəndə qərb filmlərində istifadə olunur. Onlar ingilis danışmaq dilinin ayrılmaz hissəsidir və müxtəlif məqsədlər üçün istifadə olunur.

Yazıçılar vulqar sözlərdən istifadə edərək həmin obrazı oxucu tərəfindən canlandırmağa kömək edir və buna görə də bir çox yazıçılar obrazların əhval-ruhiyyəsini, xarakterini bütün təbiiliyi saxlamaq üçün vulqar sözlərdən çəkinməyərək olduğu kimi verməyə çalışır. Obrazların təfəkkür tərzini imkan verir ki, yazıçı ona sərbəstlik verə bilsin.

Vulqarizm latın sözü olub vulgaris, yəni, “sadə xalq” mənası verən vulqarizm ədəbi dil normalarına zidd qaba (qeyri ədəbi) söz, yaxud ifadələri bildirmək üçün istifadə olunan beynəlxalq termindir [2, s.20].

Hər cür söyüş, təhqir, qarğış, insanların bir sıra mənfi xüsusiyyətlərini ifadə etmək, onları alçaltmaq, lağa qoymaq məqsədilə işlədilən bir sıra sözlər vulqar leksika nümunələridir [5].

Bəzi yazıçılar vulqar sözlərdən istifadəni yolverilməz saysa da, digərləri bunlardan üslub yaratmaq, sərt həyat həqiqətini göstərmək üçün istifadə edir. Realist nəsrə, satirada, həcvdə vulqar sözlərdən geniş istifadə edilir [1, s.98].

Hey, dumb shit (Eyyy, qanmazın biri qanmaz!)

What a freak you are. (Necə də başıboş birisən)

You are such a dork! (Sən tam bir beyinsizsən!)

Bu cümlələrdə “*dumb shit*”, “*freak*”, “*dork*” sözləri təhqiramiz mənə daşıyan vulqarizmlərdir və Azərbaycan dilində bu sözləri “*qanmazın biri qanmaz*”, “*başboş*”, “*beyinsiz*” sözləri ilə əvəz edə bilərik.

Ümumi funksiyasına görə vulqar sözlərin istifadəsini 2 növə bölmək olar.

1. Kiməsə aid edilməyib sadəcə emosiya, duyğuları ifadə etmək üçün istifadə olunan sözlər: Azərbaycan dilindən “*Lənətə gəlsin!*” sözünü və bu sözün İngilis dilində tərcüməsi “*Fuck!*”, “*Shit!*”, “*God damn it!*”, “*Damn!*”, “*Hell!*” [4] misal gətirə bilərik.

2. Kiməsə aid edilib təhqir məqsədi ilə istifadə olunan sözlər: “*Küçük! (Son of bitch)*”, “*Heyvərə (Idiot)*” (Azərbaycan dilində). İngilis dilində isə bu növə aid bu sözləri misal çəkə bilərik: “*You bastard! (Səni Əclaf!)*”, “*Go to the hell! (Cəhənnəm ol!)*”, “*Kick your ass! (Sürüş burdan!)*” [3].

Bədii əsərlərdə vulqar sözlərin işlənmə səbəbi, əsas üslubi vəzifələri surətin nitqini fərdiləşdirmək, onun daxili aləmini açmaq, mədəni keyfiyyətini müəyyənləşdirməyə kömək etməkdir [1, s.98].

ƏDƏBİYYAT

1. A.Bayramov, Z.Məhərrəmov, M.İsgəndərzadə. Azərbaycan dili və Nitq mədəniyyəti. Bakı: Ulu, 2015, 236 s.
2. R.Ə.Fərəcov. İzahlı dilçilik lüğəti. Bakı: Maarif, 1969, 143 s.
3. The translation of swear words <http://www.languagerealm.com/articles/translation-of-swear-words.php>
4. Swear words translation strategies analysis <https://core.ac.uk/display/35382726>
5. Vulgar words or vulgarisms <https://studfile.net/preview/5749579/page:19/>

SUMMARY

Sevda Hasanova

THE TRANSFORMATION OF VULGARISMS INTO AZERBAIJANI

While some writers consider the use of vulgar words as unacceptable, others use them to create style. Writers use vulgar words to help bring the character to life by the reader.

Key words: *vulgarisms, colloquial vocabulary, taboo words, vulgar lexicon*

İLAHA ALIYEVA*Azerbaijan University of Languages**ilakhazabilovna@yahoo.com*

COMMUNICATIVE DISCOURSE

The concept of communicative discourse in political science, sociology, sociolinguistics and communication theory has become widespread term discourse (it can be conditionally deciphered using the formula: speech + action). Since the action and interaction of individuals takes place in a certain communicative environment, in a certain public sphere of communication, they speak of institutional discourse (political discourse, religious discourse, pedagogical discourse, business discourse, industrial discourse, etc.) Currently, there are several interpretations of such term as a communicative discourse. Having considered the classical approaches authored by V.S. Grigorieva[1] and S.V. Baltueva [2] sovereignty can formulate the following broad definition of the concept of "communicative discourse":

Communicative discourse refers not only to linguistics, it has an interdisciplinary nature, therefore, it should be understood as a category aimed at regulating the objective perception of society and the features of interaction within it. According to E.V. Tolstikhip "Communicative discourse, being a specification of speech, is a stable mode of speech use, communicative behavior and communication. It characterizes the formal interpretation of communication, functional interpretation in the use of language and its units in communication and situational interpretation as a characteristic of socio-psychological and socio-cultural conditions and specific circumstances of communication, indicating the communicative intentions of the subject of communication, the general ideological features and stylistic climate of the era as a whole and the specific environment and specific individuals to whom this or that message, genre and style features of the message itself, many different associations with previous communicative experience " [7]. Communicative discourses have affected almost all branches of human knowledge. The discourse is reflected in the psychology of pedagogy, linguistics and, of course, political science. After the interpretation of this concept has been considered, we should turn to the category of discourse analysis. Consideration of communicative discourse is unthinkable without studying the established schools and trends that offer different models of discourse. So, in the works of recent years, various attempts have been made to systematize and classify the existing theories of discourse and discourse analysis. Among them, in our opinion, the most interesting, in terms of the proposed methodological approaches, are the classifications of Teun A. Van Dijk, Jacob Thorfing, Marianne W. Jorgensen and Louise Phillips.

The classification of Van Dijk's discourse theories is based on the disciplinary-genetic approach, which is formulated in the introductory article to the first volume of the four-volume "Handbook of Discourse Analysis" edited by him [5]. The one who opened the work should immediately pay attention to the preface, in which the author speaks of discourse analysis as a new related discipline. The development of discourse analysis, according to Van Dijk, is associated with the constant expansion of the subject area of research, with the connection to the study of discourse of more and more new disciplines. This is what leads to the formation of various branches of discourse analysis in the humanities and social sciences. At the same time, the expansion of the subject field of discourse analysis is considered by Van Dijk as a result of integrative interdisciplinary processes. Based on the works of Van Dijk, it can be confidently stated that the process of expanding the subject field of discourse analysis is accompanied by the introduction of new methodological approaches borrowed from certain disciplines into the theory of discourse. Van Dijk associates the initial stage of the formation of discourse analysis as a new independent discipline with the use of structural linguistic methods in the study of literary works and cultural myths [10]. Van Dijk believed that the first example of a structured analysis of discourse is the work of V. Propp "Morphology of a folk tale" written in 1928. Continuing to describe the evolution of discourse in general and discourse analysis in particular, Van Drake points out that at least two other disciplines contributed to the

emergence of new discourse theories in the 1970s. These include cognitive psychology and computer science. The development of cognitive psychology led to the emergence of psychological theories of discourse, or discursive psychology.

Having considered the concept and theory of Van Drake's discourse analysis, it is necessary to turn directly to the problem of communicative discourse and its formation. The interest in the study of the text itself was due to the desire to explain the language as an integral means of communication, to study more deeply the connections of the language with various aspects of human activity realized through the text [7]. The intensive development of text linguistics as a science of the essence, prerequisites and conditions of human communication outlined a turn from the linguistics of language to the linguistics of speech, increased attention to the act of communication. From the very beginning, in the linguistics of the text, directions were identified and began to take shape that study the text in three aspects: syntactic or syntagmatic; semantic; pragmatic, focusing its attention on psycholinguistic and sociolinguistic aspects. Being inextricably linked with linguistic science, discourse arose in its depths, while moving away from it, it did not lose touch with linguistics.

Discourse and text within the framework of modern linguistics are very close, it is for this reason that it seems necessary to highlight the definition of the discourse given by V.G. Borbotko, according to which "discourse is a text, but one that consists of communicative units of language - sentences and their associations into larger units that are in continuous semantic connection, which allows us to perceive it as an integral formation" [5]. The linguo-communicative aspect of discourse can also be traced in the definition of G.A. Orlov, who considers discourse as a category of natural speech, materialized in the form of an oral or written speech work, relatively complete in semantic and structural terms, the length of which is potentially variable: from a syntagmatic chain over a separate statement (sentence) to a content-integral work. The content aspect of discourse is taken into account in the definition of V.A. Koch; according to him, "any text (or parts of a text) that contains manifestations of the same specific motif will be considered a discursive text" [6], which is called discourse by other researchers. I. Bellert argues that the semantic interpretation of any statement (discourse unit) is a set of consequences, or conclusions that can be drawn on the basis of this statement. In other words, I. Bellert says that this point of view is intuitively convincing that "if someone understands this statement, then he can draw conclusions arising from it, and vice versa [8]. The unit of discourse is the utterance. "... The statement from the very beginning is built taking into account possible responses, for the sake of which, in essence, it is created" [8]. Connectivity in discourse is understood as the transfer of information about a given situation (object, subject, phenomenon, etc.) from one fragment of discourse to another. Various ways of connectivity in discourse interact with each other and therefore are studied both in text linguistics and in discourse theory in a complex way: pronominalization methods, various types of repetitions, semantic repetition as a defining semantic connection in a text, the connecting role of functional words and sentences, etc.

REFERENCES

1. Григорьева В.С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты: монография – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007
2. Балтуева С.В. Коммуникативные дискурсы социальной работы // Журнал Вестник И
3. Русакова О. Ф. Дискурс, политический дискурс, политическая дискурсология // Многообразие политического дискурса. Екатеринбург, 2004. С.23
4. Толстихина Е.В. Коммуникативный дискурс в межкультурной коммуникации. Автореферат диссертации по философии, специальность ВАК РФ 09.00.11 – Ростов-на -Дону, 2010.
5. Борботько В. Г. Элементы теории дискурса. – М.: Либроком, 2011
6. Кох В. А. Предварительный набросок дискурсивного анализа семантического типа // Новое в зарубежной лингвистике, Вып. VIII. Лингвистика текста. М.: Прогресс, 1978. С. 149-171
7. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. М.: Искусство 2000, С.145-152. Перов В.Ю. Этика дискурса и коммуникативные практики. Коммуникация и образование. Сборник

статей./ Под ред. С.И. Дудника. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2004. – С.404-417

8. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. М.: SPACE, 2004
9. Перов В.Ю. Этика дискурса и коммуникативные практики // Сборник статей. – Под ред. С.И. Дудника. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2004 С. С.404-417
- 10.С:/Users/Hp/Downloads/EXPLORING%20VAN%20DIJK%20CRITICAL%20DISCOURSE%20ANALYSIS'S%20AIMS%20(2).pdf

XÜLASƏ

İlahə Əliyeva

KOMMUNİKATİV DİSKURS

Kommunikativ diskurs kimi bir terminin bir neçə təfsiri var. Kommunikativ diskurs təkcə dilçiliyə aid deyil, həmçinin fənlərarası xarakter daşıyır, buna görə də cəmiyyətin obyektiv qavrayışını və onun daxilindəki qarşılıqlı təsir xüsusiyyətlərini tənzimləməyə yönəlmiş bir kateqoriya kimi başa düşülməlidir.

Van Drakenin diskursiv təhlili konsepsiyasını və nəzəriyyəsini nəzərdən keçirərək birbaşa kommunikativ diskurs və onun formalaşması probleminə müraciət etmək lazımdır. Mətnin özünün öyrənilməsinə maraq dili ayrılmaz bir ünsiyyət vasitəsi kimi izah etmək, dilin mətn vasitəsilə həyata keçirilən insan fəaliyyətinin müxtəlif aspektləri ilə əlaqələrini daha dərinlən öyrənmək istəyi ilə bağlı idi.

Açar sözlər: *kommunikativ diskurs, insan ünsiyyəti, mətn dilçiliyi, diskursiv təhlil, kommunikativ etika*

JEYRAN GULIYEVA
Nakhchivan State University
ceyranquliyeva1959@gmail.com

ANALYZING SOME LINGUISTIC FEATURES OF POLITICAL SPEECHES IN ENGLISH

Style in painting is the same as in writing, a power over materials, whether words or colors, by which conceptions or sentiments are conveyed

Sir Joshua Reynolds

With the tendency of globalization and current situation, official faces, especially presidents often hold meetings with their peoples. Thus, speeches in the English Language are frequently made, and orators use different tools to persuade the audience in order to attain their goals. High-level foreign languages learners have always paid much attention to English public speeches, especially presidential speeches. Ilham Aliyev, the current Azerbaijani president who made invaluable contribution to the Azerbaijani statehood, is undoubtedly a speaking phenomenon, and arguably the most effective orator of his generation. During his presidency, he would regularly draw crowds of tens of thousands to listen to him speaking, with people who are eager to see him. So what are the secrets of his success? There are several, but in this thesis I want to concentrate on some stylistic devices used in his speeches. They are present in every political speech and make these speeches more interesting, lively and help the politicians to get and keep their reader's or listener's attention.

In the realm of discourse analysis, the typical linguistic features of political speeches have so far been the focus of many linguists and researchers. However, there are still few studies of the language used in political speeches, especially stylistic devices used in political speeches of the presidents. In order to create favorable conditions for those who want to understand more about language in political speeches and to identify some of the common linguistic features of political speeches to improve their use of language in public speaking, so I decided to conduct the thesis entitled: “*Some Linguistic Features of Political Speeches in English*”.

This study aims at analyzing the stylistic features of political speeches in English in order to help language learners of English understand and grasp the distinctive characteristics of this kind of language.

The political speeches span almost every sphere of political life, including; a campaign speech, an inaugural speech, an independent day speech, a republic day speech, a new year's eve message and a victory day message to the nation (all as president). The objectives of the study are to:

- to unravel the stylistically significant features prevalent in the selected speeches,
- to find a possible relationship between the background of the speaker and the stylistic features,
- investigate and find out some stylistic features of political speeches in terms of repetition, metaphor and euphemism,
- suggest some implications for teachers and learners of English, especially for who wishes to write speeches effectively.

This thesis focuses on some commonly used stylistic devices namely *repetition, rhetorical questions, metaphor and euphemism* through some political speeches which were randomly chosen on the internet. By the use of qualitative method, we draw some conclusions as follow: Metaphor, repetition, euphemism are the most frequently used stylistic devices in political speeches by famous politicians. Among them, metaphor ranked first, which was used in the majority of political speeches.

Generally speaking, metaphor carried with it various rhetorical effects and strategies needed by the presidents for the purpose of persuasive and interesting speeches. Moreover, we have found the distinctive features of metaphors in signaling affection and they help the speakers identify the aesthetic in speeches and understand the speakers' emotion.

It has been concluded that each stylistic device has its own features and rhetorical effects so that it is the unique. Metaphor is preferred by the speakers thanks to its special effects on the audiences such as persuading emphasizing, appealing to our imagination and creating a vivid image in the

listeners/ readers' mind. On the other hand, euphemism is actually able to create visual effects. Repetition is regarded the best way to express emotional attitude of the speakers or to emphasize his main messages. Rhetorical question is employed in speeches for the purpose of imposing a sense of support and approval on the audience.

REFERENCES

1. Fairclough, N. (1995). Critical discourse analysis. London: Longman.
2. Hu Zhunglin. (2018). A course of linguistics. Peking: Peking University Press, 307.312-313
3. O'Halloran, K.A. (ed.) (2006). English grammar in context, Book 2: Getting inside English. En.wikipedia.org: The Open University, 15-22

XÜLASƏ

Ceyran Guliyeva

İNGİLİS DİLİNDƏ SİYASİ ÇIXIŞLARIN BƏZİ LİŊVİSTİK XÜSUSİYYƏTLƏRİNİN TƏHLİLİ

Bu tezis siyasi çıxışlarda dil problemlərini araşdırmaqdan bəhs edir. Təhlil əsasən siyasi çıxış dilinin həm ideologiyasını, həm də gücü necə əhatə edə biləcəyini təmsil etmək üçün keçid və modallıq sistemi ilə aparılır. Başqa sözlə, bu çıxışlar siyasəti dil vasitəsilə ifadə edir. Bundan əlavə, siyasi çıxışların siyasi nəticələri adi insanlar tərəfindən daha yaxşı qəbul edilə bilər.

Açar sözlər: sorğu, ideologiya, manifest, implikasiya

LEYLA SƏFƏROVA
Naxçıvan Dövlət Universiteti
leyla-or@mail.ru

TƏRCÜMƏDƏ QRAMMATİK ASPEKTİN ROLUNUN TƏDRİSİNƏ DAİR

İnsan fəaliyyətinin növlərindən biri olan tərcümə zamanı tərcümə olunan materiallar öz mövzu, dil və üslub xüsusiyyətlərinə görə müxtəlif olurlar. Məhz elə dillər arasındakı təzadlar insanları bu çətin və eyni zamanda insanlar arasında mənəvi dəyərlərin əlaqə və mübadiləsi məqsədinə xidmət edən mühüm işlə, tərcümə işi ilə məşğul olmağa ruhlandırmışdır. Tərcüməçilərin şifahi və yazılı şəkildə yerinə yetirdiyi tərcümələrin dəqiqliyi və tamlığı üçün müxtəlif tələblər mövcuddur. Ümumiyyətlə, tərcümə, tərcüməçilik və tərcümə problemi ilə bağlı Azərbaycanda bir sıra alimlərin araşdırmaları və məqalələri mövcuddur [1; 2]. Eyni zamanda başqa alimlərin də bu sahədə ciddi elmi araşdırmaları və tərcümə fəaliyyətini xüsusi vurğulamaq lazımdır. Bununla bağlı ölkəmizdə elmi ədəbiyyatların yazılması ilə bərabər, bir sıra konfrans və simpoziumlarda həmin məsələlər elmi diskussiyalara cəlb olunmuşdur. Bu baxımdan, tərcümə təcrübəsinin inkişaf etdirilməsi üçün leksik vahidlərin struktur və funksional təhlilindən tərcümə strategiyası müəyyən edildiyi üçün qrammatik aspekt aparıcı mövqedə dayanır. Çünki hər bir dilin qrammatik quruluşu fərqlidir. Digər bir tərəfdən isə, hər bir dil müxtəlif qrammatik kateqoriyalara malik olduğundan, ilk baxışdan eyni görünə bilən kateqoriyalar işlədilərək fərqlənirlər. Və təbii ki, nəticə etibarilə hər hansı bir mətnin tərcümə olunmuş variantında bəzi qrammatik dəyişikliklər olunması zərurəti meydana gəlir. Bu dəyişikliklər qrammatik normalar arasındakı əlaqənin xarakterindən asılı olur.

Tərcümənin leksik, qrammatik, sintaktik, semantik və morfoloji çevrilmələri vardır. Bununla yanaşı, tərcümənin üç səciyyəsi var: sözyaratma səciyyəsi, morfoloji səciyyəsi və qrammatik aspekt kimi sintaktik səciyyəsi.

Söz sırasının dəyişməsindən bəhs edərkən onu qeyd etmək lazımdır ki, burada dəyişən, əsasən cümlə üzvləridir ki, bu da sözləri deyil, cümləni nizama salmaq deməkdir [3]. Lakin Azərbaycan dilinin qrammatik quruluşu bütün cümlələrdə belə yerdəyişmələrə heç də həmişə imkan vermir, yəni bu cür yerdəyişmələri hər cümlədə etmək olmur.

Tərcümə zamanı dilin qrammatik quruluşundakı fərqlər səbəbindən müxtəlif əvəzləmələrə ehtiyac duyulur. Əvəzləmələr müxtəlif yollarla aparılır:

a) tərcümə olunan dilin qrammatik qaydalarına uyğunlaşmaq üçün sözün qrammatik formasının dəyişməsi. Məsələn: *His hair is curly.* → *Onun saçları qıvrımdır.*

b) bir nitq hissəsinin digər bir nitq hissəsi ilə əvəzlənməsi. Məsələn: *He is a moderate drinker.* → *O az içir.*

c) cümlə üzvlərinin əvəzlənməsi. Bu əvəzlənmə, əsasən, cümlənin tamamlığı ilə mübtədasi (və ya əksinə) arasında əsasən passiv konstruksiyaların tərcüməsində baş verir. Bu tərcüməni asanlaşdıran bir vasitə kimi iştirak edir. İngilis dilində passiv konstruksiyalar Azərbaycan dilinə nisbətən daha çox istifadə olunur və sintaktik cəhətdən həmin konstruksiyaları bu dilə uyğunlaşdırmaq üçün cümlə üzvlərinin əvəzlənməsi baş verir. Məsələn: *She was called yesterday.* *Ona dünən zəng ediblər.*

d) mürəkkəb konstruksiyaların sadə cümlə strukturu ilə əvəzlənməsi. Bəzən hər hansı bir dildəki mürəkkəb konstruksiyaları digər bir dilə çevirərkən ikinci tərəfdə həmin konstruksiyalar sadə konstruksiyalarla əvəz olunur. Məsələn, ingilis dilinin sintaksisinə xas olan əsas cəhətlərdən biri də onun müxtəlif feili sifətlər və məsdər konstruksiyalarının ikili xəbər yaratmasıdır ki, həmin dildəki ikili predikativ mərkəzə malik olan bu tip sadə cümlələr Azərbaycan dilinə tək predikativ mərkəzi olan sadə cümlələr şəklində tərcümə edilir. Məsələn: *I remember my sister rushing the street on the Victory Day.* → *Qələbə günü bacımın özünü küçəyə atmağı yadıma düşür.*

e) tərcümə olunan dilin məntiqi və üslubi normalarına uyğun olaraq baş cümlənin budaq cümlə ilə (və ya əksinə) əvəzlənməsi. Bəzən Azərbaycan dilində baş cümlə funksiyasını yerinə yetirən tərəf ingilis dilinə tərcümədə budaq cümlə, budaq cümlə kimi işlənən tərəf isə baş cümlə kimi əvəzlənir.

Məsələn: *O, diş ağrısından o qədər möhkəm əziyyət çəkirdi ki, bir dəfə yazığı narkozla yatızdırıb bütün dişlərini çəkdilər və protez dişlər qoydular* cümləsini ingilis dilinə *They put him under laughing-gas one year, poor lad, and drew all his teeth, and gave him a false set, because he suffered so terribly with toothache* kimi tərcümə edərkən onun diş ağrısından əziyyət çəkməyi, bu ağrının nə qədər dəhşətli və acı verici olduğu xüsusilə vurğulandığından Azərbaycan dilində baş cümlə funksiyasını yerinə yetirən tərəf ingilis dilinə tərcümədə budaq cümlə, budaq cümlə kimi işlənən tərəf isə baş cümlə kimi əvəzlənir.

f) bir sintaktik əlaqənin digər bir sintaktik əlaqə ilə əvəzlənməsi. Tərcümə zamanı bəzən tabelilik əlaqəsi tabesizlik əlaqəsi ilə əvəzlənə bilər. Məsələn: *Once she trembled and stood while a tear or two splashed on her coat.* → *Birdən o, titrədi və donub qaldı, gözündənsə paltosunun üstünə bir-iki damcı yaş düşdü.*

g) bağlayıcı əlaqə bəzən başqa dillərə tərcümə zamanı yanlış üslubi effekt yaratdığından bağlayıcı əlaqənin bağlayıcısız əlaqə ilə əvəzlənməsi. Hər hansı bir dildəki bağlayıcı əlaqə digər dillərdəki ilə hər zaman uyğunluq təşkil etmir ki, bu da təbii olaraq tərcümə zamanı qarşı dildə yanlış üslubi nəticələrə gətirib çıxara bilər. Bu səbəbdən də ingilis dili ilə müqayisə aparsaq, cümlə üzvlərinin bağlayıcısız əlaqəsi Azərbaycan dilində daha işləkdir. Məsələn: *It made them nervous and excited, and they stepped on things, and put things behind them; and then couldn't find them when they wanted them; and they packed the pies at the bottom, and put heavy things on top, and smashed the pies in* → *Onlar narahat olub əsəbləşirdilər, əllərindən gah bunu, gah da onu salırdılar, lazım olanda isə geridə qalan həmin şeyləri tapa bilmirdilər. Onlar piroqları aşağıya yığıb üstünə ağır bir şey qoydular, beləcə piroqları horraya döndərdilər.*

Bəzən isə təsdiq və sual cümlələrinin tərcüməsində ayırıcıların düşməsi baş verir. Göründüyü kimi, tərcümə prosesində mütləq rol oynayan bir sıra aspektlərin içərisində qrammatik aspekt mühüm əhəmiyyətə malikdir. Çünki qrammatik aspekt tərcümə zamanı hər hansı bir dil olur olsun digərinə uyğunlaşdırılanda ikinci tərəfin qayda-qanunları çərçivəsində həyata keçirilməlidir. Əgər bu belə olmazsa, müxtəlif dil ailələrinə mənsub olan və fərqli qrammatik quruluşa malik olan bir dildən başqa bir dilə tərcümə edilmiş mətnin qarşılığı anlaşılmaz, gülünc və üslubi cəhətdən yanlış şəkildə ala bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullayeva F. Peşəkar tərcümənin əsasları. Bakı: “UniPrint” nəşriyyatı, 2010, 218 s.
2. Bayramov Q.H. Tərcümə sənəti. Bakı: “OKA Ofset” nəşriyyatı, 2008, 218 s.
3. http://informatorects.uw.edu.pl/en/courses/view?prz_kod=3003-P1A2JA

SUMMARY

Leyla Safarova

ON THE TEACHING OF THE GRAMMATICAL ASPECT IN TRANSLATION

The thesis deals with the role of grammatical aspect in translation process. It is noticed that due to the differences in grammatical structures of the languages several substitutions are required. In addition, some omissions are observed while translating.

Key words: *translation, grammatical aspect, complex constructions*

AYTƏKİN ƏLİYEVƏ
Naxçıvan Müəllimlər İnstitutu
memmedli.a93@mail.ru

PEDAQOJİ VƏ PEŞƏKAR TƏRCÜMƏ HAQQINDA

Qloballaşmanın, demoqrafik və immiqrasiya hərəkətinin artan təsiri altında son onilliklərdə Avropada və bütün dünyada güclənən multikultural və çoxdilli tələblərin öhdəsindən gəlmək üçün tərcümə fəaliyyəti geniş yayılmış bir hadisəyə çevrilmişdir.

Ətraf mühit bu gün getdikcə populyarlaşan sahələrdən biridir. Xüsusilə texnologiyanın inkişafı ilə insanlar və qruplararası ünsiyyətin daha çevik olması daha asan və daha praktik hala gəldi. İnsanları tanımaq və anlamaq, mədəniyyətlərin kəşfi, mədəniyyətlərin bölünməsi, bundan bəhrələnmək ətraf mühitə olan ehtiyacı artırmışdır. Bundan əlavə, internetin təqdim etdiyi imkanlar qlobal ticarətin inkişafı üçün zəmindir. Hədəflərini genişləndirmək istəyən şirkətlər tanıtım, reklam və marketinq kimi promosyonlar üçün müxtəlif ölkələrdəki bazarlara üz tutmağa başlayıb. Beləliklə, keçmişdə sadəcə dini və bədii mətnlərin şərhində istifadə edilən tərcümə bugünkü dünyada həyatın fərqli sahələri üçün mühüm istinaddır.

Tərcüməyə yönəlmiş xarici dil öyrənmək xarici dil öyrətmə tədrisi deyil, tərcümə etməyi bacarmaq bacarığı adlandırılır ki, bu da tərcüməçi anlayışını təşkil edən əsas komponentlərdən biri və hətta ən vacibidir. Bu səbəbdən də tərcümə və tərcüməçi təhsili verən şöbələrdə xarici dil öyrənmələr üçün fəaliyyətlər mühüm yer tutur. Əslində, uğurlu tərcümə üçün ilk növbədə yüksək səviyyəli xarici dil biliyi tələb olunur. Bu səriştə təkcə dilə xas qaydaların məlum olması demək deyil, həm də öyrənilən dilin sosial və mədəni biliklərini ifadə edir. Tərcüməçi yalnız bu keyfiyyətlərə malik olduqda ondan öz məqsədinə və funksiyasına uyğun şəkildə istifadə edə, hədəf auditoriyanın ehtiyac və gözləntilərini müəyyən edə, sifarişə uyğun tərcümə məhsulu istehsal edə bilər.

Xarici dillərin tədrisində elmi metod kimi istifadə edilən tərcümə ilə tərcümə təhsilinin predmeti olan tərcümə eyni deyildir. Qeyd edək ki, bunlar bir-birindən fərqlidir və müxtəlif cəhətləri ilə bir-birindən fərqlənir. Xarici dillərin tədrisində elmi metod kimi istifadə edilən tərcümə Pedaqoji Tərcümə, tərcümə təhsilinin predmeti olan tərcümə isə Peşəkar Tərcümə adlanır. Klavdinin fikrincə, bu iki tərcümə növü bir-birindən üç xüsusiyyətlə fərqlənir. Bunlar: onun funksiyası, məqsədi və alıcısı. Pedaqoji tərcümədə tərcümə mətni şagirdin dil bacarıqlarını təkmilləşdirmək üçün istifadə olunan təlimat vasitəsidir. Peşəkar tərcümədə tərcümə mətni alətdən daha çox əldə edilməli olan məqsəddir. Pedaqoji tərcümənin məqsədi tələbənin dil bilmə səviyyəsi haqqında məlumat verməkdir. Peşəkar tərcümənin məqsədi mənbə mətnin məzmunu haqqında məlumat verməkdir.

Buna baxmayaraq, uzun illər tərcümə təhsili xarici dil təhsili kimi qəbul edilmiş və tərcümə təhsilinin hədəfləri ilə xarici dil təhsilinin hədəfləri fərqləndirilməmişdir.

Tərcümə tələbələrinə təsirli və səmərəli xarici dil biliklərini təmin etmək üçün müxtəlif fənlər tələb olunur. Təhsil mühitləri və kurikulumlar adekvat texniki avadanlıqla hazırlanmalı, burada əldə edilən məlumatlardan, müvafiq metod və strategiyalardan istifadə edilməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Bayramov Q.H. Tərcümə sənəti. Bakı: “OKA Ofset” nəşriyyatı, 2008, 218 s.
2. Komissarov V.N. Müasir tərcüməşünaslıq. Dərslik. M.: ETS, 2002.

SUMMARY

Aytakin Aliyeva

ABOUT THE PEDAGOGICAL AND PROFESSIONAL TRANSLATION

Translation, which is used as a scientific method in teaching foreign languages, is called Pedagogical translation, and translation, which is the subject of translation education, is called Professional Translation. In professional translation, it is the goal that should be achieved more than a translation text tool. The purpose of pedagogical translation is to provide information about the student's level of language proficiency. The purpose of a professional translation is to provide information about the content of the source text.

Key words: *translation, pedagogical translation, professional Translation*

ELÇİN MİRZƏYEV
Naxçıvan Dövlət Universiteti
exfriend2005@yahoo.com

SİNXRON TƏRCÜMƏNİN MAHİYYƏTİ VƏ TƏRCÜMƏ PROSESİNDƏ ƏSAS MƏQAMLAR

Sinxron tərcümə sənətindən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının toplantılarında, prezidentlərin çıxışlarında və böyük beynəlxalq konfranslarda istifadə olunur. Bu tərcümə növü tərcüməçinin dinləyiciləri geciktirmədən aparıcının danışarkən dediklərini qəbul edib şərh etməsi, tərcümə edib dinləyicilərə çatdırması prosesidir. Tərcüməçi fasilə verərsə, bu, adətən bir neçə sözlük fasilə olur ki, bu da tərcüməçiyə həm nitqi emal etmək, həm də tərcüməni təmin etmək üçün imkan yaradır.

Sinxron tərcümə zəhmət tələb edən bir işdir. Bu, şübhəsiz ki, öyrənilməsi ən çətin dil bacarıqlarından biridir. Kiminsə iki dildə səliss danışması o demək deyil ki, o adam hər hansısa bir mühitdə nüansları düzgün çatdırmağa biləcək. Sinxron tərcümə zamanı tərcüməçinin lüğətdə tanış olmayan ifadələri axtarmağa vaxtı və imkanı olmur və zaman məhdudiyətindən dolayı naməlum söz və ya ifadələri ən yaxşı şəkildə necə yenidən dinləyicilərə çatdırmaq barədə düşünməyə belə bir an olsa da imkanı olmur. Məhz buna görə də tərcüməçinin cəld düşünmək və danışmaq bacarığı yüksək səviyyədə olmalıdır.

Tez improvizasiya edə bilmək tərcüməçidə olması gərəkən vacib bacarıqlardan biridir. Tərcüməçinin hər iki mədəniyyət daxilində tam rahat yaşayıb işləməsi və onların hər birinin nüanslarını söz, ton və ifadədə çatdırmağa bilməsi də son dərəcə vacibdir. Başqa sözlə desək, tərcüməçi üçün sadəcə olaraq xarici dil ekvivalentini yenidən ifadə etmək yetərli deyil; natiqin sözlərini mükəmməl çatdırmağı bacaran aktyor rolunu da öz üzərinə götürməlidir.

Sinxron tərcümə zehni cəhətdən çox tələbkar bir peşə olduğu üçün uzun-uzadı görüşlər və texniki materiallar tək tərcüməçinin yorulmasına və tərcümənin keyfiyyətinin aşağı düşməsinə səbəb olacaq. Yadda saxlamaq lazımdır ki, beynəlxalq görüşlər və konfranslar üçün tərcüməçilər danışanın belə desək hardasa özünü təmsil edir. Natiqin dilini başa düşməyən auditoriya tərcüməçinin dediyi hər sözü doğru və dəqiq qəbul edir. Tərcüməçi yorulursa və keyfiyyət aşağı düşərsə, dinləyicilər natiqin sözlərini tam dərk edə bilməyəcəklər və ifadə edilmək istənən fikirlərdən uzaq qalacaqlar. Bu səbəbdən, sinxron tərcümə tapşırıqları üçün eyni anda iki tərcüməçinin prosesdə iştirakı ümumdünya təcrübəsidir. Tərcüməçilər hər 15-30 dəqiqədən bir yer dəyişməklə beyinlərini dincəldə biləcəklər və həmçinin gələcəkdə səbəb ola biləcək nöqsanları aradan qaldırmağa bilmə fürsəti əldə etmiş olacaqlar.

Sinxron tərcümə çətin ola bilər, lakin bu o demək deyil ki, o mümkünsüzdür. Düzgün dil bilikləri və mədəni keçmiş olan insanlar üçün sinxron tərcümə həm şəxsi, həm də maddi cəhətdən faydalı ola bilər. Tərcüməçi çox müxtəlif vəziyyətlərə, insanlara və materiallara məruz qalır və ünsiyyətdə yaranan boşluqları aradan qaldırmağa və ideyaları yaymağa kömək etmək imkanı əldə edir.

Sinxron tərcümə, sadəcə bir neçə saniyə gecikmə ilə qəbul edilən nitqin şifahi tərcüməsi prosesi olub hər hansı bir tərcüməçi üçün mənimsənilməsi lazım olan ən çətin bacarıqlardan biridir. Tərcüməçi bir neçə saniyə ərzində başqa dildə deyilənləri dinləmək, başa düşmək və təkrarlamaq bacarığına malik olmalı, eyni zamanda növbəti ifadəyə diqqət yetirməlidir. Bu, çoxlu qərar qəbul etmə, diqqətlilik və bilik tələb edir.

Xoşbəxtlikdən, bu bacarığı dəstəkləyən bir çox üsul mövcuddur. Bir çoxları tərəfindən qəbul edilən yollardan biri bu sahədə dərs almaqdır. Keyfiyyətli dərs çərçivəsində müxtəlif məşğələlər və tapşırıqlar paralel zamanlı tərcümə etməyi öyrənənlər üçün faydalı olacaq. Ancaq bu bacarıqları inkişaf etdirmək üçün hökmən bir dərs almaq lazım deyil. Ən asan üsullardan biri məşhur bir çıxışı dinləmək və onu tərcümə edərkən eyni zamanda qeydlər aparmaqdır. Bunu etdikdən sonra nitqin əslini tapıb yenidən dinləyərək tərcümənin və qeydlərin düzgünlüyünü yoxlamaq lazımdır.

Tərcümə bacarıqlarını inkişaf etdirməyin başqa bir mükəmməl yolu isə illərlə bu işi görən bir mentor, peşəkar tərcüməçi tapmaqdır. Onları daima izləmək, məsləhətlər almaq, müşahidə etmək, onların proseslərə yanaşma tərzlərini öyrənmək, hətta onlarla birgə canlı proseslərdə iştirak etmək

inanılmaz dərəcədə faydalı ola bilər. Bəziləri isə yazılı bir mətn götürməyi və təsadüfi cümlələr seçməyi, cümlələrin ikinci yarısını örtməyi və əvvəlki ifadələrə, kontekstual ipuçlarına əsasən əhatə olunmuş hissələrə aid nələr deyiləcəyini proqnozlaşdırmaq və cəhd etmək yolunda çalışmaq təklif edirlər.

Əgər siz sinxron tərcüməçinin işinin şahidi olmusunuzsa, şübhəsiz ki, işin nə qədər çətin və təsirli olduğunu başa düşmüşünüz. Sinxron tərcüməçilər eyni vaxtda bir çox işi görməlidirlər, məsələn danışılan mənbə dilini dinləmək, səs tonunu və bədən dilini müşahidə etmək, deyilənləri xatırlamaq, qəbul edilən nitqi başqa dilə tərcümə etmək və sonra həmin dildə danışmaq. Tərcüməçilər bu prosesi başa vurduqca və hədəf dildə nitq yaratdıqca, mənbə dildə danışan yavaşlamır və ya pauza etmir, ona görə də tərcüməçi daima çoxşaxəli fəaliyyət göstərməlidir. Bu peşə təkcə qabaqcıl dil bilikləri olan mütəxəssislər tələb etmir. Sinxron tərcüməçilər həm çevik və diqqətli olmalı, həm də yüksək səviyyəli hafizəyə malik olmalıdırlar.

Bəs beyin bu qədər çətin işin öhdəsindən necə gəlir? Bir çox dilçilər və nevroloqlar eyni sualı özlərinə veriblər və bəziləri bu yöndə cavab tapmağa çalışıblar. FMRT texnologiyasından (funksional maqnit rezonans görüntülmə) istifadə edərək nevroloqlar müxtəlif vəziyyətlərdə beynin hansı nahiyələrinin daha çox işlədiyini və fəal olduğunu görə bilirlər. Cenevrə Universitetində bir qrup tədqiqatçı FMRT-dən çoxdilli insanların beynini üç şəraitdə müşahidə etmək üçün istifadə ediblər: öz dillərindən birində cümlə dinləmək, cümləni dinləmək və təkrarlamaq və cümləni dinləyib, təkrarlayıb başqa dilə tərcümə etmək.

Dilin başa düşülməsində və tətbiqində rolu ilə tanınan beyin bölgəsi olan Broca bölgəsi hər üç tapşırıq zamanı bərabər şəkildə aktivləşdirildi. Maraqlıdır ki, beynin tərcümə tapşırığı zamanı daha çox məşğul olan hissəsi kaudat nüvəsi idi. Beynin bu hissəsi öyrənmə və qərar vermə bacarıqlarından məsuldur. O, əvvəlki təcrübələrdən öyrənilmiş məlumatlardan istifadə edir və gələcək qərarlar qəbul edərkən onları nəzərə alır. Bir növ, kaudat nüvəsi beynin bir çox ayrı hissələrini əlaqələndirərək işləyir. Bu, daha çətin tapşırıq təqdim edildikdə daha çox məşğul olan sahə olduğundan, nevroloqlar uğurlu tərcümənin yalnız beynin dilə fokuslanan hissələrinin daha çox istifadəsi ilə nəticələnməyəcəyini fərz edirlər. Tərcüməçilərin beyni yükü üzərinə götürən tək bir xüsusi bölgə əvəzinə, beynin müxtəlif bölgələri arasında koordinasiyanı artırır. Kaudat nüvəsi belə bir iş zamanı daha çox məşğul olur, çünki bu koordinasiyanı asanlaşdırmaqda böyük rol oynayır.

Sinxron tərcümə tərcüməçi üçün unikal çətinliklər toplusu və dinləyici üçün çoxsaylı üstünlüklər təqdim edən bir tərcümə növüdür. Bu, beynəlxalq konfransların iştirakçılarna hamı ilə eyni vaxtda eyni məlumatı əldə etməyə imkan verir. O, fəvqəladə hallarda tibb işçilərindən səmərəli və kritik sürətli cavab xidmətlərini təmin edir. O, həmçinin söhbətin bir natiqdən digərinə təbii şəkildə ötürülməsinə imkan verir ki, bu da iştirakçıların yükünü azaldır.

Uğurlu tərcümə ortaya qoymaq üçün bir neçə məqamı yadda saxlamaq lazımdır. Sinxron tərcümə bir az yanılıcıdır. Danışan və tərcüməçi arasında həmişə kiçik bir fasilə olacaq ki, bu tərcüməçiyə tərcüməni düzgün işləmək və çatdırmaq üçün lazım olan bir məqamdır. İspan və ya yapon kimi dillərdə söz sırası fərqlərini nəzərə alsaq, bu əlavə vaxta imkan yaratmaq faydalı ola bilər.

Hər hansı bir şifahi nitqi tərcümə edildikdə, bədən dilini və digər qeyri-şifahi ünsiyyəti unutmamaq lazımdır və yeri gəldikdə mədəniyyətə uyğun ekvivalentlər təqdim edilməlidir. Bu mədəni şüur və uyğunlaşma uğurlu tərcümənin vacib hissəsidir.

İndi isə aşağıdakı məqamlara nəzər yetirək:

Özünü ifadə etmək. Tərcüməçi nitqi tərcümə edərkən iştirakçılar üçün natiqə çevrilir. Onlar onun səsini dinləyir və işarələrini izləyirlər. Natiqlə eyni emosiyalara sahib olmasa belə, müvəffəqiyyətlə tərcümə etmək üçün tərcüməçi müxtəlif vəziyyətlərdə özünü inamla ifadə etməyi bacarmalıdır.

Uydurmamaq. Sinxron tərcümə prosesinin ortasında qəfildən bir boşluğa düşdükdə, eyni fikri çatdırmaq üçün tez bir zamanda yenidən parafraz etmək, lakin vaxt xatirinə heç vaxt dəqiq dil ekvivalentini təxmin etməmək lazımdır. Bu, tərcümənin effektivliyini zəiflədir və auditoriya üçün mənfi nəticələrə səbəb ola bilər.

Qaydalara əməl etmək. Sinxron tərcüməçiləri 15 və ya 20 dəqiqədən sonra başqa tərcüməçinin əvəz etməsinə icazə vermək üçün fasilə verməsi qeyri-adi deyil. Bu, tam konsentrasiya, dilin sürətli

təhlili və mümkün olan ən qısa müddətdə ən yaxşı ekvivalentlər haqqında sürətli qərarlar tələb edən inanılmaz dərəcədə tələbkar tərcümə tərzidir.

Ana dilində praktikalar etmək. Qısa nitq kimi gələcəkdə tərcümə ediləcək hər hansı materialla birlikdə sözbəsöz təkrarlamağa vaxt ayırmaq lazımdır. Tərcümə materialı başlamaq üçün 1-3 dəqiqədən çox olmamalıdır və nə dərəcədə düzgün tərcümə edildiyindən əmin olmaq üçün prosesi səs yazan cihazla qeyd etmək və onu təkrar oynatmaq lazımdır.

Tərcümə materialını necə danışıldığından və çatdırıldığından əmin olana qədər problemli sahələr üzərində işlədikdən sonra tərcüməyə keçmək. Çox güman ki, çətinlik dərəcəsinə görə oxşar sahələrə yenidən baxılmalı olacaq, çünki materialı ikinci dildə nəzərdən keçirmək lazım gəlir.

Qısacası, unutmamaq lazımdır ki, sinxron tərcümənin iri həcmli müxtəlif bacarıqlar tələb edən zəhmətkeş bir peşə olmasına baxmayaraq, onun qazandırdığı faydalar və təcrübə təqdirəlayiqdir. Sinxron tərcüməçi qeyri-ana dili danışanların hüquqi prosesini asanlaşdırmaqda, beynəlxalq biznes forumlarında və konfranslarda iştirakçılara ünsiyyət qurmağa və fikir mübadiləsi aparmağa kömək etməkdə və fəvqəladə hallarda tibb işçiləri ilə işləməklə insanların həyatını xilas etməyə kömək etməkdə rolu danılmazdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Conference Interpreting: A Student's Practice Book Paperback – Student Edition, 17 May 2013, Andrew Gillies, Routledge
2. Hatim, Basil & Ian Mason. 1997. The translator as communicator. London & New York: Routledge
3. Poyatos, Fernando. 1987/2002. Nonverbal communication in simultaneous interpreting and consecutive interpreting. A theoretical model and new perspectives, Franz Pochhacker & Miriam Shlesinger (eds.), The interpreting studies reader, London: Routledge
4. Simultaneous interpretation: a cognitive-pragmatic analysis (Robin Setton)-1999– Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins
5. Zagar Galvão, Elena. 2009. Speech and gesture in the booth – A descriptive approach to multimodality in simultaneous interpreting. In Dries De Crom (ed.)

SUMMARY

Elchin Mirzayev

THE ESSENCE OF SIMULTANEOUS TRANSLATION AND KEY POINTS IN THE TRANSLATION PROCESS

It is noted in the article that the art of simultaneous interpretation is used in meetings of the United Nations, speeches of presidents and large international conferences. Also, simultaneous translation is a laborious task. This is undoubtedly one of the most difficult language skills to learn. It has been pointed out that the fact that someone speaks two languages fluently does not mean that that person will be able to convey the nuances correctly in any environment. Because during simultaneous interpretation, the translator does not have time to look up unfamiliar expressions in the dictionary, and due to time constraints, he does not even have a moment to think about how best to convey unknown words or phrases to the audience again. That is why the translator's ability to think and speak quickly must be at a high level. In this article, the author pointed out that simultaneous translation is the process of oral translation of a speech received with a delay of only a few seconds and is one of the most difficult skills that any translator should master, and talked about the undeniable role of simultaneous translation in many areas of active life.

Key words: *translation, simultaneous translation, methods of simultaneous translation, important issue in the process of simultaneous translation, importance of simultaneous translation*

LEYLA ZEYNALOVA
Naxçıvan Dövlət Universiteti
leylarustamova@gmail.com

TƏRCÜMƏ VƏ ONUN PEDAQOJİ ASPEKTLƏRİ HAQQINDA

Tərcümə, hər hansı digər fəaliyyət və ya peşə kimi, sosial ehtiyacdən yaranmışdır. Belə bir ehtiyac müxtəlif dillərdə danışan xalqlar arasında ünsiyyət və mənəvi dəyərlərin mübadiləsi ehtiyacıdır. Dilin ünsiyyət vasitəsi kimi rolu və dillər arasındakı fərq tərcümə ehtiyacı yaratdı və insanları bu çətin, lakin çox ehtiyac duyulan işə həvəsləndirdi.

Tərcümənin linqvistik nəzəriyyəsinin formalaşmasına bir sıra obyektiv amillər kömək etmişdir. İkinci Dünya Müharibəsi başa çatdıqdan sonra insanlar və xalqlar arasında məlumat mübadiləsi kəskin şəkildə artdı. “İnformasiya partlayışı” adlanan hadisənin ardınca bütün dünyada tərcümə fəaliyyətinin əhəmiyyətli dərəcədə genişlənməsi baş verdi. Tərcümələrin yeni növləri meydana çıxdı: sinxron tərcümə, filmlərin, radio proqramlarının və televiziya proqramlarının tərcüməsi. Tərcümə fəaliyyətinin özündə də keyfiyyət dəyişiklikləri baş vermişdir. Əgər əvvəllər yalnız bədii əsərlər tərcümə olunurdusa, indi informativ tərcümələr ön plana çıxıb: elmi-texniki, ictimai-siyasi, iqtisadi, hüquqi və s. Bütün bunlar peşəkar təlim keçmiş, yüksək ixtisaslı tərcüməçilər ordusuna böyük ehtiyac yaratmaya bilməzdi. Bəlli oldu ki, bədii tərcümənin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi meyarları informativ mətnlərə tətbiq edilənlərdən fərqlənir, tərcüməçilərin iş şəraiti də müqayisə olunmazdır. Hansısa təcrübəli tərcüməçinin bir neçə tələbənin qayğısına qalması, onları tərcümə bacarığının sirləri ilə tanış etməsi artıq “fərdi şagirdlik” üsulu ilə peşəkar tərcüməçilər yetişdirmək kifayət etmirdi [2].

Respublikamızın müstəqillik qazandığı dövrdən bəri həyatın bütün sahələrində köklü dəyişikliklərlə müşahidə olunan geniş vüsətli yeniliklər özünü göstərməkdədir. Baş verən proseslər informasiyaların, insan təfəkkürünə təsir edən amillərin artması, qloballaşma, böyük mədəni sferaların mərkəzinə çevrilmiş Avropaya inteqrasiya bu günkü gündə tədris və təlimdə də məqsədyönlü dəyişikliklərin baş verməsini tələb edir [3].

Xüsusilə də təlim sahəsində xarici dillərin tədrisində aparılan müasir yeniliklər bizdən bütün intellektual gücümüzə istifadə edərək səmərəli inkişaf yolu seçməyimizi tələb edir. Bu gün dünya səviyyəsinə çıxmağa layiq, hərtərəfli inkişaf etmiş kadrlardan söhbət getdikdə onları xarici dil bilgisiz təsəvvür etmək qeyri-mümkündür.

Bu günkü dil öyrənmədə isə mədəni, iqtisadi, sosial, siyasi və, ən əsası, müstəqil ehtiyaclarımızı nəzərdə tutaraq, xarici dillərin tədrisini yüksək səviyyədə mənimsəməyə səy göstərməliyik.

Müasir dövrün tələbatlarının ən önəmlisinə çevrilmiş xarici dillərin öyrənilməsi ilk baxışdan sadə görünən hadisə kimi qarşılınsa da, onun özünəməxsus olan çətinlikləri və tələbatları mövcuddur.

İdarə olunan və ya nəzarət altında dilöyrənmə özü də 2 yerə bölünür: müstəqil və müəllimin planı ilə dilöyrənmə.

Xarici dillərin öyrənilməsi, xarici dildə danışmaq və yazmaq üçün minimum vərdişlərin yaranması və möhkəmlənməsi heç də ancaq sinifdə müəllimin rəhbərliyi altında aparılan məşğələlər vasitəsilə bitən bir proses deyildir. Xarici dilləri öyrənmək kimi çətin bir işin öhdəsindən o zaman müvəffəqiyyətlə gəlmək olar ki, şagirdlər və tələbələr bu prosesi ardıcıl, sistemativ olaraq davam etdirlərsinlər, imkan daxilində bir gün də fasiləyə yol verməsinlər. Çünki, hər cür fasilə əvvəl qazanılmış bilik və bacarıqların itirilməsinə, hər şeyi yenidən başlamaq ehtiyacının meydana gəlməsinə səbəb olur [1].

Xarici dili öyrənən şagird və tələbələr gələcək karyera imkanlarını artırmış olurlar. Onlar yaradıcı olur və kompleks problemləri daha yaxşı həll edirlər. Bunun cəmiyyət üçün də əhəmiyyəti böyükdür. Əcnəbi dillərdə danışan azərbaycanlılar bizim xaricdə iqtisadi rəqabət qabiliyyətimizi gücləndirir, siyasi və mədəni nailiyyətlərimizi təbliğ edirlər.

ƏDƏBİYYAT

1. İnyutin N.G. Gələcək "peşəkar ünsiyyət sahəsində tərcüməçinin" informasiya texnologiyaları səriştəsinin formalaşması: dis. ... cand. ped. Elmlər. N.Novqorod, 2006, s. 132
2. Komissarov V.N. Müasir tərcüməşünaslıq. Dərslük. M.: ETS, 2002.
3. Komissarov V.N. Tərcümənin tədrisi metodologiyasının nəzəri əsasları. M. : Rema, 1997.

SUMMARY

Leyla Zeynalova

TRANSLATION AND ITS PEDAGOGICAL ASPECTS

The article deals with modern innovations in the teaching of foreign languages in all areas of life, especially in the field of education, during the period when our republic gained independence. It is noted that learning foreign languages, which has become one of the most important needs of the modern era, is seen as a seemingly simple event at first glance, but it has its own difficulties and needs. These difficulties are explained and it is noted that this is also of great importance for the society.

Key words: *translation, foreign languages, information exchange, professional training, pupils and students*

TEHRANƏ XUDAVERDİYEVA

Naxçıvan Dövlət Universiteti
t.salmanova001@gmail.com

HÜQUQ MƏTNLƏRİNİN TƏRCÜMƏSİ MƏSƏLƏLƏRİNƏ DAİR

Hüquqi mətnlərin tərcüməsi hüquqi sənədlərin tərcüməsini əhatə edir. Hüquqi tərcüməyə qanunların, müqavilələrin və kontraktların, apostillərin, etibarnamələrin, notarial şəhadətnamələrin, məhkəmə sənədlərinin və sertifikatların tərcüməsi aid edilir.

Azərbaycanda tərcümə sənətinə maraq və onun sürətli inkişafı müstəqillik illərində özünün yüksək mərhələsinə çatmış, beynəlxalq əlaqələrin geniş vüsət alması, diplomatların peşəkarlığı ilə yanaşı tərcüməçilərə də ehtiyac hissənin labüdlüyünü ortaya çıxarmışdır. Hüquqi mətnlərin tərcüməsinə qanunların, müqavilələrin və kontraktların, apostillərin, etibarnamələrin, notarial şəhadətnamələrin, məhkəmə sənədlərinin və sertifikatların tərcüməsi aid edilir.

Qloballaşan dünyada iqtisadi, siyasi sahələrlə yanaşı hüquqi mətnlərin də tərcüməsi məsələləri ön plana çıxmışdır. Hüquqi mətnlərin tərcüməsi və onların həyata keçirilməsi zamanı yaranan çətinliklərin aradan qaldırılması tərcüməçinin əsas vəzifələrindən biridir. Belə ki, peşəkar tərcüməçilər Azərbaycan və Avropa dövlətləri arasında, o cümlədə ABŞ, digər ingilisdilli ölkələrdə əlaqələrin daha da genişlənməsi, siyasi biliklərlə yanaşı bir sıra hüquqi məsələlərin düzgün şəkildə həyata keçirilməsi üçün düzgün və səlis tərcüməyə tələbatı ortaya qoyur.

Avropa İnsan Haqları Məhkəməsində ingilis və fransız dillərinin paralel şəkildə işlədilməsi hər iki dilə aid tərcüməçi biliyinə ehtiyacı göz önünə gətirir. Belə ki, dövlətlərarası yazışmalarda hüquqi statuslu sənədlər tərcüməsi zamanı tərcüməçi səriştəli tərcümə qabiliyyətinə malik olmaqla yanaşı, hər iki ölkənin (Azərbaycan-ingilis) hüquq sistemi, bir sıra hüquqi qaydalar və onların həyata keçirilməsi haqqında geniş biliyə malik olmalıdır. Tərcümə peşəsinə yiyələnən tələbələr hüquqi mətnlərin tərcüməsi zamanı bir sıra xüsusiyyətləri nəzərə almalıdır:

- hüquqi mətnlərin tərcümə xüsusiyyətlərini və strategiyalarını;
- hüquqi terminologiyayı;
- müxtəlif növ hüquqi mətnlərin xüsusiyyətlərini
- adekvat tərcümədən səmərəli istifadə yollarını;
- ekvivalentlikdən düzgün şəkildə istifadə etmək;
- hüquqi mətnlərdə mətndaxili əlaqə və məzmunu qorumaq;
- hüquq sahəsində mədəniyyətlərarası ünsiyyətin əsas xüsusiyyətlərini;
- vacib terminlər sistemə yiyələnmək,
- mətnin leksik, qrammatik və sintaktik çətinliklərini;
- üslubi normalara əməl etmək;
- müxtəlif hüquqi sistemlərlə bağlı oxşar və fərqli şərtlərin müəyyən edilməsini;
- tərcümə prosesini həyata keçirməzdən əvvəl hüquqi mətnə aid əlavə məlumatlar əldə etmək;
- açar sözləri ayırd etmək qabiliyyətinə malik olmaq,
- tərcümə sisteminə aid terminləri tanımaq bacarığına yiyələnmək
- müxtəlif növ hüquqi mətnlərin xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirə bilmək.

Sadalanlarla yanaşı tərcüməçi eyni zamanda tərcümənin peşəkar etika standartlarına, hüquqi mətni analiz etmə bacarığına, gərəklı dəyişikləri tətbiq etmək bacarığına, yeri gəldikcə elmi istinadlara, bu sahə üzrə ədəbiyyatlara, lüğət və internet resurslarından istifadə etmə bacarığına yiyələnməlidir.

Tərcümə olunan bütün sənədlər standartlara cavab verməli, tərcümə edildiyi dilin leksik və üslubi normalarını pozmamalıdır.

Dünyanın aparıcı (ingilis, fransız, rus) dillərində klişe halını almış hüquqi terminlər (məsələn, ağır bədən xəsarəti-severe injury, və ya ağır cinayət-serious or grave crime) müxtəlif terminlərin adları respublikamızda sanballı hüquqi terminlərə aid lüğətlər və onlardan səmərəli şəkildə istifadə günün vacib tələblərindəndir. Yekun olaraq qeyd edək ki, istənilən tərcümə olunmuş mətn orijinalı

özündə bütün çılpaqlığı ilə ifadə etmədikdə, hüquqi sənədlərdəki bütün incəlikləri oxucuya olduğu kimi ötürmək qüdrətinə malik olmadıqda anlaşılmazlıqla yanaşı yalnız qərarların verilməsinə də yol açdığından termin tərcüməsinin əhəmiyyətini vurğulamağımıza əsas verir.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullayeva Fialə. Peşəkar Tərcümənin əsasları. Bakı: 2010.
2. Гамзатов М.Г. Техника и специфика юридического перевода: сб. ст.—СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2004. 184 с.

SUMMARY

Tehrana Xudaverdiyeva

ABOUT THE TRANSLATION OF LEGAL TEXTS

Thesis the issues of translation of legal texts-the main features of translation of texts, basic strategies, legal terminology, features of various types of legal texts, effective ways of using adequate translation, proper use of equivalence, maintaining intra-text communication and content in legal texts, the main features of intercultural communication in the legal field, important terms system, taking into account lexical, grammatical and syntactic

Key words: *legal translation, terminology, English, document*

TÜRKAN İSMAYILLI

*Naxçıvan Dövlət Universiteti**ismayilliturkanmehr@gmail.com***TƏRCÜMƏ ZAMANI LÜĞƏTLƏRDƏN İSTİFADƏ MEYARLARI**

İstənilən dilin tədris edilməsində tərcümə sənəti mühüm rola malikdir. Belə ki, tərcümə texnikasının öyrənilmə və öyrədilməsi bu işi əhəmiyyətli dərəcədə əlçatan edir. Tərcümə zamanı verilmiş mətnin anlaşılması çox vacibdir. Əsas məzmunun mənimsənilməsində bu vacib amil ön plana çəkilməlidir. Məhz bu baxımdan lüğətlər xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Tərcümənin mətnə uyğun verilməsi müəyyən səriştə, bilik və bacarıq tələb edir. Bu zaman müəllim amili ön plana keçir. Belə ki, o, lüğət seçərkən düzgün qərar verməlidir. Lüğətlə bağlı olan çalışma və tapşırıqların səmərəliliyinə baxmayaraq, bu istiqamətdə aparılan işin artıq müvafiq bacarıqlara yiyələnmiş tələbələrin ixtiyarına verilməsi tövsiyə edilir. Tələbənin özü lüğətdən istifadə zamanı qarşıya qoyulan məqsədi və ondan istifadə qaydasını bilməlidir. Bu zaman aparılan iş müstəqil şəkildə planlaşdırılıb həyata keçirilməlidir. Mətnə aid sözlərin “Glossary” başlığı altında əlavələr şəklində təqdimatı mətnin mənimsənilməsini əhəmiyyətli dərəcədə asanlaşdırır. Qeyd edək ki, lüğət vahidləri ilə tanışlıq dərindən şərətdə baş verməlidir. Lakin çətin mənimsənilən sözlərin təqdim edilməsi dərindən həyata keçirilə bilər. Bu siyahıya aşağıdakılar aiddir:

1. Müxtəlif dillərə aid fərqli sözlər. Məsələn, “ambitious” sözü buna misaldır. İngilis dilində müsbət mənə ifadə edən bu söz bir çox başqa dillərdə mənfi mənə çalarlarına malikdir. Həmin sözün rusca ekvivalenti “амбициозный” – “lovğa və təkəbbürlü” mənəsini verir.

2. Ekvivalent olmaqla yanaşı fərqli mənaya malik olan sözlər. Məsələn, amerikalıların “second floor” sözbirləşməsi buna misaldır. Başqa dillərdə bu əslində “first floor” mənəsini ifadə edir. Hər iki halda biz burada Azərbaycan dilində “ikinci mərtəbə” mənəsini verən məfhumdan söz açırıq.

3. Yeni, yəni ana dilində ekvivalentləri mövcud olmayan sözlər (jaywalking-walking in or across road without regard for traffic). İngilis dilinin tələbələrə tədrisindən danışarkən, son illər dilimizə ingilis dili sözləri “curriculum, test, syllabus” demək olar ki, heç bir dəyişikliklər edilmədən daxil edilmişdir. Bu gün “kurikulum, test, 20 sillabus” sözləri artıq təhsil sahəsində çalışan mütəxəssislər və tələbələr tərəfindən istifadə edilən sözlər siyahısına daxildir. Beləliklə, sözləri öyrərkən lüğətlərdən istifadə zamanı onlara ciddi ehtiyac yaranmadıqca müraciət olunması düzgün deyildir. Tələbələrin dili hiss etməsini, mənənin kontekst vasitəsilə müəyyənləşdirilməsi bacarığını formalaşdırmaq əsas məsələ olmalıdır. Bu da onların lüğətdən asılılığını aradan qaldırır. Ən əsası sərbəst mənimsənilmə qabiliyyəti üçün motivlər yaradır.

ƏDƏBİYYAT

1. Brown H.D. Principles of language learning and teaching. Longman Publication, 2000, 352 p.

SUMMARY**Turkan İsmayılı****ABOUT THE CRITERIA OF USING DICTIONARIES IN TRANSLATION PROCESS**

The study reveals the criteria of using the dictionaries while translating any oral or written text.

Key words: *vocabulary, word, language, meaning, teaching*

AİDƏ CƏLİLZADƏ
Naxçıvan Dövlət Universiteti
jalilzadehaida@yahoo.com

MƏTBUAT MATERIALLARININ TƏRCÜMƏSİ ZAMANI ABREVIATURLARIN TÖRƏTDİYİ ÇƏTİNLİKLƏR

Giriş: Tərcümə insan fəaliyyətinin mürəkkəb və çoxşaxəli bir növüdür. İnsanlar və mədəniyyətlər arasında ünsiyyət və körpü rolunu oynayan tərcümə prosesi həyat fəaliyyətinin bütün sahələrini əhatə edir. Mətbuat sahəsi isə tərcümə prosesinə cəlb olunan ən vacib diskurslardandır. Çünki, mətbuat materiallarında, xüsusilə də qəzetlərdə bütün fəaliyyət sahələrinə aid mövzulara müraciət olunur.

Söz yaradıcılığının aktiv üsullarından biri hesab olunan abreviaturlar və qısaltmalar leksikonumuzda olan digər sözlər kimi bir sıra qrammatik, leksik, semantik və funksional xüsusiyyətlərə malikdir. Gündəlik iş fəaliyyətimizin bir hissəsinə çevrilmiş abreviaturlar sənaye, elm və mədəniyyət kimi bir çox sahələrdə geniş istifadə olunur.

Müasir dilçilikdə natamam da olsa, kifayət qədər müxtəlif dillərdə işlədilən abreviaturların problemlərinə dair tədqiqatlar aparılmışdır. Buna baxmayaraq, dilçilik kontekstində qısaltılmış leksik vahidlərə dair bir sıra məsələlər hələ də araşdırılmamış qalır. Çünki, söz quruluşu, etimologiya, morfem məsələsi və bir sıra bu kimi fundamental məsələlərə xüsusi aspektdən yanaşmaq lazımdır. Abreviaturlar və onların tədqiqinə dair fikir ayrılıqları və bəzən də ziddiyyətli yanaşmalar məsələni daha da mürəkkəbləşdirir.

Tədqiqatın məqsədi: Daha az sözlə daha çox məna ifadə etmək məqsədilə işlədilən və qənaət prinsipinə əsaslanan abreviaturların ən çox müraciət olunduğu sahə məhz media diskursudur. Lakin, media diskursu, daha dəqiq, tədqiqatın mənbəyi olan mətbuat materialları mövzu baxımından rəngarəng olduğu üçün bu sahənin abreviaturları da müxtəlifdir. Tədqiqatda mətbuat materiallarının tərcüməsi zamanı abreviaturların səbəb olduğu çətinliklər və bu çətinliklərin həlli yollarına dair məsələlər araşdırılmışdır.

Tədqiqatın əsas məqsədi mətbuat materiallarının tərcüməsi zamanı müxtəlif kontekstlərdə işlənən abreviaturların ümumi və milli-spesifik xüsusiyyətlərini işıqlandırmaq, onların yaranması və müasir ingilis dilində abreviaturlardan istifadə məsələlərini, ixtisarların klassifikasiyasının xüsusiyyətlərini aydınlaşdırmaq və onların tərcümə prosesinə təsirini nəzərdən keçirməkdir.

Tədqiqatın metodu: Leksik və leksik-semantik sahədə tədqiq olunan media diskursu abreviaturları “component analysis”, “contextual analysis” və “data collection” metodları ilə araşdırılmışdır.

Nəticə və tövsiyələr: “Abreviaturlar” və “akronim” məvhumları eyni məqsədlə yaranmalarına baxmayaraq, yaranma üsullarına, işlənmə xüsusiyyətlərinə və strukturlarına görə fərqlidirlər. Fərqli lüğəvi mənələrə və izaha malik olan bu terminlər qısaltılmış sözlərin iki leksik və qrammatik baxımdan müxtəliflik göstərən qrupunu təmsil edir.

Bu mövzuya dair müxtəlif fikirlər mövcuddur. V.V.Borisov “abreviasiyani” orijinal söz və ya ifadə ilə hərfi oxşarlığı olan, söz və ifadənin əvəzinə qısaltma məqsədilə işlədilən hərf və ya hərf birləşməsi kimi izah edir. D.İ.Alekseev “abreviasiya” termininin qısaltma prosesini və “abreviaturlar”un bu prosesin nəticəsini ifadə etdiyini bildirmişdir. Alekseyevə görə “shortening” ixtisar prosesi nəticəsində yaranan vahidi, bu prosesi ifadə edir və ixtisarlar müxtəlif hərf birləşmələri, söz, ifadə və söz birləşmələri şəklində ola bilər. E.S.Kubryakova, A.N.Eldişev və E.A.Dyuzikova bu iki ifadə arasındakı əsas fərqin onların etimologiyasında olduğu qənaətinə gəlmişlər.

Mətbuat materiallarının tərcüməsi zamanı bir sıra çətinliklər meydana çıxır: başlıqların tərcüməsi, məzmunu görə mənanın müxtəliflik göstərməsi, inversiya, abreviaturlar və başqa məsələlər. İngiltərə və Amerika media diskurslarında işlənən müxtəlif abreviaturlar geniş və önəmli yer tutur. Əhatəli tədqiqata cəlb olunmayan abreviaturlar tərcümə prosesində mühüm rol oynadığı üçün onların törətdiyi çətinliklər də gözərdi edilə bilməz.

Tədqiqat zamanı müəyyən edilmişdir ki, mətbuat materiallarının tərcüməsi zamanı abreviaturlara rast gəlinən zaman aşağıdakı məqamlar nəzərə alınmalıdır:

- Mətnin növü;
- İşlənən abreviaturun mənbə yaxud hədəf dilə aid olması;
- Abreviaturun hansı elm sahəsinə aid olması;
- Abreviaturun mətnin əvvəlində tam formasının verilib-verilmədiyi;
- Abreviaturun omoniminin olub-olmaması.

Abreviaturların tərcümə prosesində törətdiyi çətinlikləri minimuma endirmək məqsədilə aşağıdakı üsullardan istifadə oluna bilər:

- Abreviaturun strukturunun analizi;
- Lüğətdən istifadə;
- Hədəf dildə abreviaturun ekvivalentinin tapılması;
- Xarici dillərdən alınma abreviaturların müəyyənləşdirilməsi (latın, fransız və s.);
- Transliterasiya;
- Diskriptiv tərcümə (hədəf dildə ekvivalent olmadıqda).

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullayev Ə. Aktual üzvlənmə, mətn və diskurs. Bakı: "Zərdabi LTD" MMC, 2011, 272 s.
2. Алексеев Д. И. Сокращенные слова в русском языке. Москва: Едиториал URSS, 2010, 346 с.
3. Bednarek M. Evaluation in Media Discourse: Analysis of a Newspaper Corpus. London: Bloomsbury Publishing PLC, 2009, 272 p.
4. Борисов В.В. Аббревиация и акронимия. Военные и научные технические сокращения в иностранных языках. Москва: Военное изд-во МО СССР, 1972, 320 с.
5. Елдышев А.Н. Строение и мотивированность сокращенных слов: дис. ... канд. филол. наук / А.Н. Елдышев. Москва, 1995. 175 с.
6. Куманщина Е.И. Лингвокреативный аспект англоязычной массовой коммуникации: языковая игра в британских и североамериканских массмедиа: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Волгоград, 2006, 26 с.

SUMMARY

Aida Jalilzadeh

DIFFICULTIES CAUSED BY ABBREVIATIONS DURING THE TRANSLATION OF PRESS MATERIALS

The research work deals with the abbreviations, its types and challenges met during translation of press materials. The difficulties we come across while translating press materials, ways of solving them and suggestions related to the issue are clarified and mentioned in the research work.

Key words: *abbreviation, acronym, press materials, media discourse, translation*

TÜRKAN HƏSƏNZADƏ
Naxçıvan Dövlət Universiteti
tthasanzade@mail.ru

ŞİFAHİ TƏRCÜMƏDƏ TERMINOLOGİYA PROBLEMLƏRİNƏ DAİR

Terminologiya ilə tərcümə arasında hər zaman sıx əlaqə olmuşdur. Nəzəri nöqteyi-nəzərdən terminologiya nəzəriyyəsi tərcüməçiləri “termin” anlayışı və ya variasiya ideyası kimi bir çox anlayışlardan xəbərdar edə bilər ki, bu da onlara terminləri müəyyən etməyə və ekvivalent nominallarla məşğul olmağa imkan verir. Praktik baxımdan tərcüməçilər çox vaxt terminografiya sahəsinə girirlər, bəzi hallarda isə onlar tərcümə mövzusunə uyğun axtarışlar aparmalı və hətta terminoloji neologizmlər yaratmalı ola bilərlər.

Terminoloji çətinliklər tərcümənin istənilən növündə müşahidə olunsa da, bu məsələ ən çox şifahi tərcümə zamanı tərcüməçilərə daha çox problem yaradır. Belə ki, yazılı tərcümə zamanı tərcüməçi ona tanış olmayan terminləri dəqiqləşdirmək üçün müəyyən vaxta malik olduğu halda şifahi tərcüməçilərin belə bir üstünlüyü yoxdur [4]. Onlar tərcüməni tez bir zamanda düzgün şəkildə qarşı tərəfə ötürməlidirlər. Tərcüməçilərin üzləşdiyi əsas terminoloji çətinliklərlə bağlı M.T.Kabre aşağıdakı siyahını təklif edir:

- mənbə mətnədə istifadə olunmuş terminoloji vahidin mənasını bilmək və ya dəqiqləşdirmək;
- onun mətnlərdə istifadə olunma şərtlərini bilmək;
- onun denominativ alternativlərini və mətnlərdə istifadə şərtlərini bilmək;
- hədəf dildə ekvivalent terminoloji vahidin olub-olmadığını bilmək;
- uyğunlaşdırmaq və ya ağılabatan denominasiya yaratmaq üçün hansı resurslardan istifadə oluna biləcəyini və ya istifadə edilməli olduğunu bilmək;
- mövzu və yanaşma nəzərə alınmaqla ən adekvat ekvivalent vahidi bilmək;
- terminin spesifik və ya məhdudlaşdırıcı qrammatik istifadəsinin olub-olmadığını bilmək;
- terminlərin prototip birləşməsinə bilmək;
- sahə ilə bağlı frazeologiyaları bilmək;
- seçilmiş ekvivalent tərcümənin mənbə dildəki terminin ifadə etdiyi anlayışa tam uyğun olmasına əmin olmaq [2, s.216-217].

Beləliklə, tərcüməçilərin üzləşdiyi ən böyük problemlərdən biri xüsusi adlar, rəqəmlər və ya digər obyektlər kimi çətin terminologiyanın dəqiq tərcüməsidir. Sinxron və ya ardıcıl tərcümə ilə məşğul olan tərcüməçilər iştirak edəcəkləri iclasın mövzusu, terminologiyası haqqında araşdırma apararaq hər vəziyyətə hazırlıqlı olmalıdırlar. Tədbirdən əvvəl konfrans tərcüməçiləri tərəfindən aparılan terminoloji işin əhəmiyyəti ədəbiyyatda bir neçə müəllif tərəfindən etiraf olunur, lakin şifahi tərcümə zamanı böyük çətinlikləri təxmin etmək üçün araşdırılacaq və nəticədə yaranan lüğətlərə daxil ediləcək terminologiyanın növü tərcüməçinin konkret sahədə təcrübəsindən də asılıdır [1, s.115]. Tərcüməçi qarşısına çıxan terminlərin çatdırılması zamanı ekvivalent mövcud olduqda düzgün ekvivalentdən istifadə etməyi, əks təqdirdə termini tranliterasiya üsulu ilə təqdim edərək onun izahını verərək qarşı tərəfə ötürməyi bacarmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullayeva Fialə. Peşəkar tərcümənin əsasları. Bakı: 2010, UniPrint, 218 s.
2. Cabré M.T. La terminología: representación y comunicación. Barcelona: IULA, 1999.
3. Faber P. Terminología, traducción especializada y adquisición de conocimiento. La traducción en contextos especializados. Propuestas didácticas, 2010, pp.87-96.
4. Jakobson R. On Linguistic Aspects of Translation', In Brower R.A. (Ed.) On Translation. Cambridge: Harvard University Press, 1959.

SUMMARY

Turkan Hasanzadeh

ON THE TERMINOLOGY PROBLEMS IN ORAL TRANSLATION

In the process of correct transmission of information, terminology plays an important role, since it facilitates the understanding of a particular language and ensures the correct transfer of knowledge in specific communication. P.Faber explains that one of the most important abilities a translator needs to achieve the desired limit in terms of being able to translate with quality consists of “the ability to acquire the necessary scientific knowledge” [3, p.87]. Since terminology is responsible for transmitting specific knowledge in various areas, it is necessary that the translator who works with specific texts knows about the correct sources of information that can help him obtain adequate documentation.

Key words: *terminology, oral translation, difficulties, translator*

SƏRCAN SADIQOVA
Naxçıvan Dövlət Universiteti
sarjansadigova@gmail.com

TƏRCÜMƏNİN TƏDRİSİNDƏ SİMULYASIYALARIN ƏHƏMİYYƏTİ

Bir zamanlar tərcümə dərsləri əsasən müəllim mərkəzli tərcümə işləri ilə aparılmışdır. Bununla belə, tələbə mərkəzli və birgə öyrənmə üçün alternativ yanaşmalara ehtiyac var idi. Son araşdırmalara əsasən qeyd etmək olar ki, rol oyunu fərdi və qrup müzakirələrinin effektivliyini və tələbələrin tərcümə nəticələrini qiymətləndirmək, yenidən nəzərdən keçirmək bacarıqlarını artırır. Simulyasiyalar və ya rol oyunu tələbələrin məsuliyyət hissini, fəal iştirakını, tənqidi perspektivlərini və qiymətləndirmə qabiliyyətini artırdı ki, bu da tərcümələrin keyfiyyətinin yaxşılaşması ilə nəticələndi.

Rol oyunu və dram fəaliyyətləri bir çox cəhətdən, xüsusən də ingilis dilinin xarici dil kimi tədrisində istifadə olunur. Xarici dillərin tədrisində istifadə edilən rol oyunu və dramaturgiya fəaliyyətləri ilə bağlı mənbələr araşdırılaraq Azərbaycan və türk dillərinin də xarici dil kimi tədrisində uyğunlaşdırıla bilər. Tələbələr oxşar səhnə oyunlarından istifadə edərək bu dili öyrənmə biləcəklərinə inandırmaq lazımdır.

Simulyasiya texnikası tərcümə prosesinin tədrisində dialoq və nitq bacarıqlarının inkişaf etdirilməsində auditoriyada materiallara ehtiyac olmadan istənilən fənn üzrə tətbiq oluna bilən maarifləndirici və təlimatlandırıcı fəaliyyətdir. Dil öyrənmənin öz hiss və düşüncələrini başqa personaj vasitəsilə ifadə etməsinə şərait yaradan və fəaliyyətdə fəal iştirak edən tələbəni həvəsləndirən bir üsuldur. Müəllim nəzarəti altında dialoq həyata keçirildikdən sonra eyni dialoq tələbələr tərəfindən də təmsil olunmalıdır. Bu texnikanı tətbiq etməzdən əvvəl həmin dialoqla öyrədilməsi nəzərdə tutulan cümlə strukturları çox yaxşı planlaşdırılmalıdır. Bu texnika xüsusilə nitq bacarıqlarını təkmilləşdirmək üçün auditoriyada səmərəli istifadə edilməlidir [1, s.69].

Rol oynamaq üçün aşağıdakılar mühümdür:

- Vəziyyəti müəyyənləşdirmək;
- Detallar əlavə etmək;
- Rolları təyin etmək;
- Ssenari həyata keçirmək;
- Öyrənilənləri müzakirə etmək.

Grin və Blaszczynski rol oyununun tələbələrə və peşəkarlara şəxsi və sosial bacarıqları öyrətmək üçün uyğun olduğunu təklif etmişdir. Sistemlərin təhlili və dizayn kursunun özü rol oyunu üçün çoxlu imkanlar təklif edir. Aşkar ssenarilərə müştəri müsahibələri, təklif təqdimatları və komanda görüşləri daxildir [2].

Simulyasiyalar müəyyən bir ssenarini araşdırmaq üçün rol oynayan iki və ya daha çox insan arasında baş verir. Bu kimi ssenariləri həyata keçirməklə siz digər insanların müxtəlif yanaşmalara necə reaksiya verəcəyini araşdırma bilərsiniz; və işləmək ehtimalı olan, əks məhsuldar ola biləcək yanaşmalar haqqında fikir əldə edə bilərsiniz [3].

Rol oyunu bir sıra aktiv alət və üsullardan ibarət səmərəli təhsil vasitəsidir: müzakirələr, beyin həmləsi, işlə bağlı konkret vəziyyətlərin təhlili, təlimata əsaslanan fəaliyyətlər və s. Rol oyunu gələcək tərcüməçidə tərcümə səriştəsinin inkişaf etdirilməsi metodu kimi tərcüməçilərin peşə fəaliyyətinin subyektiv və sosial məzmununun rekreasiya potensialına malikdir. “Tərcüməçi – dil daşıyıcısı” münasibətlər sisteminin simulyasiyasına imkan verir və rəsmi korporativ ünsiyyətin sosial standartlarının mənimsənilməsi, fərdi təhsil tərzinin tənzimlənməsi, qarşılıqlı əlaqə və ünsiyyət üslublarının inkişafı, təlim sessiyası iştirakçılarının nitq, idrak fəaliyyətinə və analitik potensialının inkişafına təsiri, digər qruplar tərəfindən qəbul edilən qərarların təhlili və ya tənqidi zamanı qrup şəklində qərarlar qəbul etməklə öyrədilmiş əməkdaşlıq bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi kimi funksiyaları yerinə yetirir.

Tərcümə prosesində mümkün müəllim rollarından bəzilərinə aşağıdakı kimi qeyd etmək olar:

- Fasilitator – tələbələrin müəllim tərəfindən ruhlandırılması üçün yeni dil tələb oluna bilər;
- Tamaşaçı - Müəllim rol oyununu izləyir və sonunda şərhlər və məsləhətlər verir;
- İştirakçı - Rol oyununda iştirak etmək bəzən uyğundur.

Yuxarıda qeyd edilənlərə əsasən belə nəticəyə gəlmək olar ki, rol oyunu və ya simulyasiya tərcümə prosesi mühitini canlandırmaq, öyrənlərin maraqlarını oyatmaq və dilin mənimsənilməsini təsirli etmək üçün effektiv texnikadır. Rol oyunu, ya dil öyrənmənin özünü başqasının yerinə qoyduğu zaman, ya da özü kimi qalaraq, özünü xəyali vəziyyətə saldığı zaman istənilən danışıq fəaliyyətidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Demirel Ö. Xarici dillərin tədrisi. Ankara: Pegem Nəşrləri, 2008.
2. Green D., & Blaszczyński C. Effective strategies and activities for developing soft skills. *Journal of Applied Research for Business Instruction*, 2012. 10(2)
3. <https://www.mindtools.com/CommSkill/RolePlaying.htm>

SUMMARY

Sarjan Sadigova

THE IMPORTANCE OF SIMULATIONS IN TEACHING TRANSLATION

The thesis discusses the importance of simulations in the translation process. The author notes that the simulation technique is an educational and instructive activity that can be applied to any subject without the need for materials in the classroom in the development of dialogue and speech skills in the teaching of the translation process. It was noted that role-playing or simulation is an effective technique to enliven the translation process environment, arouse the interest of learners and make language acquisition effective. At the same time, role-playing has the recreational potential of the subjective and social content of the professional activity of translators as a method of developing translation skills in the future translator.

Key words: *role play, translation skills, language learner, foreign language*

TƏHMİNƏ ƏLİYEVƏ
Naxçıvan Dövlət Universiteti
tahminamva@gmail.com

TƏRCÜMƏ PROSESİNDƏ LİŊVİSTİK VƏ EKSTRALİŊVİSTİK FAKTORLAR

Tərcüməçinin mətni tərcümə edərkən qarşılaşdığı problemlərin heç də hamısının tərcüməyə xas problem olmadığını başa düşməsi faydalı ola bilər. E.Qutt izah edir ki, “orijinal kontekstindən başqasına köçürülən hər hansı bir mətn, dildə heç bir dəyişiklik olmasa belə, bu dəyişikliyin mənasına təsir göstərə bilər” [4, s.239].

Məlumdur ki, tərcüməçi öz peşə fəaliyyətinin xarakterinə görə, tərcümədən istifadə ilə bağlı kommunikativ vəziyyətdən asılı olmayaraq, həm linqvistik, həm də ekstralingvistik amillərin bütün spektrini dərinlən təhlil edir. Bu baxımdan onun diqqəti, bir qayda olaraq, tərcümə obyektinə - mənbə dildəki mətnə yönəldilir ki, bu da N.K.Qarbovskinin haqlı olaraq qeyd etdiyi kimi, “hər hansı bir prosesin əsasını təşkil edir, çünki o, tərcümənin yenidən nəzərdən keçirilməsinə və təfsirinə məruz qalan bütün zəruri məlumatları ehtiva edir” [2, s.230]. Mətnin ikili təbiəti - göndəricinin və alıcının “simvolik obyekt” və “kommunikativ hərəkətlərin daşıyıcısı” ona mətn kimi və “real ünsiyyət situasiyasındakı mətn” kimi baxmağa imkan verir. Bu vəziyyət, öz növbəsində, kifayət qədər məntiqli olaraq bizi iki növ təhlilə - mətn və diskursivliyə aparır. Birincisi linqvistik, ikincisi ekstralingvistik amillərlə əlaqələndirilə bilər.

Tərcümə prosesinə linqvistik amillər birbaşa və həlledici təsir göstərir. Fonoloji, leksik, sintaktik və mətn faktorlarının hər biri tərcüməyə mane ola bilər. Tərcümə çətinliklərinin əsas mənbəyinin dillərarası fərqlərin olduğunu güman etmək olar.

Ekstralingvistik amillərə xüsusilə aşağıdakılar daxildir: göndərəninin niyyəti, məqsədi, motivi, auditoriyası, mətnin alınma vaxtı və yeri, mətnin ötürülmə üsulu. Diskursiv təhlil zamanı məlum olan bu amillər tərcüməçiyə eyni ekstralingvistik konteksti qurmağa imkan verir. Burada L.L.Nelyubin mövzu vəziyyətinin amillərini (zaman, yer) və nitq situasiyasının amillərini (müəllifin şəxsiyyəti, mənbə, ünvan, tərcümə olunan materialın məqsədi) əlaqələndirir [3, s.142].

Anlama problemlərinin həllində istifadə olunan iki əsas strategiya var: biri nəticə çıxarmaq, digəri isə istinad kitablarından istifadə etməkdir. Tərcümə prosesində linqvistik və ekstralingvistik faktorlar bir-biri ilə bağlı olub birlikdə tərcümənin uğurla həyata keçirilməsinə xidmət edir. Məsələn, fonoloji faktorlarla bağlı onu deyərək ki, ingilis dilində nitqin daha nəzakətli səslənməsi üçün çox zaman qalxan tondan istifadə olunur, əks təqdirdə nitq ironiyalı, qeyri-səmimi və nəzakətsiz qəbul edilir. Odur ki, ingilis və Azərbaycan dillərindəki fonoloji fərqlilikləri nəzərə almaq şifahi tərcümədə mühüm amildir. Leksik amillər dildəki sözlərlə bağlıdır. Bir dildən digər dilə tərcümə zamanı sözlərin oxucuya düzgün çatdırılması, yazıçının niyyətini, oxucuda yaratmaq istədiyi hissələri yaratmağı bacarmalıdır. Digər halda bu, sadəcə hərfi tərcümə olacaqdır. Məsələn, “*East or West, home is best*” atalar sözünün bizim dildəki uyğun ekvivalenti “*gəzməyə qərrib ölkə, ölməyə Vətən yaxşı*” atalar sözüdür. Bu isə tərcüməçidən hər iki dildə dərin leksik biliklərə malik olmasını tələb edir. Yaxud bir dilin mədəniyyətinə, kulinariyasına aid sözlərin digər dillərdə qarşılığı yoxdur, bu zaman tərcüməçi bu sözü olduğu kimi saxlayıb mörtərizədə onun mənasını yazı bilər və s. Məsələn, *hodi* (*hodi is the African greeting*).

Ekstralingvistik amillərdən biri və ən mühümü də mədəni fərqlilikləri nəzərə almaqdır. Bununla bağlı belə bir nümunə verilə bilər: Bir dəfə Afrika tayfalarına “Hamlet” əsərini tərcümə edərkən Hamletin əmisinin onun anası ilə evlənməsi qeyri-etik, xoşagəlməz bir hal kimi verilir və bu, yerli tayfanın xoşuna gəlmir, çünki onlarda ölə qardaşın ailəsinə və var-dövlətinə sahib çıxmaq kimi bir adət var. Odur ki, tərcüməçi həm də mədəni səriştəyə də sahib olmalı, tərcümələri buna uyğun həyata keçirməlidir [1, s.74].

Beləliklə, linqvistik və ekstralingvistik faktorların tərcüməçi tərəfindən anlaşılması, düzgün təhlili və istifadəsi tərcümə prosesinin uğurlu həyata keçirilməsində olduqca mühümdür, çünki mətnlər yalnız linqvistik deyil, eləcə də ekstralingvistik amilləri də ehtiva edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullayeva Fialə. Peşəkar tərcümənin əsasları. Bakı: UniPrint,2010, 218 s.
2. Гарбовский Н.К. Теория перевода: учебник. М.: Изд-во Моск. ун-та, 2007, 544 с.
3. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь. М.: Флинта: Наука, 2003, 320 с.
4. Gutt Ernst-August. Implicit Information in Literary Translation: A Relevance-Theoretic Perspective, Target 8(2), 1996, pp.239-256

SUMMARY

Tahmina Aliyeva

LINGUISTIC AND EXTRALINGUISTIC FACTORS IN THE TRANSLATION PROCESS

Translation competence is a set of special abilities, knowledge and skills necessary for successful professional translation activities. Various factors contribute to the suitability of the product in the translation process. Many of these factors are inherent in linguistic and extralinguistic factors, and the task of the translator is to minimize the discrepancy between the model of the source text and the preparation of the translation, taking into account the target reader.

Key words: *extralinguistic factors, linguistic factors, translation process, original text, translation material*

MÜNDƏRİCAT

PLENAR İCLAS

1. **Pasha Təvfik Jephe.** Segregated and integrated teaching of language skills.....3
2. **Şirməmməd Qulubəyli.** Poeziya tərcüməsinin bəzi xüsusiyyətlərinə dair.....4

I BÖLMƏ

XARICI DİLİN TƏDRİSİ METODİKASI

1. **Javid Babayev.** On the correlation of language skills on the basis of traditional methods.....7
2. **Nazli Gungör.** Contextualized thematic instruction in the young learner classroom 9
3. **Bəyim Tarverdiyeva.** İngilis dilinin tədrisində tələbələrə düzgün tələffüz vərdişlərinin aşılmasının vacibliyi və tələbələrdə motivasiyanın formalaşdırılması məsələsinə dair.....11
4. **Gülnar Əliyeva.** Rus və Azərbaycan dillərində terminologiyanın bəzi məsələlərinə dair.....13
5. **Elnaz Əliyeva.** Xarici dilin tədrisində kommunikativ metodlardan istifadəyə dair.....15
6. **Bülbül Hacıyeva.** Ənənəvi metodlarla xarici dilin tədrisinin xüsusiyyətləri haqqında.....18
7. **Rübabə Məmmədova.** Tapşırıq əsaslı dil tədrisi vasitəsi ilə ingilis dilinin öyrədilməsinə dair... 20
8. **Fatimə Kazımova.** Xarici dillərin tədrisi, tədqiqində ənənəviliyin və müasirliyin vəhdəti haqqında 22
9. **Sanam Pashayeva.** Advantages of the foreign language learning in high school.....24
10. **Səkinə Paşayeva.** Xarici dilin tədrisində müasir təlim metodları haqqında.....26
11. **Nərmin İbrahimli.** İngilis dilində kommunikativ bacarıqların formalaşmasında autentik dialoqların roluna dair 28
12. **Yegana Babasoy.** On the application of new teaching methods in foreign language teaching....30
13. **Sevinc Əziz.** Xarici dilin tədrisində tərcümənin roluna dair.....32
14. **Roya Guliyeva.** About language teaching methodology.....34
15. **Sahilə Quliyeva.** Tərcümə prosesinin pedaqoji xüsusiyyətləri haqqında.....36
16. **Dilbər Orucova.** Xarici dillərin tədrisinin pedaqoji-psixoloji aspektləri.....38
17. **Ələviyyə Nuri.** Xarici dillərin tədrisinə psixoloji nöqtəyi-nəzərdən yanaşmaya dair.....40
18. **Birgül Əsədova.** İxtisaslı xarici dilin tədrisində qarşıya çıxan çətinliklər.....42
19. **Hasan Alisoy.** About the importance of listening in language acquisition.....44

II BÖLMƏ

TƏRCÜMƏNİN TƏDRİSİNƏ DAİR

20. **İlhama Məmmədova.** About the methodological principles for analyzing the structure of the activity of a simultaneous interpreter 46
21. **Sevda Həsənova.** Vulqarizmlərin Azərbaycan dilinə transformasiyası.....48
22. **İlahə Aliyeva.** Communicative discourse.....50
23. **Jeyran Guliyeva.** Analyzing some linguistic features of political speeches in English.....53
24. **Leyla Səfərova.** Tərcümədə qrammatik aspektin rolunun tədrisinə dair.....55
25. **Aytəkin Əliyeva.** Pedaqoji və peşəkar tərcümə haqqında.....57
26. **Elçin Mirzəyev.** Sinxron tərcümənin mahiyyəti və tərcümə prosesində əsas məqamlar..... 59
27. **Leyla Zeynalova.** Tərcümə və onun pedaqoji aspektləri haqqında.....62
28. **Tehrənə Xudaverdiyeva.** Hüquq mətnlərinin tərcüməsi məsələlərinə dair.....64
29. **Türkan İsmayilli.** Tərcümə zamanı lüğətlərdən istifadə meyarları.....66
30. **Aidə Cəlilzadə.** Mətbuat materiallarının tərcüməsi zamanı abreviaturların törətdiyi çətinliklər.....67
31. **Türkan Həsənzadə.** Şifahi tərcümədə terminologiya məsələlərinə dair.....69
32. **Sərcan Sadiqova.** Tərcümənin tədrisində simulyasiyaların əhəmiyyəti.....71
33. **Təhminə Əliyeva.** Tərcümə prosesində linqvistik və ekstralingvistik faktorlar.....73

Nəşriyyat direktoru:	Əli Həşimov
Mətbəə müdiri:	Vidadi Kazımov
Baş mühəndis-proqramçı:	Səminə Rüstəmov
Aparıcı redaktor:	Sahilə Abbasova
Aparıcı redaktor:	Günəl Məmmədova
Aparıcı korrektor:	Sitarə Əlizadə

Yığılmağa verilib: 07.12.2022
Çapa imzalanıb: 15.12.2022
Formatı: 60/90, 32/1, həcmi 4.75 ç/v
Sifariş № 92, sayı 100 nüsxə

REDAKSIYANIN ÜNVANI: *7012. Naxçıvan şəhəri,
Universitet şəhərciyi,
Naxçıvan Dövlət Universiteti,
Əsas bina, I mərtəbə,
"Qeyrət" nəşriyyatı*

TELEFON: *(00994 036) 545-45-59
(00994 036) 544-08-61*

E-mail: *elmi.hisse@mail.ru*